

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БОНДАР ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики
д. е. н., доцент

Лимар В.В.
« _____ » _____ 2022 р.

**ПЕРША ЛЕДІ І ЇЇ РОЛЬ В КОНФЛІКТНОМУ І
ПОСТКОНФЛІКТНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії
Магістерська робота

Науковий керівник:
Богінська І.В., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ECTS/за
національною шкалою)

Голова ЕК:
Федуняк С.Г., д. політ. н., професор

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Бондар І. В. Роль першої леді в конфліктному і постконфліктному врегулюванні. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено роль першої леді в конфліктному та постконфліктному врегулюванні. Показано, в яких випадках перша леді потрапляє в поле зору дисципліни Conflict Studies. Виокремлено форми участі першої леді в процесі вирішення конфлікту та встановлено відповідність між видами діяльності та фазам конфлікту.

Ключові слова: медіація, посередництво, мирне врегулювання, вирішення конфлікту, миробудування.

127 с., 3 дод., 113 джерел

Бібліограф.: 71 найменування

ABSTRACT

Bondar I. The role of the First Lady in conflict resolution and post-conflict settlement. Specialty 291 “International relations, public communications and regional studies”. Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The Qualification Master paper analyses the role of the First Lady in conflict resolution and post-conflict settlement. The research shows in which cases the First Lady falls into the focus of Conflict Studies. The scientific research highlights the forms of participation of the First Lady in the process of conflict resolution and establishes the correspondence between the types of activities and phases of the conflict.

Keywords: mediation, peaceful settlement, conflict resolution, peacebuilding.

127 p., 3 appendixes, 113 sources.

Bibliography: 71 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1 Стан вивчення проблеми.....	9
1.2 Характеристика джерел.....	12
1.3 Методологічні засади дослідження.....	17
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУТ ПЕРШОЇ ЛЕДІ ТА CONFLICT STUDIES.....	21
2.1 Перша леді в контексті дослідження конфліктів.....	21
2.2 Перша леді як суб'єкт і об'єкт конфлікту.....	26
2.3 Перша леді як чинник конфліктності.....	34
РОЗДІЛ 3. ПЕРША ЛЕДІ В КОНФЛІКТНОМУ ТА ПОСТКОНФЛІКТНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ.....	41
3.1 Ініціативи та зусилля перших леді у запобіганні конфліктів.....	41
3.2 Характер діяльності першої леді в умовах збройного конфлікту.....	50
3.3 Участь першої леді в процесі примирення та постконфліктного відновлення.....	57
РОЗДІЛ 4. ПЕРША ЛЕДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
4.1 Інформаційний фронт першої леді України.....	65
4.1.1 Громадський рівень.....	65
4.1.2 Політичний рівень.....	73
4.2 Перша леді на міжнародній арені.....	79
4.3 Саміт перших леді та джентльменів як новий майданчик співпраці.....	87
4.4 Благодійна діяльність першої леді в умовах збройного конфлікту.....	93
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	105
ДОДАТКИ.....	125

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується зростаючим рівнем конфліктності. Конфлікти, що виникають між державами та всередині держав, мають нову, більш складну природу. Сучасні протистояння відбуваються у різних вимірах: економічному, дипломатичному, культурному, інформаційному, тощо. У випадку виникнення збройного конфлікту боротьба ведеться не лише за перевагу на театрі воєнних дій, а й за підтримку союзників, громадську думку, інформаційні ресурси, що висвітлюють перебіг конфлікту та пріоритет у подачі інформації про перебіг конфлікту. У таких умовах постає потреба пошуку додаткових шляхів керування конфліктними ситуаціями сучасного типу, одним з яких може стати залучення першої леді в процес конфліктного та постконфліктного врегулювання.

Інститут першої леді як соціальний конструкт набуває все більшої популярності в державах світу. Розуміння місця і ролі першої леді варіюється в залежності від політичної традиції та рівня розвитку суспільства в країнах. Відтак, у демократичних ліберальних суспільствах дружина президента може виступати одразу в декількох ролях: громадської діячки, неофіційної радниці президента, представниці держави та її громадян на міжнародній арені, рольової моделі всередині країни. У менш розвинених демократіях перша леді, як правило, опікується виключно соціальною сферою, залишаючись осторонь політичного життя держави. Оскільки статус першої леді є неофіційним і неврегульованим, дружини президентів в праві самостійно обирати зони відповідальності та міру залученості й активності. Однак, зі зростанням уваги до постаті першої леді поменшала кількість випадків, коли дружина президента не приймала на себе обов'язки, передбачені її статусом, та залишалася «в тіні» президента. Діяльність першої леді, зазвичай, є реакцією на події, що відбуваються в державі. Саме на цій основі формуються напрямки та форми роботи дружини президента. У дослідницький фокус потрапляють окремі види діяльності першої леді, як от громадський активізм, культурна

дипломатія, представницька функція, проте поза увагою залишаються питання її потенційного внеску в процес конфліктного та постконфліктного врегулювання.

Традиційно, образ першої леді асоціюється із гуманністю та пацифізмом, що, власне, відповідає класичному уявленню про миролюбиву жіночу природу. Саме тому дружину президента в контексті дослідження конфліктів розглядають в обмеженому рамках. Поширеною є думка, що діяльність першої леді в конфліктний період обмежується виключно благодійністю та гуманітарним виміром, однак в окремих випадках залученість дружини глави держави виходить далеко за межі окреслених вище кордонів. Набір неофіційних інструментів впливу та різноманітність ролей першої леді надають їй можливість бути залученою до врегулювання конфліктів різного типу. Тому питання ролі першої леді в конфліктному і постконфліктному врегулюванні потребує дослідження.

Вивчення ролі першої леді в процесі конфліктного врегулювання є важливим для України. З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну перша леді Олена Зеленська веде у соціальних мережах інформаційну кампанію з метою протидії російській пропаганді та поширення правдивих новин про війну та її наслідки, дає інтерв'ю закордонним ЗМІ та пише листи до міжнародних неурядових організацій з проханням про підтримку. Також пані Олена, використовуючи свої особисті зв'язки, мобілізує перших леді інших держав і співпрацює з ними в гуманітарних питаннях. Поглиблене вивчення та оцінка форм участі перших леді у конфліктах надасть змогу виокремити перспективні напрями діяльності для української першої леді в умовах воєнного стану та допоможе зробити залученість пані Олени більш ефективною.

Об'єктом дослідження є врегулювання конфліктів та постконфліктна стабілізація.

Предметом дослідження виступає роль першої леді в процесах конфліктного та постконфліктного врегулювання.

Мета дослідження полягає у вивченні та оцінці форм участі першої леді в процесі конфліктного і постконфліктного врегулювання.

Завдання:

- дослідити стан наукової розробки проблеми;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- визначити методологічні засади та методи дослідження;
- з'ясувати, в яких випадках перша леді потрапляє у фокус дисципліни Conflict Studies;
- виокремити ситуації, коли перша леді виступає суб'єктом і об'єктом конфлікту;
- розглянути випадки негативного впливу першої леді на конфлікт;
- з'ясувати, які форми діяльності першої леді є найбільш ефективними на латентному етапі конфлікту;
- встановити, якою є роль першої леді під час відкритого періоду конфлікту;
- охарактеризувати діяльність першої леді на етапі постконфліктного врегулювання;
- дослідити громадський вимір інформаційної кампанії Олени Зеленської;
- проаналізувати політичний вимір інформаційної кампанії Олени Зеленської;
- розглянути діяльність першої леді на міжнародній арені;
- вивчити особливості Саміту перших леді та джентльменів як нового майданчика для співпраці;
- визначити ключові риси благодійної діяльності першої леді в умовах збройного конфлікту.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у вивченні малодослідженого аспекту діяльності першої леді, а саме – її залучення до конфліктного врегулювання. У роботі вдалося подолати характерне для

більшості праць, присвячених першим леді, обмежене бачення ролі дружини президента в суспільних та політичних процесах всередині держави та на міжнародному рівні. У дослідженні виокремлено та впорядковано форми участі першої леді в конфліктному врегулюванні відповідно до кожної фази конфлікту. Вплив дружини глави держави на перебіг конфлікту розкрито не лише з точки зору його потенційної користі, а й з огляду на можливість набуття ним деструктивного характеру.

Науково-практична значущість спрямована на розвиток інституту першої леді в Україні, який зараз функціонує в умовах воєнного стану. Перша леді України Олена Зеленська від початку повномасштабної війни Росії проти України веде активну інформаційну кампанію в соціальних мережах, закордонних медіа та на майданчиках міжнародних організацій. Однак, розширення інструментарію українського інституту першої леді в умовах війни стане важливою перевагою України в процесі конфліктного врегулювання та постконфліктного відновлення. Аналіз та оцінка можливих шляхів залучення першої леді до процесу вирішення конфліктів сприятиме вибору найбільш ефективних для України практик та подальшу їх інтеграцію в діяльність української першої леді.

Апробація результатів дослідження. Дана кваліфікаційна робота є продовженням поетапного дослідження інституту першої леді. На основі результатів попередніх досліджень був проведений науково-методичний захід «First Ladies Talk». Робота, присвячена аналізу ролі першої леді США в політиці, була представлена на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт зі спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» у 2021 році та за результатами проведення підсумкової конференції посіла 3 місце. Наукова робота, присвячена дослідженню культурної дипломатії першої леді України, стала лауреатом Всеукраїнського науково-практичного конкурсу студентських робіт «Культурна дипломатія в Україні: минуле, теперішнє, майбутнє» у 2020 році. Основні результати попередніх досліджень були опубліковані у Віснику студентського наукового

товариства ДонНУ імені Василя Стуса та представлені на наступних наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції «Травневі студії 2019: історія, політологія, міжнародні відносини», IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Актуальні проблеми гуманітарних, технічних і природничих наук», II Міжнародній науковій конференції «Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини», V Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Актуальні проблеми гуманітарних, технічних і природничих наук», III Міжнародній науковій конференції «Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія», V Міжнародній науковій конференції «Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва».

Структура роботи. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, чотирьох основних розділів (п'ятнадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків. У вступі окреслено практичну та теоретичну актуальність дослідження, визначено його мету, перелічено завдання, описано наукову новизну, а також уточнено науково-практичну значущість. Перший розділ наукової роботи присвячений аналізу стану опрацювання проблеми, характеристиці джерельної бази дослідження та визначенню методологічних засад та методів дослідження. У другому розділі йдеться про діяльність першої леді в контексті Conflict Studies, визначається її місце в структурі конфлікту та досліджується можливість її деструктивного впливу на конфлікт. Третій розділ присвячено аналізу форм діяльності першої леді на різних етапах конфлікту: латентному, відкритому, постконфліктному. У четвертому розділі досліджується діяльність перших леді України в умовах триваючої війни Росії проти України. Загальний обсяг роботи становить 127 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Стан вивчення проблеми

Вивчення ролі першої леді в конфліктному і постконфліктному врегулюванні передбачає опрацювання цілого ряду тематичних наукових досліджень, оскільки обрана для даної кваліфікаційної роботи наукова проблема не була розглянута комплексно. Використана в ході дослідження література, що за своєю тематикою дотична до аналізу місця першої леді в структурі конфлікту, визначення її ролі у конфліктах різного типу та можливого впливу на процес постконфліктного врегулювання умовно може бути поділена на декілька груп. Першу групу складає література, присвячена вивченню конфліктів. Праці з конфліктології сформували загальне уявлення про конфлікт, його структуру та динаміку, що в подальшому склало теоретичну основу даного дослідження. У межах цієї групи представлені дві наукові праці Й. Гальтунга: «Theories of conflict» [125] та «Three Approaches to Peace: Peacemaking, Peacemaking and Peacebuilding» [126]. Робота «Theories of conflict» характеризує теоретичне бачення автором конфлікту як соціального явища [125]. У дослідженні представлені ідеї Й. Гальтунга щодо симетричних та асиметричних конфліктів, трансформації конфлікту, вимірів, типів та елементів конфлікту. Праця «Three Approaches to Peace: Peacemaking, Peacemaking and Peacebuilding» детально описує специфіку кожного з трьох згаданих підходів [126]. Й. Гальтунг характеризує мету та типи діяльності (види місій) окремо для кожного з підходів. Також до першої групи входять наукові роботи з конфліктології українських авторів. А. М. Гірник у своїй роботі «Основи конфліктології» [14] досліджує діагностику конфлікту, його типологію та динаміку, а також шляхи мирного вирішення конфліктних ситуацій. Автор надає ґрунтовний аналіз поступового розвитку наукових поглядів та ідей щодо дослідження конфлікту та його врегулювання. Л. М. Герасіна, М. П. Требін та

В. Д. Воднік у навчальному посібнику «Конфліктологія» [13] розкривають теоретичні і практичні засади вивчення конфлікту.

До другої групи відносяться дослідження, присвячені ролі та діяльності першої леді в загальному розумінні. Відомий у США дослідник перших леді та автор кількох книг про дружин президентів К. Ентоні у своїх працях аналізував силу впливу перших леді на життя держави. У даній кваліфікаційній роботі було використано дві статті К. Ентоні: «How Eight First Ladies Have Remembered Wartime Military Service Members» [96], в якій дослідник описав, як перші леді вшановували пам'ять військових у постконфліктний період, та «The White House Staff of First Ladies» [97], в якій аналізується роль дружини президента як керівниці Офісу першої леді. Дослідниці К. Ю. Кім [36] та Н. А. Шведова [89] присвятили свої роботи дослідженню інституту першої леді США як найбільш розвиненого і впливового в світі, приділяючи увагу визначенню правового статусу дружини президента. У книзі «First Women: The Grace and Power of America's Modern First Ladies» [106] К. Брауер, колишня кореспондентка Білого дому, описує життя та роботу перших леді в Білому домі, їхню конфронтацію із політиками, співпрацю з колегами та закулісний вплив на чоловіків-президентів. Н. Гоннелла-Платц у роботі «A Role Without A Rulebook: The Influence and Leadership of Global First Ladies» [131] досліджувала еволюцію розуміння ролі перших леді, їхнє лідерство, виклики, з якими вони стикаються під час виконання своїх обов'язків, і те, як перші леді долають ці виклики. В. Тан у дослідженні «American First Ladies as Goodwill Ambassadors» [161] розглядає зовнішньополітичну діяльність перших леді та вплив їхніх закордонних візитів на двосторонні відносини між державами. М. Бок у своїй роботі «The Role Of First Ladies: A comparison between the US and Europe» [102] порівняла діяльність перших леді США та Європи, що дозволило визначити рівень розвитку інституту першої леді і передбачений ним набір ролей за географічним чинником. Д. Мекуар у статті «Behind the Scenes, America's First Ladies Exert Powerful Influence» [143] для онлайн-видання Voice of America на

конкретних прикладах перших леді США дослідила роль та «закулісний вплив» дружин президентів на процес прийняття рішень. Вивчення літератури, представленої в даній групі, допомогло виокремити ролі, на основі яких перша леді може долучатися до процесу конфліктного та постконфліктного врегулювання.

У третій групі представлені дослідження, присвячені можливому впливу першої леді на конфлікт. К. Тумулті у статті для *The Washington Post* [176] проаналізувала вплив Ненсі Рейган на завершення «холодної війни». Дослідниця показала, як використовуючи наявні інструменти неофіційного впливу в Білому домі та на міжнародній арені, перша леді може впливати на сторони конфлікту, знижувати рівень напруги у спілкуванні, підштовхувати сторони до переговорів та/або примирення. Б. Аводола у роботі «*Peacebuilding in Africa: A Review of the African First Ladies Peace Mission*» [99] проаналізувала діяльність організації *African First Ladies Peace Mission* та ефективність колективних заходів перших леді африканських країн, направлених на попередження конфліктів, реагування на виникнення конфліктних ситуацій та надання гуманітарної допомоги жертвам конфліктів. Б. Перрі у статті «*First ladies help fight the good fight during war*» [151] досліджує, як у випадку збройного конфлікту перші леді можуть долучитися до боротьби не на полі бою, а на власному фронті, обумовленому їхніми обов'язками. Авторка на реальних історичних прикладах демонструє, що діяльність дружини президента під час воєнного стану може бути корисною та ефективною для суспільства та для держави в цілому. Е. Аддлі у статті «*Asma al-Assad: from Syria's 'desert rose' to 'first lady of hell'*» [91] для видання *The Guardian* досліджує неоднозначну постать першої леді Сирії Асми аль-Асад та її вплив на конфлікт у державі. Авторка продемонструвала, що бездіяльність та мовчазне прийняття ситуації з боку дружини президента в умовах збройного конфлікту може негативно позначитись на суспільно-політичній ситуації всередині країни, призвести до втрати міжнародної підтримки і поваги та негативно вплинути на імідж президентської родини.

Четверту групу складають попередні дослідження здобувачки, присвячені першим леді. Дана кваліфікаційна робота є продовженням вивчення перших леді, їхньої ролі та впливу на процеси всередині держави та на міжнародній арені. Саме тому дослідження певною мірою ґрунтується на попередніх результатах, отриманих в процесі вивчення статусу першої леді, конструювання образу дружини президента, її участі в передвиборчій кампанії, культурної дипломатії першої леді, участі дружини президента в політиці, а також потенціалу першої леді як медіатора в конфлікті.

Таким чином, дослідницький інтерес до ролі першої леді охоплює широке коло питань: від правових підстав її діяльності до визначення міри її можливого впливу на президента і процес прийняття рішень щодо суспільно-політичного життя держави. Більша частина наявних робіт у даному напрямку зосереджена на дослідженні перших леді США, оскільки саме американський інститут є історично найстаршим і найбільш сформованим соціальним конструктом, який задає певні умовні правила функціонування інших подібних інститутів у державах світу. Спільною рисою наукових досліджень є використання кейс-методу, тобто аналіз дій та вчинків окремих дружин президентів у конкретних ситуаціях, які пізніше стали прецедентом. Іншими характерними особливостями опрацьованої літератури є фрагментарність та фокусування на окремих традиційних напрямках діяльності перших леді. Відтак, дана кваліфікаційна робота направлена на розширення загального розуміння ролі першої леді та формування цілісного бачення її ролі в конфліктному та постконфліктному врегулюванні із визначенням потенційних напрямків роботи для першої леді України.

1.2 Характеристика джерел

Дана кваліфікаційна робота ґрунтується більшою мірою на результатах аналізу широкої джерельної бази. У ході дослідження обраної наукової проблеми був опрацьований ряд різноманітних джерел, які дозволили комплексно підійти до вивчення теми. Відтак, першу групу джерел складають

офіційні документи. Аналіз Конституції України [37] демонструє невизначеність правового статусу першої леді України. Вивчення Закону України «Про медіацію» [22] допомогло визначити, на яких правових засадах проводиться медіація, а також хто може виступати в якості медіатора в Україні. Аналіз законодавчих актів Сполучених Штатів Америки [162-164; 174; 179] надав можливість проаналізувати правовий статус першої леді США та правові норми, що встановлюють рамки та правила її діяльності. Рішення Апеляційного Суду США округу Колумбія [81] показало сприйняття статусу першої леді США на рівні судових органів. Вивчення та аналіз змісту «Хартії прозорості» [112] допомогли визначити обов'язки першої леді Франції.

До другої групи джерел нами були віднесені статистичні дані. Аналіз даних, наданих організаціями Council on Foreign Relations [129] і Vision of Humanity [130] допомогли оцінити рівень конфліктності сучасного світу. Статистика щодо ситуації з українськими біженцями, надана ресурсом Operational Data Portal [177], надала можливість встановити кількість українських біженців та напрями їх переміщення. Digital News Report 2022 [116], створений Reuters Institute на основі соціологічного дослідження споживання новин, надав відомості про основні сучасні тенденції новинного споживання за географічним чинником. Статистичні дані, що містяться у дослідженні «Peace versus Justice: The coming European split over the war in Ukraine» [138] надали можливість ознайомитися із думкою європейців щодо війни Росії проти України та розкрили їхні погляди на можливі сценарії завершення війни.

Третю групу джерел складають довідкові матеріали. Довідник «Building a World of Lasting Peace: A First Ladies Initiative» [108] надав можливість ознайомитись з діяльністю, основними принципами роботи та пріоритетними завданнями Міжнародної асоціації перших леді за мир як одного з майданчиків для співпраці перших леді світу. Довідник безбар'єрності, напрацювання Олени Зеленської та її команди, допоміг ознайомитися із результатами ініціативи «Без бар'єрів» [15] та напрямками діяльності першої

леді в рамках даного соціального проєкту. Розгляд досьє від ресурсу Dsnews.ua [49] допоміг ознайомитись із біографією та діяльністю Марини Порошенко. Четверта група джерел включає офіційні сайти. Офіційне інтернет-представництво Президента України [71], а саме сторінка, відведена для Олени Зеленської [18], надали доступ до новин, пов'язаних з діяльністю чинної першої леді України, документів, виступів та звернень президентського подружжя. Офіційні сайти міжнародних об'єднань перших леді, а саме African First Ladies Peace Mission [92], International Association of First Ladies for Peace [135] та Organisation of African First Ladies for Development [148] надали інформацію про актуальні напрями діяльності організацій, їхню структуру, принципи роботи, попередні результати та поточні завдання. Офіційні сайти Першого та Другого самітів перших леді та джентльменів [35; 16] забезпечили інформацію про проведення заходів, тематику дискусій, запрошених гостей і спікерів. Веб-сторінка Фондації Олени Зеленської [87] висвітлила принципи та напрямки роботи Фондації, а також ключові цінності та бачення, які лежать в основі діяльності Фондації. Інтернет-довідник Britannica надав інформацію про важливі події та визначних особистостей у світовій історії.

До п'ятої групи джерел нами було віднесено виступи, звернення та промови Олени Зеленської на майданчиках міжнародних організацій, форумів та самітів. Дана група охоплює наступні джерела: звернення пані Зеленської до урядовців держав-членів Ради Європи [73], виступ на 17-й щорічній зустрічі Ялтинської європейської стратегії [72], 75-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я [45], в межах Всесвітнього економічного форуму в Давосі [56], на міжнародній конференції «Жінки у конфліктах» [58], на конференції в Лугано [60], на форумі «Жінки у конфліктах» та саміті HeForShe у Нью-Йорку [76] та знаковий виступ у Конгресі США [59]. Перелічені матеріали надали можливість виокремити ключові питання, які перебувають у фокусі першої леді України та до яких вона прагне привернути увагу міжнародної спільноти.

Шоста група джерел складається із інтерв'ю Олени Зеленської. У межах даної групи представлені відео та друковані матеріали, що містять інтерв'ю першої леді в класичному форматі «питання-відповідь». Довоєнні інтерв'ю пані Олени [29; 67; 79] розкривають її як особистість, дають змогу з'ясувати пріоритетні напрямки її діяльності та її позицію щодо суспільних та політичних питань. Інтерв'ю такого змісту розміщені в українських медіа. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну інтерв'ю Олени Зеленської направлені на інформування світової громадськості щодо подій в Україні. Вони містять дані про жертв війни, українських біженців, руйнівні наслідки воєнних дій, злочини російської армії, також перша леді ділиться особистими переживаннями та емоціями щодо поточної ситуації. Інтерв'ю такого характеру представлені в закордонних ЗМІ [Додаток А].

Сьома група джерел включає відеоматеріали. Відеозапис конференції Міжнародної асоціації перших леді за мир [169] допоміг визначити, які питання перебувають у центрі уваги організації та яку позицію щодо них займають учасниці. Відеозвернення перших леді світу на підтримку України [23-28], розміщені на офіційному акаунті Олени Зеленської в Instagram, демонструють рівень солідарності перших леді та підкреслюють значимість теми дослідження на міжнародному рівні. Також дана група джерел містить матеріали, що стосуються діяльності Мішель Обама [166], Ненсі Рейган [145] та Гілларі Клінтон [134].

Восьма група джерел - це українські та міжнародні медіа. Серед закордонних періодичних видань в даній групі представлені американські: The New York Times [170] та The Washington Post [173]; європейські: Die Zeit [115], La Monde [139], Le Parisien [140], The Guardian [168], The Times [172] та інші. Присутні в даній групі українські видання: ELLE Ukraine [121], Vogue UA [180], Європейська правда [20], УНІАН [86]. Також в межах восьмої групи наявні інформаційні агенції BBC [100] та CNN [114]. Аналіз інформації, що містять наведені вище ЗМІ, допоміг зрозуміти, на скільки досліджувана тема є представленою в інформаційному просторі США, Європи та України, а також

яким чином закордонні та вітчизняні медіа висвітлюють роль та діяльність першої леді.

До дев'ятої групи джерел нами були віднесені матеріали особистого походження. Листи-звернення Олени Зеленської до перших леді та джентльменів держав світу [95], до представників світових ЗМІ [10], до Виконувача обов'язків Генерального секретаря Всесвітньої Ради Церков Протоієре Іоана Сауці [42] виступають інструментом інформаційної кампанії першої леді України, яка направлена на протидію російській пропаганді та залучення допомоги Україні від іноземних партнерів. У своїх листах пані Олена інформує адресантів про злочини російських військових, перебіг війни, наслідки бомбардувань, а також закликає не залишатись осторонь. Дописи Олени Зеленської в соціальних мережах є звітами щодо її діяльності та співпраці з іншими першими леді. Листи та дописи авторства першої леді України знаходяться у відкритому доступі, а отже виступають також інструментом інформування суспільства.

Десята група джерел включає соціальні мережі. Офіційні акаунти посадовців та перших леді є цінним джерелом інформації для відтворення їхньої політичної позиції щодо війни Росії проти України. Основу даної групи складають офіційні сторінки Олени Зеленської в Instagram [147], Facebook [68] та Twitter [69], в яких надається офіційна інформація щодо діяльності дружини президента та поточний стан справ в Україні. Також пані Олена веде Телеграм-канал [54], в якому відповідає на запитання українців, інформує про діяльність гуманітарних коридорів, розміщує інструкції щодо дій в умовах надзвичайних ситуації та представляє ініціативи своєї команди, направлені на допомогу та підтримку українців у період воєнного стану. До даної групи також віднесені сторінки перших леді інших держав.

Таким чином, у процесі дослідження нами було використано широке коло різних за походженням джерел інформації. Співставлення даних, отриманих в ході аналізу описаної джерельної бази надало можливість комплексно вивчити

обрану наукову проблему та накопичити достатню кількість емпіричного матеріалу.

1.3 Методологічні засади дослідження

У ході написання кваліфікаційної роботи використовувались емпіричні та загальнонаукові методи дослідження. Упродовж усього періоду підготовки даного дослідження проводилось спостереження за роботою Олени Зеленської. Пані Зеленська веде активну діяльність всередині держави та на міжнародній арені. Для зовнішнього спостерігача така активність свідчить про небайдужість першої леді до подій, що відбуваються в її державі, та бажання допомогти тим, хто опинився в скрутному становищі. Подібне сприйняття є вигідним для міжнародного іміджу України та президента. З іншого боку, активна залученість Олени Зеленської робить її в очах спостерігачів надійним джерелом інформації, оскільки перебуваючи безпосередньо на території України, вона є свідком багатьох подій, про які має змогу та ресурси розповідати широкому загалу.

У процесі вивчення обраної наукової проблеми ми опрацювали інтерв'ю Олени Зеленської в міжнародних медіа. Частою появою в закордонних ЗМІ пані Олена намагається достукатись та емоційно вплинути на міжнародну громадськість з метою утримання її фокусу на подіях в Україні. Проте головною ціллю інформаційної кампанії чинної першої леді є протидія російській пропаганді та наративам, які поширює Росія, використовуючи свій медійний вплив закордоном. Для цього Олена Зеленська використовує свої інтерв'ю, в яких розповідає про події в Україні, ділиться реальними історіями українців і розповідає про свою роботу. Також пані Зеленська згадує про дію російської пропаганди та застерігає аудиторію не піддаватися її впливу. Деякі питання, які журналісти задають пані Олені під час бесід, повторюються, тому вихідний матеріал певною мірою є схожим. Однак, важливо звернути увагу на те, як саме Олена Зеленська подає інформацію, який прихований сенс несуть її повідомлення. Для дослідження змісту був проведений кількісний контент-аналіз [Додаток А]. Варто зазначити, що для аналізування були використані

лише ті інтерв'ю, які подавалися в оригінальному форматі «питання-відповідь», оскільки опрацьовані і подані у вигляді розповіді інтерв'ю можуть бути скориговані журналістом відповідно до політики видання, а отже деякі сенси і формулювання можуть бути втрачені. У ході аналізу було опрацьовано 18 інтерв'ю. Нами були обрані наступні одиниці аналізу: «війна», «конфлікт», «агресія» – щоб з'ясувати, яким терміном перша леді позначає події в Україні; «Росія», «росіяни», «російські військові», «загарбник», «агресор» – щоб визначити, на кого пані Зеленська в своїх відповідях покладає відповідальність за наслідки війни; «тероризм» – щоб побачити, чи подає Олена Зеленська дії РФ як терористичні; «російська пропаганда» – щоб з'ясувати, чи наголошує пані Олена на широкому розповсюдженні Росією неправдивих наративів. Відтак, Олена Зеленська вжила термін «війна» 145 разів, «конфлікт» – 1 раз, «агресія» – 3 рази. Робота з даними термінами є важливою, оскільки дефініція ситуації визначає її наслідки для сторін. Росія назвала загарбницьку війну проти України «спеціальною військовою операцією» і де-юре не оголосила Україні війну, оскільки офіційне визнання розв'язання війни тягне за собою відповідні правові наслідки. Саме тому Росія намагається поширювати наратив про «визволення», «порятунок», «спеціальну операцію», щоб здійснити підміну понять і представити свої дії в іншому ракурсі. Таким чином, важливо нагадувати міжнародній громадськості і тим, хто ще не визначився щодо своєї позиції, що Росія розв'язала війну проти України, що й намагається робити перша леді. У висловленнях Олени Зеленської «Росія» зустрічається 29 разів, «росіяни» – 17 разів, «російські військові» – 3 рази, «загарбник» – 17 разів, «агресор» – 7 разів. Загалом, видно, що в риториці пані Зеленської переважає конкретика щодо причетних до конфлікту. Цей елемент дискурсу є важливим, оскільки Росія поширює дезінформацію, направлену на дискредитацію українських військових, які, відповідно до російської пропаганди, обстрілюють територію своєї країни та цивільних українців. Термін «тероризм» використовується Оленою Зеленською 5 разів у 4 інтерв'ю. Назвати прямо Росію державою-терористом – це серйозна політична заява, яка

не корелюється із образом першої леді. Водночас, позиція щодо використання Росією терористичних методів ведення війни є офіційною позицією української сторони. Відтак, хоча пані Зеленська підтримує офіційний дискурс, характеризуючи діяльність РФ як терористичну, подібні вислови трапляються не часто. Варто звернути увагу також на те, в яких саме медіа було вжито термін «тероризм». Це німецьке видання Die Welt, американська телерадіокомпанія CNN, французький телеканал LCI та американський телеканал CBS. Німеччина, Франція та США – три держави, які потенційно зможуть збільшити обсяг допомоги Україні. Згадка про ведення Росією терористичної війни може стати аргументом на користь посилення підтримки. Словосполучення «російська пропаганда» Олена Зеленська використала всього 14 разів у 9 із 18 опрацьованих інтерв'ю. Досить часто на якомусь етапі інтерв'ю пані Олена нагадувала про поширення Росією неправдивих наративів і закликала аудиторію довіряти лише перевіреним джерелам інформації.

У межах інформаційної кампанії Олена Зеленська часто виступає на майданчиках міжнародних організацій, форумів та самітів. У такому випадку її звернення адресуються присутнім представникам міжнародної політичної, економічної спільноти, громадським активістам та, часто, відомим зіркам кіно, спорту, музичного мистецтва, які відвідують подібні заходи. Усі перелічені учасники мають вагу в суспільстві, будучи безпосередньо причетними до процесу прийняття рішень або виступаючи як лідери думок. Відтак, важливо було визначити, які повідомлення Олена Зеленська хоче донести до даної аудиторії. Для цього нами був проведений аналіз виступів та промов першої леді та синтез ключових меседжів. У ході дослідження було проаналізовано 10 звернень першої леді. Зміст виступів залежав від обраного майданчика та тематики обговорення. Кожна опрацьована промова пані Зеленської була розкладена на умовні смислові частини, з яких виділялися ключові повідомлення. Після аналізу виступів було проведено співставлення отриманих результатів та виокремлення співпадінь за основними меседжами.

Завершальним етапом став синтез 5 ключових меседжів, які повторюються найчастіше.

У ході аналізу залучення першої леді на латентному етапі конфлікту нами було виявлено два типи її діяльності: індивідуальні та колективні дії. Індивідуально дружина президента діє в межах держави. Така діяльність передбачає реагування на підвищення конфліктності в локальному вимірі. Колективні дії передбачають співпрацю перших леді в межах міжнародного об'єднання, злагодженої діяльності, направленої на попередження та вирішення конфліктів на регіональному або глобальному рівні (в залежності від типу організації).

Для визначення перспективності подальшої роботи обох типів діяльності було проведено порівняння ефективності індивідуальних та колективних дій на латентному етапі конфлікту. Результати показали, що наразі індивідуальні дії першої леді на латентному етапі конфлікту є більш ефективними. Однак, колективний вимір залишається перспективною формою діяльності, за умови коректного визначення цілей та формату роботи організації.

Наприкінці дослідження була проведена систематизація та узагальнення отриманих результатів, на основі чого були сформульовані висновки та практичні рекомендації.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУТ ПЕРШОЇ ЛЕДІ ТА CONFLICT STUDIES

2.1 Перша леді в контексті дослідження конфліктів

На сучасному етапі інститут першої леді залучається до різних суспільно-політичних процесів всередині держави та поза її кордонами, а тому потрапляє у дослідницький фокус багатьох галузей наук. В окремих випадках перша леді потрапляє у дослідницьке поле дисципліни Conflict Studies, яка вивчає джерела, структурні елементи та динаміку конфліктів, а також можливі шляхи їх вирішення. У рамках дослідження конфліктів перша леді розглядається як його можливий суб'єкт, об'єкт, а також із точки зору її потенційного впливу на перебіг конфлікту та на процес його врегулювання. Дружина президента володіє певним набором неофіційних інструментів впливу, які можуть бути застосовані в процесі керування конфліктною ситуацією. Постає питання, чи стане перша леді додатковою силою для вирішення конфлікту, чи конфліктогеном, який лише поглибить наявні розбіжності, оскільки вплив на перебіг конфлікту може бути як конструктивним, так і деструктивним.

Перша леді потрапляє в поле зору дисципліни Conflict Studies ще на початковому етапі своєї діяльності – в період розгортання передвиборчих кампаній кандидатів у президенти. Передвиборчі перегони є періодом підвищеної конфліктності всередині держави, коли протистояння відбувається не лише між політиками-кандидатами в президенти, а й між їхніми прихильниками. Чесна та здорова конкуренція опонентів забезпечує помірний рівень конфліктності серед населення і адекватну реакцію виборців на кандидатів та одне на одного. Якщо ж кандидати вдаються до дискредитації опонента, в окремих випадках навіть його демонізації, то наслідком таких дій стане не лише формування негативних рефлексії своїх виборців до опонента, а й, відповідно, вороже ставлення виборців опонента до причетного до розповсюдження інформації кандидата. У такому випадку відбувається навмисне зіштовхування виборців, що призводить до розколу суспільства на конфліктуючі групи в залежності від політичних переконань. Дружина

кандидата залучається до передвиборчої кампанії свого чоловіка від самого її початку. Оскільки перша леді відіграє важливу роль у житті держави, всередині суспільства існують певні очікування щодо її діяльності – виборцям важливо знати і бачити, хто виконуватиме обов'язки дружини президента. Окрім того, вдала кампанія дружини кандидата може принести її чоловікові додаткові голоси виборців. Своєю участю майбутня перша леді може або послабити соціальну напругу, або ж, навпаки, сприяти її зростанню. Це залежатиме від того, яку позицію займе дружина кандидата та який наратив вона поширюватиме: чи продовжить вона дискредитацію опонента свого чоловіка, чи намагатиметься відійти від методів несумлінної конкуренції та зосередиться на об'єднувальному дискурсі. Тобто постає питання, який вплив матиме майбутня перша леді на конфліктну ситуацію навколо конкуренції кандидатів у президенти.

Показовим прикладом є виступ Людмили Янукович на мітингу в підтримку Партії регіонів, що проходив у 2004 році в Донецьку. Пані Янукович зі сцени розповідала про «помаранчевий шабаш», «американські валянки» та «наколоти апельсини», запевняла натовп про американську присутність в Києві та згадувала, як діти та члени сім'ї інших кандидатів у президенти, на відміну від дітей Януковича, навчалися та проживали закордоном [51]. У публічному зверненні Людмили Янукович прослідковується меседж про несамостійність опонентів та їхню залежність від західних партнерів, ставиться під сумнів їхня щирість та відданість Україні, оскільки для своїх дітей вони обирають навчання закордоном. Також пані Янукович наводить відверто абсурдні аргументи про маніпулювання свідомістю виборців шляхом додавання, вірогідно, психотропних або наркотичних речовин в апельсини, які потім роздають мітингувальникам в Києві. Пані Людмила намагалась дискредитувати опонентів Віктора Януковича і підживити емоційно вразливу та довірливу публіку негативною інформацією про них, але дещо перестаралася із подачею. Спроба Людмили Янукович підтримати свого

чоловіка мала деструктивний вплив на його імідж та сприяла посиленню розділення українців по лінії «Захід-Схід».

Обрана кандидатом у президенти та майбутньою першою леді тактика ведення передвиборчої кампанії багато в чому визначає, із яким станом суспільства їм доведеться мати справу в подальшому. Підвищений рівень конфліктності під час передвиборчих перегонів може перерости у ворожість після оголошення результатів виборів. У такому випадку доведеться вживати заходів для примирення розділеного за політичними поглядами населення, щоб конфліктна ситуація не переросла у внутрішній державний конфлікт. Негативно налаштоване щодо влади населення є більш піддатливим до маніпуляцій з боку опонентів влади, а отже існує ризик переростання конфлікту в державний переворот. Тому для керівництва держави важливо розпочати роботу з інтеграції суспільства якомога швидше. Якщо перша леді ще на етапі передвиборчих перегонів має достатньо авторитету, щоб впливати на населення в конфліктній ситуації, постає питання, як дружина чинного президента, яка офіційно набула свого нового статусу та похідних від нього інструментів впливу, може сприяти примиренню суспільства. У даному випадку йдеться не лише про об'єднання населення після виборів, а й про інші типи внутрішньодержавних конфліктів, які можуть відбуватися. У випадку виникнення конфлікту серед груп населення в межах однієї держави, її керівництво несе відповідальність за врегулювання суперечностей. Дружина президента вважається де-факто посадовою особою, а отже має повноваження бути залученою до процесу вирішення конфлікту. Окрім свого статусу, перша леді користується довірою громадян, що може сприяти її успіху як медіатора. Перша леді всередині держави є учасницею соціальних взаємодій на різних рівнях відносин, а отже потенційно сама може стати стороною конфлікту або його причиною. У такому випадку увага дисципліни Conflict Studies зосереджується на вивченні поведінки дружини президента як суб'єкта конфлікту, а також типів конфліктів, в яких вона може бути учасником. Оскільки дослідження конфлікту передбачає також вивчення потенційних

його джерел, дослідницький фокус Conflict Studies охоплює також питання розгляду дружини президента як можливого об'єкта конфлікту. У яких випадках перша леді стає причиною конфлікту, хто виступає учасниками конфлікту та яким є його середовище, подальші дії дружини президента в подібній ситуації – дослідження цього кола питань є частиною дослідження внутрішнього державного конфлікту.

У міжнародному конфлікті суб'єктами є держави. У такому випадку в межах дисципліни Conflict Studies перша леді, з огляду на її статус де-факто посадової особи та представника держави, може розглядатися як представниця сторони конфлікту. Для дослідження конфліктів важливо визначити, як дружина президента може допомогти своїй державі в умовах конфлікту. При цьому варто враховувати характер міжнародного конфлікту, оскільки ненасильницьке протистояння та збройний конфлікт потребують різних підходів до їхнього вирішення. У той час, як існує достатньо прикладів залучення перших леді до керування ненасильницькими міжнародними конфліктами (наприклад, в період холодної війни), згадок про внесок першої леді під час збройного конфлікту не так багато. Діяльність в умовах збройного конфлікту є нетрадиційною активністю дружини президента, оскільки на цьому полі дії пріоритет надається застосуванню «жорсткої сили», в той час як перша леді у своїй діяльності використовує «м'яку силу». Участь першої леді в міжнародному конфлікті передбачає її зайнятість не лише соціальними питаннями, а й залучення до політичного та дипломатичного життя держави. Як представниця країни-учасниці міжнародного збройного конфлікту перша леді бере на себе обов'язок донести офіційну позицію своєї держави, висловлювати погоджене бачення подальшого розвитку конфлікту, виступати на майданчиках міжнародних організацій. Від імені країни-учасниці конфлікту дружина президента може просити фінансову чи гуманітарну допомогу в міжнародній спільноті, спілкуватися із старими союзниками та мобілізувати нових, давати інтерв'ю міжнародним ЗМІ. Для того, щоб мати дійсно позитивний вплив на перебіг конфлікту та підкріпити позиції своєї

держави, перша леді повинна бути обізнана в політичному контексті, оперувати фактами. Відтак, можна зробити висновок, що до збройного міжнародного конфлікту залучаються або від самого початку політично активні перші леді, або ж ті, які готові ними стати.

До прикладу, чинна перша леді України Олена Зеленська на початку президентського терміну Володимира Зеленського не була впевнена, чи готова вона прийняти на себе обов'язки, передбачені її новим статусом. Однак, взявши якийсь час на роздуми, вирішила прийняти роль першої леді. Її діяльність до повномасштабного вторгнення Росії в Україну знаходилась в межах культурної дипломатії та внутрішньодержавних соціальних ініціатив. Однак, після 24 лютого 2022 року пані Зеленська активно включилась у процес протистояння російській агресії шляхом інформаційного опору пропаганді та активною присутністю на міжнародній арені та в міжнародному інформаційному просторі. Таким чином, Олена Зеленська з початком повномасштабної війни наважилась розширити свою сферу діяльності та, фактично, вийти на міжнародний рівень.

Дисципліна Conflict Studies досліджує шляхи запобігання виникненню конфліктів, в тому числі роль міжнародних інституцій у попередженні конфліктів. Існує два об'єднання перших леді із відповідними цілями діяльності: African First Ladies Peace Mission та International Association of First Ladies for Peace. Обидві організації мають за мету функціонування об'єднати зусилля перших леді для запобігання конфліктам та встановлення стабільного миру. Відмінністю є їхня географічна спрямованість: African First Ladies Peace Mission – це регіональна організація, що діє виключно в межах Африканського континенту [92], в той час як International Association of First Ladies for Peace позиціонує себе як глобальне об'єднання [135]. Відтак, у фокус Conflict Studies потрапляють не лише індивідуальні, а й колективні зусилля перших леді в процесі попередження конфліктів на регіональному та глобальному рівнях.

2.2 Перша леді як суб'єкт і об'єкт конфлікту

Суб'єкт та об'єкт – основні структурні елементи, без яких конфлікт не може існувати як явище. Суб'єктами конфлікту є окремі особи або групи осіб, які створюють конфліктну ситуацію, виступають її безпосередніми учасниками і можуть впливати на розвиток конфлікту та на поведінку залучених сторін. Суб'єкти конфлікту мають протилежні інтереси, зіткнення яких призводить до виникнення та розвитку конфлікту. Сторони протистояння діють відповідно до своїх визначених інтересів і намагаються досягти їхньої реалізації доступними для них методами. Суб'єкти конфлікту можуть бути очевидними, тобто відкрито заявляти про свою участь у конфлікті, а також прихованими – діяти «в тіні» шляхом підбурювання, змов, провокацій, тощо [14, с.59].

Перша леді діє одразу в кількох сферах життя держави, а отже може виступати суб'єктом конфліктів різного характеру. Дружина президента має у своєму розпорядженні штат працівників, який формує Офіс першої леді. У більшості випадків він є неофіційною структурою, оскільки перша леді не є офіційно посадовою особою, тому команда першої леді відноситься до ряду співробітників адміністрації (офісу) президента. Однак, дружина президента де-факто є їхнім роботодавцем, а отже і керівником. Офіційно офіс першої леді як окремий структурний підрозділ існує в США [97]. На рівні соціальних відносин керівник-підлеглий між дружиною президента та членами її команди може виникнути виробничий конфлікт, в якому перша леді та співробітник (група співробітників) виступатимуть суб'єктами конфлікту, а спірне робоче питання або розбіжності в баченні робочого процесу – об'єктом конфлікту. Зазвичай виробничі конфлікти дружини президента з її працівниками не висвітлюються в медіа. Про них можна дізнатися з анонімних повідомлень колишніх співробітників, мемуарів наближених осіб або ж самої першої леді вже після закінчення терміну перебування її чоловіка на посаді президента. Участь у конфлікті може негативно вплинути на образ першої леді в очах суспільства та знизити рівень її підтримки, тому подібні ситуації здебільшого залишаються за закритими дверима адміністрації президента. У період

президентства свого чоловіка Мішель Обама мала один із найбільших за кількістю працівників Офіс першої леді, але водночас показник плинності кадрів теж був досить високим. Американська медіа-організація «Politico» опублікувала коментарі особи, яка була причетна до роботи Східного крила Білого дому, але побажала зберегти анонімність. Інформатор описав Офіс першої леді за керівництва Мішель Обама як складне робоче місце, працевлаштування в якому передбачає виснажливий графік та необхідність відповідати високим очікуванням «грізного боса». Автор коментаря також зазначив, що перша леді прекрасна людина, але деяким людям може бути дуже складно з нею працювати [141]. Із опублікованого матеріалу можна зробити висновок про вимогливість Мішель Обама до своїх працівників, яка й стала причиною плинності кадрів.

Окрім власних працівників, дружина президента також може конфліктувати із співробітниками адміністрації президента. Дані конфлікти можуть виникати на основі розбіжностей планів та позицій Західного крила та Східного крила Білого дому. Відтак, спірними можуть стати питання, пов'язані із фінансовими витратами, робочим графіком, запланованими заходами та поїздками першої леді та її команди. В окремих випадках конфлікти між дружиною президента та співробітниками його адміністрації виникають на політичній основі. Якщо перша леді залучена в політичне життя держави та приймає участь у процесі прийняття рішень її думка може не сходитись із думкою працівників офісу президента або ж вони можуть не сприймати її серйозно. У виробничого конфлікту дружини президента та його співробітників перша леді може виступити як прихований суб'єкт конфлікту, впливаючи на дії та позицію чоловіка-президента в конфліктній ситуації. Свого часу Меланія Трамп конфліктувала із Мірою Рікардел, колишньою радницею з питань національної безпеки адміністрації президента Трампа [127]. Суперечки виникали щодо кадрових запитів першої леді, організації її поїздок та ставлення до її персоналу. Кейт Андерсен Брауер, журналістка та авторка бестселеру «First Women: The Grace and Power of America's Modern First

Ladies», повідомила, що саме Меланія Трамп настояла на звільненні пані Рікардел з посади [143].

Міжособистісний конфлікт також може виникнути між першою леді та президентом на основі розбіжності їхніх поглядів на робочі питання або через питання особистого характеру. Подібні конфліктні ситуації здебільшого залишаються за закритими дверима резиденції президента, оскільки президентське подружжя повинно слугувати прикладом для населення, бути втіленням образу ідеальної сім'ї та просувати тему сімейних цінностей. Якщо конфлікти першої леді та президента виникають на підставі розбіжностей думок щодо політики адміністрації президента, то їх намагаються не афішувати, щоб не спровокувати критику з боку суспільства щодо залучення дружини президента до політичного процесу та її впливу на нього, а також сумніви щодо самостійності президента та приналежності його рішень. Не всі громадяни готові прийняти відкритий доказ політичної активності першої леді. Відтак, інформація про такого роду конфлікти з'являється здебільшого вже пост-фактум, через відносно довгий період часу після складання президентом своїх повноважень.

Особисті конфлікти президента та його дружини не афішуються, оскільки можуть зашкодити іміджу президентського подружжя, що іноді може призвести до серйозних наслідків для кар'єри та становища в суспільстві як президента, так і першої леді. Однак, часто сімейні конфлікти президентського подружжя важко втримати в таємниці, особливо коли є люди, які готові поділитися інформацією про стосунки президента з дружиною для власного піару або ж задля збагачення. 13 січня 2018 року видання The Wall Street Journal опублікувало статтю про зв'язок Дональда Трампа із актрисою дорослого кіно Стормі Деніелс, якій адвокат Трампа заплатив велику суму коштів за непоширення інформації [154]. Поки суспільство обговорювало подружню зраду Трампа та згадувало його бурхливе минуле, Меланія Трамп не давала жодних коментарів. Перша леді вперше висловила на цю тему аж 13 жовтня під час інтерв'ю виданню ABC News: «Це мене не стосується. Я

мати і перша леді, і в мене є набагато важливіші справи» [107]. Таким чином Меланія Трамп не спростувала чутки про зраду її чоловіка і не намагалась якимось чином реабілітувати його в очах суспільства. Окрім того, інтерв'ю з першою леді було оприлюднене через 9 місяців після самого скандалу, коли збитків і без того непевній репутації президента вже було завдано.

Іншим прикладом є секс-скандал Клінтон-Левінські, який розгорівся в 1998 році. 21 січня 1998 року американські періодичні видання опублікували інформацію про зв'язок президента Білла Клінтона зі стажеркою Монікою Левінські [90]. Суспільство швидко підхопило скандальну новину і під загрозою опинилась не тільки репутація Білла Клінтона, а й його перебування на посаді президента – Клінтону загрожував імпічмент. Вже 28 січня Гілларі Клінтон під час інтерв'ю прокоментувала, що дана ситуація є змовою проти її чоловіка [134]. Пані Клінтон запевнила, що вона любить свого чоловіка і вірить йому, а також вірить в американців. Упродовж усього часу Гілларі Клінтон ставала на захист президента Клінтона, публічно виправдовуючи його. Вона не уникала запитань про скандал та завжди дотримувалась офіційної версії подій свого чоловіка. Ставши на сторону Білла Клінтона, перша леді Клінтон продемонструвала суспільству, що попри все вирішила довіряти йому, а отже й американці можуть вірити його словам. Таким чином, Гілларі Клінтон змогла допомогти Біллу Клінтону зберегти президентське крісло та репутацію. Пізніше, у 2020 році, вийшов документальний фільм «Hillary», присвячений життю та діяльності Гілларі Клінтон. Саме в цій кінострічці колишня перша леді вперше розповіла про своє реальне ставлення до роману Білла Клінтона з Монікою Левінські. «Я була спустошена. Я просто не могла в це повірити. Мені було так боляче. Я сказала йому [Біллу Клінтону]: «Я не можу повірити, що ти збрехав». Це було жахливо...» [110]. Очевидно, що для подружжя Клінтонів цей скандал став надзвичайним випробуванням і сімейні стосунки не залишились такими ж міцними, якими їх змальовували перед камерами. Не зважаючи на образ, Гілларі Клінтон вирішила публічно

стати на захист свого чоловіка, хоча з її коментаря стає зрозумілим, що її зовнішня позиція аж ніяк не збігалась із її внутрішніми відчуттями.

У розглянутих вище конфліктах перша леді, фактично, була другорядним суб'єктом конфлікту на рівні суспільства, оскільки в центрі уваги громадськості перебували президент та його ймовірна коханка. Однак, від реакції дружини президента та її позиції залежав подальший розвиток конфлікту та масштаб його наслідків.

Загалом перші леді вважаються улюбленицями суспільства і користуються серед громадян неабиякою повагою та авторитетом. В окремих випадках їхня популярність та рівень прихильності до них може перевищувати показники президента. Однак, між першою леді та суспільством теж можуть виникати конфлікти. Інститут першої леді є соціальним конструктом, робота якого базується на певній системі очікувань громадян. Цей набір очікувань може відрізнитися в залежності від політичної культури країни та рівня розвитку її суспільства. Таким чином, саме суспільство формує негласні правила, за якими діє перша леді, визначає її обов'язки та встановлює допустимі рамки її діяльності. Якщо ці правила порушуються або ж очікування не виправдовуються, виникає конфлікт, в якому в залежності від зайнятої позиції дружина президента може бути як суб'єктом, так і об'єктом. Перша леді стає суб'єктом конфлікту із суспільством у випадку, коли вона обирає роль його активного учасника, тобто коли вона дає відповідь на висунуті претензії або ж намагається відстояти свою позицію. Яскравим прикладом такої ситуації є випадок Гіллари Клінтон. У 1993 році пані Клінтон очолила Оперативну групу з питань національної реформи охорони здоров'я [159]. Таким чином, Гіллари Клінтон стала першою дружиною президента США, яка отримала офіційну політичну посаду. Розширення ролі першої леді до політичної сфери на той період не збігалось з уявленнями суспільства щодо функціонування інституту. На фоні цих розбіжностей виник конфлікт. Гіллари Клінтон не відступила і, не зважаючи, на обурення та негативні заяви співгромадян, продовжила свою діяльність у межах нової посади. Ситуація завершилась судовим позовом

асоціації американських лікарів та хірургів проти першої леді та оперативної групи, яку вона очолювала. В результаті суд визнав дружину президента як «де-факто посадову особу або службовця федерального уряду США», що фактично стало спробою юридично визначити статус першої леді [81]. На цьому конфлікт був вичерпаний. Таким чином, своїми діями та принциповою позицією перша леді втягнулась у конфлікт із суспільством, а отже стала його суб'єктом.

Часто, щоб уникнути зростання соціальної напруги, перша леді не вступає у конфлікт, а отже залишається його об'єктом. Об'єктом конфлікту є явище, що зумовлює виникнення суперечностей між сторонами та спричиняє конфлікт. Об'єктом конфлікту можуть бути цінності (моральні, матеріальні, духовні, політичні), ресурси, доступ до влади, тощо. Загалом, об'єкт конфлікту – це частина дійсності, яка лежить в основі конфліктної взаємодії суб'єктів конфлікту [2, с. 37]. Перша леді виступає об'єктом, коли конфлікт відбувається навколо її особи або діяльності, але без її безпосередньої участі. У даному випадку суб'єктами конфлікту будуть групи осіб, які, відповідно, підтримують або критикують дружину президента. Протікатиме такий конфлікт здебільшого в соціальних мережах, платформах для блогінгу або засобах масової інформації. Невдоволення суспільства та, потенційно, виникнення конфліктної ситуації може викликати будь-яка дія першої леді, яка не відповідає його очікуванням. Перша леді може стати об'єктом конфлікту несвідомо, оскільки важко передбачити, що суспільство готове «пробачити» дружині президента, а що, навпаки, викличе негативні рефлексії.

Варто зазначити, що очікування громадськості щодо дружини президента формуються на основі цінностей, які сповідаються громадянами держави. Усталеним очікуванням щодо першої леді є її відданість національним брендам. Дружина президента як представниця держави на міжнародній арені має популяризувати її культуру, що включає в себе і популяризацію вітчизняних дизайнерів та брендів. Окрім того, для першої леді вважається неприйнятним витратити великі кошти на вбрання та аксесуари. Суспільство дуже пильно

слідкує за стилем дружини президента, тому подібні нюанси ніколи не залишаються поза увагою. На основі «модних претензій» розгорався не один скандал. Відтак, одна з улюблених перших леді США та визнана ікона стилю Жаклін Кеннеді на собі відчула тонку межу між захопленням та хейтом. Пані Кеннеді завжди була відданою прихильницею таких відомих брендів, як Chanel, Dior, Givenchy. Цей факт бентежив виборців під час передвиборчих перегонів, у яких брав участь Джон Кеннеді, а після здобуття ним перемоги збентеження переросло в критику стилю пані Кеннеді. Поки одні захоплювались її образами і намагались її наслідувати, інші звинувачували нову першу леді у розтраті державного бюджету США на одяг від відомих дизайнерів. Конфлікт вичерпався, коли Жаклін Кеннеді найняла американського дизайнера, який створював для неї унікальні образи [8]. Таким чином, порушивши ustaleni очікування суспільства Жаклін Кеннеді викликала на себе хвилю критики та стала причиною конфлікту всередині суспільства.

Часто перша леді стає причиною конфлікту всередині суспільства через розбіжність політичних поглядів громадян. Це проявляється особливо гостро під час передвиборчих перегонів та в період після оголошення результатів виборів. Обираючи президента, населення обирає й першу леді, тому, як і в самих кандидатів у президенти, групи підтримки та хейтери з'являються й у їхніх дружин. Громадяни порівнюють потенційних перших леді, згадують їхні досягнення та промахи, а засоби масової інформації, у свою чергу, намагаються опублікувати якомога більше інформації про дружин кандидатів. Виборці формують ставлення до дружини кандидата в президенти здебільшого через призму політичних переконань, ніж з огляду на об'єктивні причини. Це ставлення супроводжуватиме майбутню першу леді ще довго після завершення передвиборчих перегонів і нейтралізувати його можна буде шляхом продуманої діяльності дружини президента. Спершу дії нової першої леді викликать негативні рефлексії з боку прихильників політичного

опонента її чоловіка, що провокуватиме «зіткнення» (здебільшого в мережі) громадян-захисників та громадян-обвинувачів дружини президента.

Однією із перших закордонних поїздок президента Володимира Зеленського став його офіційний візит до Японії, в рамках якого президент та перша леді відвідали церемонію інтронізації нового імператора Нарухіто. На церемонію пані Зеленська одягла плаття лимонного кольору від одного із українських брендів [3]. Саме ця сукня першої леді зчинила галас у мережі. Користувачі звинуватили дружину президента в порушенні дипломатичного протоколу, оскільки жовтий колір є кольором імператора, а тому одягати його недопустимо [88]. Коментатори наголошували на некомпетентності Олени Зеленської, чим підкреслювали неприналежність нового президента та першої леді до сфери політики. Водночас, інша частина суспільства підтримала вибір пані Зеленської та, дослідивши нюанси значення кольорів у культурі Японії, захищала першу леді, запевняючи, що протокольного порушення не сталося. Олена Зеленська дійсно не порушила дипломатичний протокол – її образ справив позитивне враження на японців. Однак, дана конфліктна ситуація стала прикладом того, як образ дружини президента може розбудити давні політичні суперечки.

Таким чином, перша леді в залежності від ситуації та зайнятої позиції може бути як суб'єктом, так і об'єктом конфлікту. Частіше дружина президента все ж виступає в ролі об'єкта конфлікту, оскільки участь першої леді в конфліктній ситуації в якості її безпосереднього учасника здебільшого не афішується задля збереження її репутації. Однак, в обох випадках необхідно серйозно підійти до навігації діяльності та визначення позиції першої, оскільки залучення дружини президента до конфліктної взаємодії загрожує іміджевими втратами як для неї самої, так і для чоловіка-президента.

2.3 Перша леді як чинник конфліктності

Здебільшого дружина президента асоціюється із гуманністю та миролюбністю, які, як відомо, притаманні поширеному уявленню про жіночність та природу жінки. Справді, перші леді у своїй більшості виступають за мир у всьому світі та просувають ідею про мирне вирішення суперечок. Деякі з них навіть залучаються до вирішення конфліктних ситуацій і докладають зусиль для врегулювання конфлікту та ліквідації його наслідків. Однак, не завжди вплив першої леді на конфлікт є позитивним. Іноді дружина президента може стати чинником, який сприятиме збільшенню рівня конфліктності в суспільстві та погіршенню конфліктної ситуації.

Перша леді негативно впливає на конфлікт, коли свідомо обирає деструктивні дії або бездіяльність. У період конфлікту позиція дружини президента є дуже важливою, оскільки від неї теж може залежати подальший розвиток конфлікту. Бездіяльність – це теж позиція. Бездіяльність першої леді є її мовчазною згодою із тим, що відбувається. Обираючи залишитись непричетною, дружина президента відмовляється від свого потенційного внеску у врегулювання конфліктної ситуації. Існує декілька причин, які спонукають першу леді до бездіяльності під час конфлікту. Президент та перша леді пов'язані не лише шлюбом, а й обов'язками перед громадянами держави. Ці обов'язки, хоч і можуть відрізнитися за сферами діяльності, лежать в межах офіційної політики та позиції країни. Дружина президента не є офіційним державним службовцем, але її діяльність повинна знаходитись в межах офіційного курсу держави. Іншими словами, перша леді не може йти наперекір політиці президента: її позиція має корелюватися із офіційною позицією держави. Водночас, перша леді апріорі не може відкрито підтримувати насилля та закликати до кровопролиття, оскільки це не відповідає основним засадам її образу. Відтак, дружина президента ігнорує наявність конфлікту у випадку, коли вона не може відкрито його підтримувати або критикувати.

Ще однією причиною бездіяльності першої леді в конфліктній ситуації є низький рівень її залучення до політичних справ. Політично неактивна перша леді не втручатиметься в конфлікт, оскільки це не зона її відповідальності. Вона може висловити співчуття постраждалим, засудити будь-які прояви насилля, але її позиція щодо сторін залишатиметься нейтральною. «Перша леді поза політикою» є зручною позицією для дружини президента, що дозволяє їй виконувати свої мінімальні обов'язки представницького та громадського характеру у відносно звичному для неї режимі та без значних іміджевих втрат. Тлумачення ролі першої леді та її сфери відповідальності є адаптивним і може змінюватися разом зі зміною адміністрації, тому дружина президента в праві сама визначати рамки своєї діяльності та міру залученості в ту чи іншу сфери життя держави.

Поки натовп протестувальників, підбурений закликами Дональда Трампа, штурмував Капітолій у спробі державного перевороту, Меланія Трамп, на той момент все ще перша леді США, зберігала мовчання. Пізніше пані Трамп заявила, що під час подій 6 січня вона «виконувала свої обов'язки першої леді і не знала, що відбувається в цей час в будівлі Капітолію». Також Меланія Трамп запевнила, що якби вона була проінформована про те, що відбувається, вона б одразу засудила насильство [158]. Водночас Стефані Грішем, яка займала посаду керівниці апарату першої леді і на яку Меланія Трамп намагалась перекласти провину за свою «непоінформованість», повідомила, що перша леді не могла не знати про те, що відбувається. Більше того, пані Грішем в текстовому повідомленні запитала Меланію Трамп, чи хоче вона опублікувати допис із засудженням насильства, на що перша леді коротко відповіла: «Ні» [105].

Очевидно, пані Трамп свідомо обрала незнання. Достеменно невідомо, чи бездіяльність першої леді пов'язана із тим, що вона вирішила зайняти сторону свого чоловіка, чи із особистою байдужістю Меланії Трамп, в якій її часто звинувачували. 6 січня під будівлею Капітолію знаходились прихильники президента Дональда Трампа, а отже й першої леді. У період протестів увага

громадськості була прикута до соціальних мереж причетних осіб, а тому заклик Меланії Трамп припинити насильство міг би заспокоїти суспільство, проте вона вирішила не втручатись. Натомість пані Трамп наголосила на виконанні «обов'язків першої леді», які, зі слів Меланії Трамп, на момент протестів передбачали «зафіксувати вміст історичних кімнат Білого дому, включаючи фотографії всіх ремонтних робіт» [158]. Таким чином Меланія Трамп відокремила свою зону відповідальності, залишивши поза нею процес конфліктного врегулювання.

Перша леді своїми діями чи висловлюваннями може підживлювати конфлікт. Період передвиборчих перегонів є дуже напруженим для громадян і може сприяти розділенню суспільства на основі політичних переконань. Риторика дружини кандидата в президенти може вплинути не лише на хід виборів, а й на ситуацію всередині суспільства. Якщо майбутня перша леді в своїх виступах на підтримку чоловіка висловлюється негативно щодо опонента, його дружини або членів його команди, критикує його діяльність, ставить під сумнів його наміри, то, таким чином, вона підживлює в прихильників її чоловіка-кандидата почуття ворожості до опонента, і, навпаки, провокує прихильників опонента до виявлення ворожості до неї та її чоловіка, що автоматично загострює протистояння між групами виборців. У випадку виникнення конфлікту між суспільними групами всередині держави на керівництво країни покладається обов'язок його розв'язання. У подібній ситуації важливо зберігати нейтралітет, ставитись однаково з повагою до всіх сторін та не вдаватись до фаворитизму. Якщо перша леді як де-факто членкиня влади вирішить підтримати на словах чи в практичному вимірі одну зі сторін конфлікту, це сприятиме його загостренню. Відкрите виявлення ворожості дружиною президента до однієї із конфлікуючих сторін теж негативно вплине на перебіг конфліктної ситуації.

Повернемося до розгляду кейсу Меланії Трамп. У США існує усталений звичай передачі повноважень першої леді своїй наступниці. Для дружини президента, яка покидає свій пост першої леді у зв'язку із закінченням

президентського терміну її чоловіка, прийнято влаштувати вітальне чаювання та екскурсію Білим домом для нової першої леді. У процесі чаювання перша леді вводить свою наступницю в курс справ, розповідає про результати своєї діяльності, про функціонування Офісу першої леді, тощо. На фоні подій після президентських виборів у США в 2020 році напруга між демократами та республіканцями досягла небезпечного рівня. Президент Трамп публічно називав результати виборів сфабрикованими і не погоджувався з їхньою легітимністю, чим автоматично підливав масло в вогонь міжпартійної ворожнечі на рівні політиків та суспільства. Він також відмовився зустріти нового президента Джо Байдена та першу леді Джилл Байден біля Білого дому в день інавгурації, щоб провести формальну церемонію передачі влади. Відповідно, зустріч Меланії Трамп та Джилл Байден теж не відбулася. Пані Трамп не звернулася до пані Байден для визначення дати та часу традиційної зустрічі перших леді [111]. Своєю свідомою відмовою від дотримання традицій Меланія Трамп не сприяла зменшенню соціальної напруги, а навпаки виправдала її наявність, продовжуючи проявляти ворожість до нової першої леді. Звичай передачі повноважень дружиною колишнього президента новій першій леді, окрім практичного, має також символічне значення. Передвиборчі перегони – це не лише конкуренція кандидатів, це розділення суспільства за політичними поглядами, тому зустріч перших леді, а також президентських сімей в день інавгурації, є символом примирення та єдності попри розбіжності політичних переконань. Це знак того, що конкуренція закінчилась і на її місце повинна прийти співпраця задля процвітання держави та її громадян. Зустріч Меланії Трамп та Джилл Байден могла б стати «оливковою гілкою» не лише між самими жінками, а й між прихильниками їхніх чоловіків, демонстрацією того, що примирення можливе. Однак, пані Трамп вирішила продовжити йти шляхом ворожнечі.

Розглянемо приклад однієї із найбільш контраверсійних перших леді світу, дружини президента Сирії, Асми аль-Асад. Пані Асад за період свого

перебування в статусі першої леді Сирії пройшла в очах суспільства та міжнародної спільноти трансформацію від «троянди пустелі» до «першої леді пекла». На початку президентства Башара аль-Асада існувала надія, що молодий глава держави та його дружина відмовляться від колишнього жорстокого диктаторського стилю правління. Над іміджем президентського подружжя працювала команда піарників, чиїми зусиллями вдалося покращити ставлення громадян Сирії та міжнародної спільноти до Асадів [150]. Перша леді Асма аль-Асад, яка виросла та здобула освіту у Великій Британії, була частиною західної демократичної культури і сприймалася населенням як символ лібералізації, надії та майбутнього процвітання, за що й отримала журналістське звання «троянда пустелі». Пані Асад навіть дала розгорнуте інтерв'ю американському *Vogue* у 2010 році, після якого автор статті назвав її «найсвіжішою та наймагнетичнішою з перших леді» [91]. У 2011 році в Сирії почалась громадянська війна, яка перекреслила ретельно створений образ президента та першої леді. Спершу світова спільнота вважала, що пані Асад не знала про діяльність свого чоловіка, проте у лютому 2012 року в електронному листі виданню лондонському *Times* вона написала: «Президент є президентом усієї Сирії, а не фракції сирійців, і перша леді підтримує його» [157]. Дружини послів Великої Британії та Німеччини в ООН у 2012 році зняли відео-звернення до пані Асад із закликом «ризикнути і відкрито сказати: зупиніть кровопролиття, зупиніть це прямо зараз» [94], однак перша леді Сирії не відреагувала. У жовтні 2016 року пані Асад дала перше за довгий час інтерв'ю російському телеканалу 24, в якому повідомила, що відчуває «біль та смуток» через конфлікт в її країні і звинуватила Захід в розділенні громадян Сирії [91]. Асма аль-Асад попри війну в державі продовжувала вести звичний спосіб життя, витратити великі суми коштів на брендовий одяг та дорогі аксесуари для дому, вести соціальні мережі, а також час від часу робити показові знімки в лікарні із пораненими дітьми.

Очевидно, що в даному конфлікті Асма аль-Асад обрала позицію невтручання і цей вибір, попри спроби виправдати її, був свідомим. Людина не може не

усвідомлювати дійсності впродовж такого довгого періоду часу, знаходячись безпосередньо в епіцентрі подій. Як пані Асад сама ж зазначила, з країни вона не виїжджала, а отже не могла не помічати війну [150]. У короткому повідомленні для Times перша леді засвідчила підтримку чоловіка та його політики, відтак надала свою мовчазну згоду на подальший розвиток конфлікту. Її погодження із жорстокістю та фактичне виправдання насилля остаточно анулювало довіру суспільства, яку їй вдалося завоювати завдяки вдалим піар-кампаніям, та посилило ворожі настрої громадян Сирії до подружжя Асадів.

Згадане інтерв'ю Асми Асад виявило ще декілька конфліктогенів, які сприяли погіршенню ситуації. По-перше, дане інтерв'ю вийшло на російському телеканалі попри військову присутність РФ на території Сирії та участь російських військових у бойових діях. Росія фактично була союзницею режиму Башара Асада під час громадянської війни в Сирії, бомбардувала територію країни та вбивала її громадян, і в цей час перша леді спілкується із російським журналістом, вдало уникаючи теми військових злочинів РФ у Сирії. По-друге, пані Асад відкрито звинувачує західні держави в підтримці затяжної війни і посиленні розколу сирійського суспільства. По-третє, Асма аль-Асад з'явилась перед камерами в звичному для себе образі, із гарною зачіскою та макіяжем, та спокійним беземоційним тоном розповідала про те, як важко переживає конфлікт. Це інтерв'ю було спробою продемонструвати стабільність влади президента Асада та запевнити, що він тримає конфлікт під контролем, а також показати, що в даному конфлікті Башар Асад має підтримку Росії. Насправді ж поширення відео лише підтвердило бездушність та жорстокість режиму Башара Асада та байдужість його дружини до конфлікту, підживило ворожість суспільства всередині Сирії та викликало осуд міжнародної спільноти.

Останнім, та не менш важливим спостереженням є характеристика поведінки Асми аль-Асад всередині держави. Пані Асад живе звичним для себе життям, на яке, здається, зовсім не вплинула громадянська війна в країні. Поки в

державі продовжували гинути люди та прогресувала гуманітарна криза, перша леді знаходила кошти на поповнення гардеробу та оновлення інтер'єру президентського маєтку. Відповідно, подібна поведінка сприяла загостренню негативних настроїв щодо подружжя Асадів серед громадян Сирії.

Таким чином, в окремих випадках перша леді може негативно впливати на конфлікт шляхом свідомого вибору контпродуктивних дій або бездіяльності.

Позиція дружини президента щодо конфлікту та її поведінка на пряму залежить від офіційної позиції держави та політики президента щодо ситуації.

РОЗДІЛ 3

ПЕРША ЛЕДІ В КОНФЛІКТНОМУ ТА ПОСТКОНФЛІКТНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ

3.1. Ініціативи та зусилля перших леді у запобіганні конфліктів

Латентний період вважається початковою стадією конфлікту, часто його ще називають «передконфліктним». Він включає в себе 4 етапи: виникнення об'єктивної проблемної ситуації, усвідомлення сторонами об'єктивної проблемної ситуації, спроби суб'єктів взаємодії розв'язати проблемну ситуацію неконфліктними засобами, виникнення передконфліктної ситуації [13, с. 46]. На латентній стадії конфлікту як такого ще немає, але відносини між сторонами взаємодії вже набувають характеру протистояння.

Від того, як поведуться сторони впродовж латентного періоду, залежить подальший розвиток ситуації загалом. Відтак, на цьому етапі важливо обрати правильний підхід до запобігання конфлікту і нормалізації комунікації між суб'єктами взаємодії. Сторони можуть намагатись залагодити протиріччя самостійно або звернутися за допомогою до посередників. Медіатори сприятимуть обговоренню проблеми, таким чином мінімізуючи непорозуміння та вирішуючи скарги, перш ніж вони призведуть до інциденту.

Перша леді залучається до процесу конфліктного врегулювання вже на латентній стадії. При цьому конфлікт може назрівати як всередині держави (між групами, між суспільством і владою), так і на міжнародному рівні.

Зусилля дружини президента стають додатковим засобом попередження конфліктів. На внутрішньодержавному рівні перша леді, користуючись своїм авторитетом, може закликати сторони до діалогу, вживати превентивні заходи, пропагувати мирне вирішення суперечок. Дружина президента є рольовою моделлю для суспільства, а отже має високий рівень довіри громадян і, відповідно, може впливати на формування суспільної думки щодо того чи іншого питання. Хоча перша леді не є офіційно державним службовцем, населення сприймає її як де-факто посадову особу або ж особу наближену до процесу прийняття рішень. Таким чином, дружина президента часто стає

зв'язуючою ланкою між владою та громадськістю, що може стати в нагоді коли між двома останніми виникає конфліктна ситуація.

Суперечності, що виникають між представниками влади та громадянами, найчастіше залишаються непоміченими першими, але породжують відчуття несправедливості у інших. Подібна ситуація виникає як наслідок прийняття владою непопулярних рішень, які можуть викликати невдоволення в населення та спровокувати зростання соціальної напруги в суспільстві. У таких випадках перша леді може бути залучена як медіатор-комунікатор, покликаний, з одного боку, надати аудиторії певне роз'яснення, а з іншого – заспокоїти гнівні настрої серед суспільства. У подібній ролі довелось виступити чинній першій леді США Джилл Байден. У 2021 році адміністрація Байдена заявила про виведення військ США з території Афганістану. Такий крок спровокував неоднозначну реакцію серед американців, в той час як одні підтримували президента, інші – категорично з ним не погоджувались. Як наслідок в американському суспільстві, яке на той час ще не до кінця оговталось від післявиборчої кризи, знову зріс рівень соціальної напруги та невдоволення чинною владою. Перша леді не залишилась осторонь назріваючого конфлікту.

Спершу пані Байден у своїх акаунтах в соціальних мережах Instagram [124] та Twitter [119] розмістила дописи, в яких висловила співчуття всім сім'ям американських військових, які впродовж 20 років служили в Афганістані та навела наступну цитату президента Байдена: «Я не можу – і не буду – вимагати від наших військових продовжувати брати участь у громадянській війні на території іншої країни, зазнаючи втрат та смертельних поранень, залишаючи вдома розбиті горем родини» [119]. Таким чином, перша леді підтримала офіційний дискурс, створений президентом та, водночас, змістила фокус повідомлення саме на родини військовослужбовців. Джилл Байден намагалась зацентувати на поверненні військових до США та на возз'єднанні сімей, що стане можливим завдяки прийнятому адміністрацією президента рішення.

Пізніше, після теракту в аеропорту Кабула, у профілі Джилл Байден у Facebook з'явився більш розгорнутий пост. У ньому перша леді звернулася безпосередньо до рідних та близьких військовослужбовців: «Афганістан був вплетений у ваше життя... Ви спостерігали, як ваші рідні сідають на літак до Кабула чи Кандагару, і думали, чи побачите ви їх коли-небудь знову. Дуже багато з вас назавжди втратили там частинку свого серця. Для вас ця місія має персональний характер, саме ви взяли на себе її величезну вагу» [122]. Також пані Байден зазначила, що в такий складний час обов'язком нації є продемонструвати військовим та їхнім родинам підтримку, відданість та повагу, оскільки це найменше, чим американці можуть відплатити за їхню службу. Хоча пост першої леді головним чином був адресований саме сім'ям військових, він також мав на меті змістити фокус уваги американців із протиріч та розбіжностей, що сприяли загостренню ситуації навколо виходу військ з Афганістану, на співчуття та солідарність, які мали об'єднати націю в складний період. У своїх соціальних мережах Джилл Байден апелювала до сімейних цінностей, які є надзвичайно важливими для громадян США незалежно від їхніх політичних переконань та ставлення до прийнятого президентом Байденом рішення. У даному випадку пані Байден діяла як медіатор-маніпулятор.

У випадку загрози виникнення міжнародного конфлікту сторони (або одна зі сторін) вдаються до превентивної дипломатії. Заходи з попередження конфліктів можуть включати як офіційні зустрічі на дипломатичному рівні, так і альтернативні шляхи зміцнення довіри між сторонами через співпрацю в сферах культури, науки чи в гуманітарних питаннях часто із залученням населення чи окремих груп осіб (студенти, науковці, діячі культури).

На міжнародній арені зовнішньополітична діяльність першої леді розглядається як інструмент «м'якої сили» держави, який використовується не лише у сфері культурної дипломатії, а й задля нормалізації відносин між країнами та уникнення погіршення ситуації, що може призвести до початку конфлікту. Дружина президента може здійснювати самостійні закордонні

поїздки офіційного або приватного характеру, які можуть передбачати зустрічі в різних форматах з громадянами країни, відвідування визначних місць, закладів освіти, культурних заходів, організацію заходів від свого імені або від імені своєї держави, спілкування з представниками влади або з першою леді країни призначення. У випадку напружених міждержавних відносин влада та населення однієї з держав не сприйматимуть першу леді так критично і з недовірою, як лідерів чи представників держави-опонента. Дружина президента офіційно не є посадовою особою, тому взаємодія під час її візиту відбувається в більш неформальній атмосфері. Окрім того, може вважатись, що перша леді не залучена до політики та процесу прийняття рішень, тому в умовах напружених відносин між державами вона не розглядатиметься як особа, яка безпосередньо причетна до конфлікту [6, с. 31].

У квітні 1962 року Жаклін Кеннеді була призначена «Послом доброї волі» уряду США під час поїздок до Індії та Пакистану [161]. Поїздка була організована з надією, що першій леді вдасться знизити рівень напруги між державами. У період «холодної війни» відносини між країнами погіршилися через прихильність деяких азійських країн до комуністів та їхню підтримку Радянського Союзу в ООН. Новини про візит першої леді до Індії та Пакистану викликали протест серед американців, які виступали проти будь-яких зав'язків США з країнами, що підтримують СРСР. Натомість громадяни Індії та Пакистану відреагували на приїзд Жаклін Кеннеді позитивно. Вони гостинно зустріли дружину президента США, дарували їй подарунки та організовували дозвілля. Не зважаючи на побоювання американців, поїздка виявилась досить результативною.

Скориставшись порадою Брадж Кумар Неру, який на той час був послом Індії в США, Жаклін Кеннеді для подорожі обрала авіакомпанію Air India. Вибір першою леді індійських авіаліній мав стати вираженням дружби та довіри з боку американців до Індії. Подорожуючи країною, пані Кеннеді виявляла зацікавленість індійським мистецтвом та архітектурою [104]. Перед від'їздом до Пакистану Жаклін Кеннеді взяла участь у традиційному індійському

фестивалі Холі попри рекомендації американський спецслужб утриматись від відвідування заходу. Захопившись традиційним індійським вбранням, пані Кеннеді придбала декілька сарі, які після її приїзду з'явилися в американських ЗМІ і набули популярності. Попри те, що поїздка Жаклін Кеннеді мала неофіційний персональний характер, перша леді неодноразово зустрічалась із прем'єр-міністром Індії Джавахарлалом Неру, з яким їй вдалося встановити дружні стосунки. Джон Кеннет Гелбрейт, тодішній посол США в Індії, згадував: «Неру був зачарований Джеккі, що безсумнівно призвело до більш доброзичливого ставлення до Сполучених Штатів» [93, р. 32].

У Пакистані Жаклін Кеннеді була гостею президента Айюб Хана. Як і в Індії, пані Кеннеді відвідувала визначні місця, історичні пам'ятки, брала участь у традиційних культурних заходах, а також встановлювала дружні зв'язки з політичними діячами Пакистану. Після візиту першої леді пакистанські медіа назвали Жаклін Кеннеді «Американською королевою» через її легку та доброзичливу вдачу [93, р. 32].

Здатність Жаклін Кеннеді справляти позитивне враження та знаходити спільну мову з людьми, а також її зацікавленість місцевою культурою та повага до неї сприяли покращенню відносин між державами. Поїздка першої леді США в Азію стала певним чином «оливковою гілкою» та мала на меті передати меседж про те, що США розглядають азійські держави як важливих союзників і не мають намірів конфліктувати з ними. Таким чином вдалось знизити напруженість у відносинах між США та азійськими країнами, а також уникнути подальшого погіршення відносин та потенційного конфлікту. Водночас поїздка пані Кеннеді сприяла зміні сприйняття американцями азійських країн та їхніх культур. Впродовж усієї подорожі Жаклін Кеннеді супроводжувала команда стилістів, фотографів та відеооператорів, які спільними зусиллями створювали потенційно позитивну картину взаємодії першої леді з індійською та пакистанською культурою, яку потім представили на розгляд американцям. Жаклін Кеннеді як лідер думок серед громадян США своєю повагою та захопленням змогла інтегрувати бачення азійської культури

не як ворожої, а як унікальної та цікавої. Таким чином, поїздка пані Кеннеді сприяла двосторонньому зниженню напруги не лише між урядами, а й між суспільствами та культурами.

Ще одним прикладом «дружнього візиту» першої леді можна вважати поїздку Мішель Обама до Китаю у 2014 році. Саме цей період відзначився загостренням відносин між США та КНР, тому в той час як американська сторона подавала запланований візит першої леді як її особисту ініціативу, китайські медіа вбачали в ньому акт «м'якої дипломатії» [144]. Пані Обама подорожувала разом зі своїми доньками та мамою. Напередодні подорожі перша леді повідомила, що під час візиту планує відвідати заклади освіти, поспілкуватися зі студентами, а також побачити визначні історичні пам'ятки Китаю. Також пані Обама наголосила, що її метою є обговорити силу та важливість освіти, а не підіймати політичні питання [123]. Для висвітлення ключових моментів поїздки на офіційному сайті Білого дому була створена спеціальна веб-сторінка, на якій щоденно розміщувались короткі відео, в яких перша леді розповідала, як пройшов її день, та відповідала на запитання онлайн-аудиторії [167]. Відео демонструють, як Мішель Обама разом з доньками знайомляться з китайською культурою та історією, куштують національну кухню.

Кульмінацією подорожі стала промова пані Обама в Пекінському університеті. Перша леді присвятила свій виступ навчанням закордоном, привернувши увагу студентів до необхідності встановлення міжкультурних зав'язків. Мішель Обама наголосила, що відносини між державами – це не лише відносини між урядами, а й відносини між людьми. Виклики, з якими стикається світ, є спільними викликами для всіх націй, а тому й долати їх необхідно разом. Пані Обама закликала студентів брати участь у освітніх програмах, які надають можливість навчатися закордоном, щоб пізнавати культуру одне одного, обмінюватись досвідом, вчитися співпрацювати та долати стереотипи і упередження, які часто заважають націям знайти спільну мову. Згадала перша леді й про свободу слова як одну з основних цінностей

американського суспільства, за захист якої вони з президентом Обамою виступають не лише в своїй країні [166].

Таким чином, Мішель Обама стала посередником між культурами. Її дружній візит, з одного боку, представив китайську культуру американській аудиторії без призми міждержавних суперечок, а з іншого – змінив образ США в баченні китайського суспільства з умовно ворожого, конкурентного на більш дружній та партнерський. Позитивний відгук Мішель Обама про першу леді КНР, китайську систему освіти та культуру безумовно сприяв згаданим змінам.

Попередження конфліктів також має інституційний вимір. На міжнародній арені у цьому напрямі працюють такі міжнародні організації, як ООН, ОБСЄ, НАТО. Задля попередження конфліктів перші леді також можуть об'єднуватись і розробляти колективний план дій в межах організації. Такий підхід забезпечить формування спільного бачення та позиції, а також слугуватиме майданчиком для обговорення і обміну ідеями. Інституційний формат співпраці перших леді в питаннях запобігання конфліктам є особливо корисним для регіонів з високим рівнем конфліктності. Прикладом такої організації є African First Ladies Peace Mission (AFLPM).

Офіційне проголошення створення African First Ladies Peace Mission відбулося в 1996 році в місті Хараре, Зімбабве, під час саміту Організації Африканської Єдності. На сьогодні до AFLPM входять перші леді 45 країн Африки. Основними цілями об'єднання є формування культури миру та розвитку, надання підтримки та допомоги жертвам конфліктів, використання механізмів інституції для захисту жінок і дітей у зонах збройних конфліктів [7, с. 83-84]. В межах об'єднання перші леді африканських держав приділяють увагу заходам, направленим на запобігання виникненню конфліктів, борючись з їхніми потенційними причинами. Бачення AFLPM передбачає визнання наявності тісного зв'язку між захистом жінок і дітей із розбудовою миру. Шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальних кампаній та сприяння підвищенню обізнаності жінок і дітей організація прагне зменшити вірогідність виникнення конфліктів у майбутньому. Ще одним превентивним

заходом є посилення відповідальності жінок у суспільстві та збільшення їхньої залученості до миротворчих зусиль. Включення жінок до переговорних груп має служити механізмом запобігання, управління та вирішення конфліктів у Африці. AFLPM передбачає проведення семінарів та тренінгів, які мають на меті надання учасницям необхідних навичок та здібностей для участі в конфліктному врегулюванні в межах їхніх громад [7, с. 84].

Що стосується реалізації передбачених заходів, то не всі перші леді-учасниці AFLPM однаково впроваджують їх у своїх країнах. Наразі найбільш активною в цьому напрямі була колишня перша леді Нігерії Пейшенс Джонатан, яка проводила інформаційну кампанію та пропагувала мирне співіснування і співробітництво, влаштовувала благодійні концерти, залучала стейкхолдерів та співпрацювала з Інститутом миру та врегулювання конфліктів [7, с. 84-85]. Інші перші леді все ще намагаються інтегрувати бачення AFLPM у суспільне життя своїх держав.

Ще одним об'єднанням для координації зусиль перших леді у сприянні миру є International Association of First Ladies for Peace (IAFLP). На відміну від розглянутої вище African First Ladies Peace Mission, IAFLP можна класифікувати як організацію глобального характеру, оскільки в ній представлені перші леді різних держав світу не залежно від регіональної приналежності. Міжнародна асоціація перших леді за мир є проектом Федерації всесвітнього миру (UPF). Перша асамблея IAFLP відбулася 5 лютого 2020 року в Сеулі в рамках Всесвітнього Саміту UPF [135]. Бачення IAFLP передбачає визнання важливої ролі першої леді як лідерки, рольової моделі та наставниці для суспільства, а також необхідності залучення жінок-лідерок до процесу встановлення миру у світі. Місія IAFLP – об'єднати жінок-лідерок усіх національних, релігійних, расових і груп, а також тих, хто виконує та виконував обов'язки перших леді своїх держав для спільної відповіді на виклики сьогодення. Таким чином, організація має серед учасниць не лише перших леді, а й інших жінок-лідерок: політикинь, громадських діячок, дослідниць, викладачок, журналісток, тощо. В основі Міжнародної асоціації

перших леді за мир лежить уявлення про фундаментальну роль, яку відігравали жінки як дружини та матері впродовж історії людства, підтримуючи чоловіків та виховуючи дітей як порядних і добродесних членів суспільства, і тим самим робили свій внесок у розбудову миру, примирення та розвиток світу [135].

Проаналізувавши діяльність IAFLP, можна зробити висновок, що організація більшою мірою діє як майданчик для обговорення та зустрічей, оскільки на офіційному сайті асоціації про практичні заходи чи впровадження бачення IAFLP не йдеться. Членкині об'єднання та запрошені спікери зустрічаються переважно на онлайн-платформах і обговорюють жіноче лідерство, роль жінок в процесі розбудови миру та необхідність більшого залучення жінок-лідерок до процесу встановлення миру в світі. Ще одним спостереженням є те, що IAFLP не користується популярністю серед перших леді світу. Найактивніше в рамках асоціації працюють перші леді країн Азії (в невеликій кількості) та жінки-лідерки з різних сфер професійної діяльності. Відтак, тематика, з якою працює організація та формат її роботи, очевидно, не цікавить більшу частину перших леді або є неактуальними для їхніх держав. Загалом, роботу Міжнародної асоціації перших леді за мир важко назвати ефективною, оскільки за два роки існування об'єднання не може похвалитися практичними результатами своєї діяльності.

Таким чином, перша леді може брати участь у запобіганні конфліктів самостійно, а також в рамках міжнародної організації. У даній сфері більш ефективними є індивідуальні зусилля першої леді. По-перше, рішення розглянутих міжнародних організацій, якими б корисними вони не були, не є обов'язковими до виконання, тому їх впровадження залежить від бажання та рівня відповідальності дружини президента. По-друге, перша леді орієнтується на конкретні виклики для своєї держави, і в такому випадку участь у заходах, які не стосуються пріоритетної проблематики, буде тратою часу.

3.2 Характер діяльності першої леді в умовах збройного конфлікту

Якщо на латентній стадії конфлікт не вдалось попередити і протиріччя між сторонами продовжують загострюватись, рано чи пізно ситуація розвинеться в сторону відкритої конфліктної взаємодії. На відкритому етапі усі сторони усвідомлюють наявність конфлікту та навмисно вживають заходи з метою захистити власні інтереси та не дати супернику реалізувати свої. Дії суб'єктів взаємодії набувають відкритого характеру та мають очевидні наслідки. Сторони можуть вести агресивні, пропагандистські кампанії в засобах масової інформації чи в соціальних мережах, поширювати дезінформацію, погрожувати силою. На відкритому етапі учасники конфлікту також вдаються до використання різних видів насилля (фізичне, психологічне, економічне тощо) з метою послабити суперника.

Всередині держави відкритий період конфлікту може протікати у вигляді заколоту, сутичок між соціальними групами із застосуванням насилля, державного перевороту, громадянських воєн. У міжнародному вимірі найагресивнішою формою конфлікту є міждержавні війни. Вважається, що конфлікти та особливо війни – це традиційна арена, на якій діють чоловіки. Політики, дипломати та військові в межах своєї зони відповідальності докладають зусиль, щоб отримати перевагу над противником та завершити конфлікт на максимально вигідних для себе умовах. Постає питання, яким чином дружина президента, яка не є державним службовцем та не має офіційно визначених повноважень чи закріпленої сфери відповідальності, може долучитись до процесу конфліктного врегулювання на його відкритій стадії.

Під час збройного конфлікту в першій леді існує свій фронт. Коли конфлікт досягає свого апогею для його врегулювання зазвичай використовують інструментарій «жорсткої сили». На противагу цьому, перша леді має в своєму арсеналі засоби «м'якої сили», які не варто недооцінювати, оскільки вони можуть стати додатковим інструментом в процесі вирішення конфлікту. Основною зброєю першої леді під час конфлікту є її медійність. Користуючись

своєю популярністю, впізнаваністю та авторитетом, дружина президента може привертати увагу до конфлікту, поширювати правдиву інформацію щодо його перебігу та наслідків, просити допомоги в зовнішніх акторів. Як наближена до президента особа перша леді буде бажаним джерелом інформації для засобів масової комунікації, через які вона матиме змогу розповісти про конфлікт широкій аудиторії. Таким чином, перша леді веде боротьбу на інформаційному фронті та забезпечує присутність теми конфлікту в інформаційному просторі інших держав. Олена Зеленська, чинна перша леді України, веде активну інформаційну кампанію на своїх сторінках у соціальних мережах. Її дописи описують наслідки ворожих дій Росії на території України та зазвичай дублюються декількома іноземними мовами [69]. Пані Зеленська також дає інтерв'ю світовим ЗМІ, в яких розповідає про поточний стан справ, та виступає на майданчиках міжнародних організацій. Такі дії першої леді є надзвичайно важливим засобом протидії потужній російській пропаганді та певним «рупором» України на міжнародній арені.

Перша леді може виступати джерелом інформації не лише для закордонних ЗМІ, а й для своїх громадян. Під час Другої світової війни Елеонор Рузвельт у своїй газетній колонці «Мій День» висвітлювала новини з фронту, розповідала про свою діяльність та інформувала цивільних американців, як вони можуть долучитися та чим можуть допомогти. Також пані Рузвельт намагалась підтримати співгромадян та згуртувати їх, щоб забезпечити надійний тил військовим [120]. На сучасному етапі комунікація між першою леді та громадянами здійснюється через соціальні мережі. Сторінки дружини президента в соціальних мережах сприймаються населенням як офіційне джерело інформації та відзначаються великою кількістю підписників. У той час, як акаунт президента держави містить дописи на переважно політичну тематику, перша леді охоплює соціальні питання. Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України Олена Зеленська створила телеграм-канал для інформування українців про те, «як діяти та жити у воєнний час» [54]. Пані Зеленська розміщує дописи про чинні гуманітарні програми, гарячі

лінії, можливі гуманітарні коридори, план дій у надзвичайних ситуаціях, актуальні вебінари та навчальні курси, а також ділиться історіями українців, які мають потребу розповісти про свій досвід. Деякі дописи також дублюються в інших соціальних мережах першої леді для зручності та більшого поширення.

Майданчики міжнародних організацій завжди слугували платформою для висловлення думок, обговорення важливих питань та привернення уваги міжнародної спільноти до нагальних проблем і викликів. Хоча перша леді де-юре не є посадовою особою вона все ж вважається представником держави, а отже може говорити від імені своєї країни та її громадян на рівні міжнародних організацій. Підтримка міжнародних урядових та неурядових організацій у період збройного конфлікту є важливою для держави з точки зору мобілізації союзників та отримання допомоги. Образ першої леді покликаний транслювати миролюбність та гуманізм, тому, як правило, дружина президента не звертається за військовою допомогою, вона привертає увагу до гуманітарних аспектів. Йдеться про наслідки ведення бойових дій, як от втрати серед мирного населення, пошкодження цивільної інфраструктури, вимушена міграція, тощо. Під час свого виступу на майданчику міжнародної організації перша леді повідомляє міжнародну спільноту про поточний стан справ у своїй країні, часто із демонстрацією фото- чи відеодоказів, та висловлює офіційну позицію держави щодо конфлікту та перспектив його завершення. Привернення міжнародної уваги до гуманітарних проблем, спричинених збройним конфліктом, може стати додатковим джерелом надходження допомоги. Окрім міжнародних організацій, перша леді може долучатися до роботи міжнародних форумів, самітів та дискусій. Коли держава перебуває в стані війни, важливою є кожна можливість публічно висловитися та привернути увагу до нагальних проблем, з якими країні та її громадянам доводиться боротися щодня. У період від 24 лютого Олена Зеленська виступила на багатьох міжнародних майданчиках, а саме на конференції Ради Європи щодо Стратегії прав дитини на 2022-2027 роки перша леді говорила

про дітей, які загинули та постраждали від російської агресії [73]; на сесії ВООЗ повідомила запуск Національної програми психологічного здоров'я та психосоціальної підтримки та про партнерство в рамках даної програми [45]; на міжнародній конференції «WomenNow» розповіла про життя українок в умовах воєнного стану [147]; на 17-й щорічній зустрічі Ялтинської європейської стратегії пані Зеленська поділилась історіями українців та наголосила, людяність є головним пріоритетом для українців [72], тощо.

Під час відкритого конфлікту перша леді, як і президент, займається мобілізацією союзників. У цьому випадку в пригоді стануть особисті зв'язки дружини президента з першими леді, посадовцями та культурними діячами інших держав напрацьовані за час її діяльності. Таким чином перша леді може забезпечити державі додаткову фінансову чи гуманітарну допомогу.

Оскільки обов'язки дружини президента не є офіційно закріпленими, міра залученості першої леді в державні справи різниться в залежності від політичної культури країни. Однак, гуманітарна сфера є традиційною зоною відповідальності дружини президента і тим спільним елементом, який зазвичай лягає в основу співпраці перших леді. Відтак, в умовах збройного конфлікту дружина президента може шукати підтримки та допомоги у вирішенні гуманітарних питань серед своїх колег з інших держав. Однією з найбільших проблем, викликаних бойовими діями, є вимушена міграція населення. Перша леді не може втручатися в гуманітарну політику іншої держави щодо біженців, але вона може шукати допомоги в перших леді цих держав. Після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну Олена Зеленська звернулася до перших леді держав світу з проханням прихистити українських біженців: «Нехай вони тимчасово стануть вашими громадянами» [95]. Пані Зеленська, окрім базових потреб, просила забезпечити українцям доступ до медичної допомоги, освіти, мовних курсів, допомогти їм адаптуватися. Перші леді європейських країн простягнули руку допомоги в такі складні для України часи. Зокрема, перша леді Польщі Агата Корнгаузер-Дуда під час онлайн-зустрічі з Оленою Зеленською проінформувала про

українців, які тимчасово перебувають у Польщі, про освіту українських учнів у польських школах, стан здоров'я онкохворих дітей, які прибули до Польщі завдяки українсько-польським «конвоям життя» та про новонароджених українців, які з'явилася на світ у польських пологових будинках [147]. Перша леді Литви Діана Науседене підтримала ідею пані Зеленської про створення центру культури та освіти для українців в Вільнюсі та особисто займалася реалізацією спільної ініціативи [85]. Еміне Ердоган, перша леді Туреччини, влаштувала святковий обід для кримськотатарських дітей з України [147].

У той час як частина населення під час збройного конфлікту шукає прихисток закордоном, інша залишається в межах своєї країни. Обов'язком держави є забезпечити внутрішньо переміщених осіб необхідною матеріальною та психологічною допомогою. У відносно безпечних містах створюються центри допомоги переселенцям, де вони можуть отримати прихисток, продукти харчування, засоби гігієни, тощо. Перша леді як де-факто представник президента може відвідувати подібні установи з метою інспекції. Дружина президента оглядає умови проживання вимушених переселенців, перевіряє якість послуг, які надає центр, спілкується із працівниками та волонтерами, дізнається про потреби установи та яка допомога може бути потрібна. Подібні візити, як правило, висвітлюються в медіа та соціальних мережах, що, з одного боку, слугує для інформування населення про наявність подібного центру та переліку доступних послуг, а з іншого – привертає увагу волонтерів та донорів, які можуть долучитися до роботи установи або ж забезпечити її фінансову підтримку. У серпні пані Зеленська відвідала «Львівський палац мистецтв», на базі якого функціонують три пункти допомоги: Центр допомоги врятованим, Офіс підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей і «СпівДія хаб». У дописі на своїй офіційній сторінці в Facebook Олена Зеленська повідомила про послуги, які можуть отримати переселенці, фахівців, які працюють в установах, заняття, які центр пропонує для дітей [68]. Висвітлена інформація стане в нагоді людям, які потребують допомоги, але не знають, куди можна за нею звернутися.

Також під час своїх візитів перша леді спілкується безпосередньо із самими внутрішньо переміщеними особами, надає їм психологічну підтримку, привозить гуманітарну допомогу. 8 травня 2022 року Олена Зеленська разом із першою леді США Джилл Байден відвідала хаб для прийому біженців, який функціонує в Ужгороді. Пері леді поспілкувалися з людьми, які змушені були тікати зі своїх домівок на Сході України. Після візиту пані Зеленська та пані Байден обговорили перспективи співпраці в рамках Національної програми психологічної допомоги [68]. Таким чином Олена Зеленська не лише відвідала внутрішньо переміщених осіб, а також знову привернула світову увагу до проблеми війни та її наслідків.

Питання, пов'язані з вимушеними переселенцями, це не єдиний аспект гуманітарного характеру, який загострюються в часи війни і потребує особливої уваги. Всередині держави дружина президента займається наданням та координацією допомоги жертвам конфлікту та його учасникам. Перша леді може ініціювати державні програми, направлені на надання підтримки постраждалим військовим та сім'ям військових. За президентської каденції Барака Обами США пройшли через дві війни: в Іраку та Афганістані. У 2011 році Мішель Обама і Джилл Байден, яка тоді перебувала в статусі дружини віце-президента, заснували ініціативу «Joining Forces». Гуманітарна програма мала на меті надання підтримки не лише військовим, які беруть участь у воєнних діях, а й ветеранам, їхнім сім'ям та постраждалим внаслідок війни американцям [151].

З метою підняття бойового духу перша леді може відвідувати військових, які беруть участь у бойових діях. Військові, які знаходяться в постійній небезпеці та перебувають далеко від своїх близьких, потребують моральної підтримки. У листопаді 1990 року Барбара Буш супроводжувала свого чоловіка під час візиту в Саудівську Аравію, що мав на меті зустріч з американськими військовими, які готувалися долучитися до операції «Щит пустелі». The Washington Post назвала першу леді «секретною зброєю» президента Джорджа Буша-старшого: «Для американських військових, які святкують День подяки

лише за 80 миль від кувейтського кордону, вона була мамою, якої їм не вистачало, чия посмішка підняла дух» [151]. Подорож першої леді в зону бойових дій, хоча й високо цінується військовими та цивільними громадянами, є ризикованим кроком, оскільки присутність дружини президента може спровокувати загострення ситуації на лінії зіткнення та поставити під загрозу життя військових, першої леді та її супроводжуючих. У часи Другої світової війни колишня перша леді США Елеонор Рузвельт здійснила чимало закордонних поїздок до країн, в яких велися бойові дії. Зокрема, у 1942 році пані Рузвельт відвідала Велику Британію, яка щоденно потерпала від повітряних атак. Перша леді та її команда подорожували інкогніто, тому пані Рузвельт отримала кодове ім'я «Ровер». Під час візиту до Сполученого Королівства Елеонор Рузвельт відвідувала пункти видачі допомоги, військові та військово-морські бази, проводила багато часу в госпіталях разом із пораненими військовими. Пані Рузвельт навіть запропонувала написати листи сім'ям військових, коли повернуться додому. Вона збрала сотні імен і виконала свою обіцянку [120].

Відвідування поранених військових в госпіталях є ще одним важливим аспектом гуманітарної діяльності першої леді в умовах збройного конфлікту. Окрім надання моральної підтримки пораненим, дружина президента може дізнатися про їхні потреби, поспілкуватися з їхніми рідними та лікарями. Отриману інформацію перша леді може використати для координації гуманітарної допомоги або безпосередньо передати її в профільні організації. Зокрема, пані Зеленська під час онлайн-зустрічей із першими леді Латвії, Ісландії, Белізу та дружиною Президента Європейської Ради підняла питання про забезпечення поранених військових та цивільних українців протезами та надання їм психологічної допомоги [147].

Таким чином, під час збройного конфлікту для першої леді відкривається свій фронт всередині держави та закордоном, на якому вона має змогу використовувати набір неофіційних інструментів впливу для ведення інформаційної боротьби, пошуку фінансової та гуманітарної допомоги,

залучення союзників, збереження образу держави, надання підтримки населенню та забезпечення його необхідною актуальною інформацією.

3.3 Участь першої леді в процесі примирення та постконфліктного відновлення

Постконфліктний період характеризується завершенням активної фази протистояння, зменшенням напруги між сторонами та поступовою нормалізацією відносин. Цей етап конфлікту настає лише тоді, коли розбіжності між сторонами були вирішені. У протилежному випадку існує загроза повернення до активної фази протистояння. Для постконфліктного періоду характерним є застосування підходу Peasebuilding. Миробудівництво має на меті зменшити ризик повторного виникнення конфлікту шляхом створення структур, які б унеможливили нові прояви насилля та заклали основу для сталого миру та розвитку. Заходи з розбудови миру спрямовані на вирішення основних проблем, які впливають на функціонування суспільства та держави, і спрямовані на підвищення спроможності держави ефективно та законно виконувати свої основні функції. Основною метою підходу Peasebuilding є збудувати нову культуру миру [126].

Внутрішньодержавний конфлікт є поширеним явищем для поляризованого суспільства. У межах однієї демократичної держави співіснують соціальні групи, які можуть мати різні політичні погляди, віросповідання, етнічну приналежність, соціальний статус, тощо. На підставі розбіжностей між цими соціальними групами можуть виникати конфлікти, які сприяють зростанню соціальної напруги та гальмують розвиток держави. Суперечності між групами осіб в межах однієї держави також призводять до розколу суспільства. Основна задача – примирити громадян для подальшого нормального і продуктивного співіснування. Цю місію частково може взяти на себе перша леді. Дружина президента, не зважаючи на її неофіційний статус,

має авторитет серед суспільства, а отже її висловлювання та заклики сприймаються громадянами серйозно. Для відновлення рівноваги серед населення перша леді може створити та поширювати наратив «примирення», який буде, з одного боку, подавати розділення суспільства як його послаблюючий фактор, і з іншого – формувати серед громадян почуття спорідненості, привертаючи увагу до спільностей, які об'єднують їх і виокремлюють як націю (наприклад, цінності, культурна спадщина, пам'ятні історичні події, тощо).

Президентські вибори в США у 2020 році створили певну «турбулентність» в американському суспільстві, яке розділилося за політичними поглядами відповідно на прихильників Дональда Трампа та прихильників Джо Байдена. Соціальна напруга досягла піку після оприлюднення результатів голосування, за якими перемогу здобув Джо Байден. 6 січня 2021 року прихильники Дональда Трампа вийшли на протест у Вашингтоні, біля Капітолію, з метою добитися перегляду результатів виборів, які, на їхню думку, були фальсифіковані. Протест набув насильницького характеру, в результаті чого натовпу протестувальників вдалося прорватися в будівлю Капітолію [178]. Подія стала справжнім викликом для американського суспільства та сприяла подальшому його розколу. Після офіційного оголошення Джо Байдена новим президентом США конфлікт вичерпався, але напруга всередині суспільства залишилась. Прихильники демократів та республіканців вийшли з конфлікту із ситуацією «win-lose». Для об'єднання американців Джилл Байден через свої соціальні мережі поширювала тему єдності та згуртованості, а також намагалася привернути увагу громадян до спільних цінностей. У своєму першому зверненні в якості нової першої леді США пані Байден сказала: «Це початок нового яскравого розділу. Час нам об'єднатися» [124]. Відтоді тема єдності та спільності присутня в усіх публічних висловлюваннях Джилл Байден.

Ще один спосіб примирити розділене суспільство – згуртувати його навколо спільної проблеми. Наявність серйозного виклику (чи навіть загрози) змушує

людей забути про суперечності та співпрацювати заради його усунення. Перша леді як лідерка може мобілізувати громадян для спільної протидії викликам та явищам, з якими стикається населення не залежно від його приналежності до тієї чи іншої соціальної групи. Процес «згуртування» може проходити знову таки шляхом поширення відповідного нарративу або ж за допомогою започаткування дружиною президента соціального проєкту, направленого на боротьбу з існуючою проблемою. У випадку обрання останнього варіанту важливо забезпечити залучення до ініціативи представників усіх соціальних груп.

Вступ Джо Байдена на посаду президента США припав на період пандемії коронавірусу. Перша леді використала цей контекст для згуртування населення навколо спільної проблеми – боротьби з хворобою. Відтак, Джилл Байден за допомогою своїх виступів та дописів в соціальних мережах намагалася поширити серед американців думку про те, що лише спільними зусиллями і рівноцінною участю державі вдасться впоратись зі швидким поширенням небезпечного вірусу [122]. Надалі пані Байден привертала увагу суспільства до таких важливих питань, як боротьба з онкологічними захворюваннями, підтримка сімей військовослужбовців та ветеранів, забезпечення якості освіти та доступу до неї.

У випадку міжнародного конфлікту відносини між державами загострюються одночасно у всіх сферах. Негативний вплив мають політичні, дипломатичні, економічні, культурні зв'язки, однак не варто залишати поза увагою відносини на рівні суспільств. Під час конфліктної взаємодії у свідомості громадян конфліктуючих держав відбувається зміна в сприйнятті одне одного, формується образ ворога і відповідні ставлення до нього. Саме тому примирення між державами має відбуватися на двох рівнях: офіційному (політичному) та неофіційному (суспільному). Важливо знизити напругу на обох рівнях, оскільки часто трапляється так, що після налагодження міждержавних відносин на офіційному рівні населення ще довгий час зберігає ворожість одне до одного, що негативно відображається на співпраці між

країнами, підживлює старі стереотипи та сприяє формуванню нових. У таких умовах сприйняття іншого як ворога може призвести до повторного виникнення конфліктної ситуації. Відтак, разом із нормалізацією відносин на політичному рівні необхідно культивувати культуру миру та дружелюбності всередині суспільств.

Різноманітність ролей першої леді дозволяє їй долучатися до процесу примирення на обох рівнях. На офіційному рівні дружина президента може спонукати сторони до примирення, використовуючи неофіційні інструменти впливу. Як де-факто посадова особа та представник держави дружина президента може налагоджувати відносини із представниками країни-опонента під час міждержавних зустрічей та самітів, на які вона супроводжує президента. Перша леді хоча й не втручається в сам процес перемовин між сторонами, але може використати час поза регламентом для бесід у неформальній атмосфері. Виявлення дружиною президента дружелюбності та бажання нормалізації міждержавних відносин сприйматиметься як віддзеркалення намірів самого президента та його адміністрації. Як радник президента перша леді може підштовхувати чоловіка до відновлення діалогу із представниками держави-опонента, а також «закулісно» впливати на членів його команди. Тема впливу першої леді на президента є дискусійною, оскільки важко визначити міру цього впливу і довести його існування можна лише пост-фактум шляхом вивчення мемуарів та спогадів причетних осіб, однак відкидати таку можливість теж не варто.

Видання The Washington Post у квітні 2021 року опублікувало статтю, присвячену ролі Ненсі Рейган у завершенні холодної війни [176]. Дружина президента Рейгана прагнула, щоб відносини між Сполученими Штатами та Радянським Союзом нарешті нормалізувалися, тому поступово спонукала Рональда Рейгана поновити діалог з представниками СРСР та особисто з паном Горбачовим. Окрім того, Ненсі Рейган підштовхувала радників Рональда Рейгана якнайшвидше організувати зустріч між лідерами США та СРСР. У своїх мемуарах перша леді визнала, що «трохи підштовхнула»

чоловіка, але водночас запевнила, що президент Рейган не пішов би на цей крок, якби сам того не бажав [6, с. 31]. На іншому фронті пані Рейган намагалась налаштувати на співпрацю представників Радянського Союзу. Зокрема, під час візиту Андрія Громика, який на той час обіймав посаду міністра закордонних справ СРСР, до Білого дому Ненсі Рейган провела з радянськи дипломатом неформальну бесіду, в якій підняла тему завершення конфронтації між державами. Пані Рейган запевнила пана Громика, що президент Рейган вірить у перспективу встановлення миру та дружніх відносин між США та СРСР [176]. Таким чином, Ненсі Рейган підштовхувала сторони до примирення на офіційному рівні, працюючи одразу з обома сторонами конфлікту.

На рівні суспільства перша леді також може долучитися до постконфліктної розбудови культури миру. Дружина президента всередині суспільства вважається прикладом для наслідування та лідеркою думок. Її поважають, до неї дослухаються, їй довіряють. Перша леді може використати свій статус та авторитет для зменшення ворожості між націями. Безумовно, викоринити давно існуючі стереотипи та упередження – це важке завдання, яке потребує комплексного підходу та часу. Дружина президента задля примирення суспільств може поширювати наратив про потенційну користь, яку принесе майбутня дружба та порозуміння між націями або ж продемонструвати контраст «здобутки від співпраці, збитки від ворожості». Як культурний дипломат дружина президента може заохочувати міжкультурну комунікацію шляхом створення відповідних ініціатив, як от запуск програм академічних обмінів, організація спільних культурних заходів, панельних дискусій, тощо. У даному випадку ефективним заходом буде використання власного прикладу. Перша леді як лідерка може особисто продемонструвати суспільству, що постконфліктне примирення є можливим. Для цього дружина президента може брати участь у різного роду заходах на території держави, яка раніше була опонентом, особисто зустрічатися з представниками її населення та політичної еліти, публічно взаємодіяти з культурою. Якщо в країні колишньої

суперниці є перша леді, то спільне виявлення дружелюбності може позитивно вплинути на ставлення націй одна до одної.

Коли відносини між СРСР та США починали налагоджуватися, а холодна війна добігала кінця, Ненсі Рейган та Раїса Горбачова намагалися розтопити лід у міжособистісних відносинах та на власному прикладі продемонструвати процес примирення. Поки Рейган та Горбачов обговорювали ядерне роззброєння під час Женевського саміту 1985 року, перші леді обох держав зустрілися на чаювання, на яке також були запрошені репортери [142]. На фото, зроблених під час зустрічі, пані Горбачова і пані Рейган сидять поруч та посміхаються. Американські та радянські медіа розглядали чаювання перших леді як серйозну справу, спрямовану на підтримку миру, але, водночас, продовжували порівнювати зовнішній вигляд дружин очільників держав. Після цієї зустрічі пані Рейган та пані Горбачова зустрілися ще декілька разів. Також у 1987 році Ненсі Рейган провела для Раїси Горбачової тур кімнатами Білого дому, під час якого їх також супроводжували репортери [145]. Перед початком туру, поки пані Рейган очікувала на пані Горбачову, журналісти змогли поставити їй кілька запитань щодо їхнього спілкування з Горбачовим та його дружиною. Ненсі Рейган з посмішкою повідомила, що ніяких труднощів у спілкуванні немає, вони добре проводять час разом, а також розповіла, які пам'ятки збирається відвідати під час майбутнього візиту до СРСР. Разом пані Рейган та пані Горбачовій вдалося створити медійну картинку дружніх відносин, однак, як пізніше напише Ненсі Рейган в своїх мемуарах, відносини між першими леді залишалися холодними та напруженими, попри спроби порозумітися [142]. Проте обидві жінки розуміли важливість їхніх зустрічей та їх висвітлення в пресі для нормалізації відносин між США та СРСР, тому продовжували підтримувати створений для них медійний образ.

Відновлення після збройного конфлікту потребує багато зусиль, оскільки його наслідки є набагато серйознішими, ніж наслідки ненасильницького конфлікту. Бойові дії забирають життя військових та цивільних, руйнують

інфраструктуру, завдають збитків економіці держави. На постконфліктне відновлення об'єктів інфраструктури необхідно виділяти великі суми коштів з національного бюджету, однак фінансове становище країни, яка пережила війну, не дозволить забезпечити швидку та якісну відбудову, тому часто керівництво держави намагається залучитися фінансовою підтримкою держав-партнерів та міжнародних організацій. На цьому етапі перша леді також може долучитися до збору коштів та пошуку потенційних донорів. Дружина президента є впізнаваною в світі особою, а отже може «монетизувати» свою популярність. Знаменитість передбачає не лише захоплення особистістю, а й довіру та високий показник охоплення аудиторії в соціальних мережах. Відповідно, чим більшою є популярність фандрайзера, тим швидше йому вдасться зібрати необхідну суму. Перша леді зможе створити свій благодійний фонд для фандрайзингу і розповсюджувати інформацію про нього серед інших перших леді та представників держав, на майданчиках міжнародних організацій, через світові медіа та соціальні мережі. Частою практикою для збору коштів є проведення благодійних аукціонів. Перша леді може стати ініціатором подібного заходу і направити грошові надходження для відбудови зруйнованої інфраструктури. Також дружина президента може взяти під особисту опіку проєкт відбудови одного або кількох об'єктів інфраструктури, чим приверне до нього увагу закордонних донорів і пришвидшить процес відновлення.

Постконфліктне відновлення має також нематеріальний характер. Досвід життя в умовах збройного конфлікту є травматичним для суспільства. Війна залишає по собі велику кількість жертв та поранених, а також людей, які страждають від посттравматичного стресового розладу та потребують психологічної допомоги. Впродовж перебування на своїй неофіційній посаді перша леді опікується певним соціальним проєктом, який має на меті боротьбу з актуальними на той час викликами. Відтак, в період постконфліктного відновлення дружина президента може запустити соціальну ініціативу, направлену на допомогу постраждалим внаслідок бойових дій або ветеранам

та їхнім сім'ям. Чинна перша леді США Джилл Байден опікується соціальною програмою «Joining Forces», яка була заснована ще у 2011 році спільними зусиллями Мішель Обами та пані Байден [151]. На сучасному етапі ініціатива передбачає надання необхідної медичної допомоги, психологічної підтримки, доступу до освіти та працевлаштування сім'ям військових, ветеранів та постраждалих.

Вшанування пам'яті жертв збройного конфлікту є невід'ємною частиною розбудови культури миру в суспільстві. Створення меморіалів, започаткування днів пам'яті, проведення меморіальних заходів має на меті не лише віддати шану людям, які поклали своє життя, борючись у війні, а й донести дуже важливий меседж – якою була плата за цю війну. Формуючи культуру миру на постконфліктному етапі важливо донести до населення думку «Ніколи знову» не залежно від того, вийшла держава з цієї війни з перемогою чи поразкою. Перша леді як «мама нації» може частково взяти на себе завдання виховання правильної культури миру серед громадян. Дружина президента може пропонувати власні ідеї для започаткування меморіальних заходів або ж організувати конкурс проєктів серед представників громадськості. Також перша леді може бути особисто присутня на відкриття меморіалів та інформувати населення про пам'ятні дати з відповідним контекстом повідомлення.

Таким чином, перша леді може позитивно впливати на процес примирення, пришвидшуючи його, а також долучитися до постконфліктної розбудови культури миру серед суспільства. Набір методів та тактик, які використовує дружина президента, залежатиме від характеру конфлікту та масштабу його наслідків.

РОЗДІЛ 4. ПЕРША ЛЕДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

4.1 Інформаційний фронт першої леді України

4.1.1 Громадський рівень

У сучасній війні протистояння між сторонами відбувається не лише на полі бою. Додатковим фронтом стає інфопростір. У інформаційному вимірі держави-учасниці збройного конфлікту змагаються за «правду» та намагаються здобути якомога більше союзників, чия дипломатична підтримка конвертується у фінансову або військову допомогу. На рівні емоційного сприйняття учасники війни розділяються на «чорних» (агресорів) та «білих» (тих, що захищаються), що зумовлює формування відповідних реакцій та дій з боку спостерігачів за конфліктом. Агресори отримують покарання у вигляді міжнародних санкцій, ембарго, ізоляції, виключення зі складу міжнародних союзів та організацій, позбавлення особливих статусів та привілеїв, тощо. Тим, хто захищається, надається допомога у вигляді ресурсів для послаблення опонента та перемоги у збройному конфлікті. За розподіл цих ролей учасниками війни проводяться масштабні інформаційні кампанії. У такому випадку інструментами інформаційного виміру війни виступають частіше за все пропаганда, дезінформація, фальсифікація даних, підробка фото- та відеоматеріалів, тощо.

Інформаційну політику «ануляції» України як незалежної держави Росія проводила поступово, готуючи підґрунтя для агресивних дій. Після початку війни РФ проти України, у 2014 році, російська пропаганда посилювалась, генеруючи нові міфи, перекручуючи історичні факти та поширюючи їх у засобах масової інформації всередині держави та закордоном. Метою створення та поширення Росією дезінформації було, по-перше, зняти із себе відповідальність за анексію Криму та вторгнення на Схід України, по-друге, дискредитувати українських військових та чинну політичну владу, та, по-третє, довести міжнародній спільноті, що Україна – це частина Росії, яка не має підстав для самостійного існування. Із початком повномасштабної війни Росії проти України кількість інформаційних вкидів та пропагандистських

нарративів значно зростає. На міжнародному рівні поширення Росією пропаганди має дві умовних цільових аудиторії: населення та політичні діячі. Інформаційний вплив на політиків та представників держав РФ намагається здійснювати через майданчики міжнародних організацій, участь в яких їй вдалося зберегти. Щодо населення іноземних країн Росія використовує інформаційні вкиди або пропагандистські тексти в ЗМІ та соціальних мережах. Кожен рівень поширення дезінформації має свою мету: політичний – виправдання дій та уникнення відповідальності, громадський – внутрішня дестабілізація, підвищення рівня невдоволення серед населення, збиття держави із політичного курсу за допомогою зміни позиції її громадян. Варто зазначити, що на громадському рівні пропагандистська кампанія РФ направлена більшою мірою на громадян європейських держав, оскільки саме ці країни впроваджують санкції проти Росії та надають допомогу Україні. Україна дає відповідь на інформаційну агресію РФ шляхом донесення правди про події війни також на двох рівнях. Політичним рівнем традиційно опікуються дипломати на майданчиках міжнародних організацій. На громадському діють популярні українські актори, музиканти, письменники, спортсмени, блогери, науковці, громадські діячі. В інформаційному протистоянні на рівні міжнародної політичної спільноти Україна здобула перевагу, отримавши підтримку переважної більшості держав світу, тому основним завданням цього рівня є не дати забути про війну в Україні. На громадському рівні ситуація складається дещо інакше. Європейці висловлюють велику підтримку Україні та її громадянам, однак водночас вони стурбовані наслідками санкцій для економік їхніх держав та загрозою ядерної війни. Європейська рада з міжнародних відносин (ЄРМВ) провела соціологічне дослідження, яке показало, що європейці розділилися на два табори: одні підтримують розвиток подій за сценарієм «Мир», а інші – за сценарієм «Справедливість» [138]. «Мир» передбачає якнайшвидше завершення війни навіть, якщо Україні при цьому доведеться поступитись Росії. «Справедливість» розглядає мир тільки після повної поразки Росії. 35%

опитаних є прихильниками сценарію «Мир», 22% – сценарію «Справедливість», 20% – не визначились, 23% – дали інші відповіді [Додаток Б]. Із країн ЄС найбільшу підтримку «Справедливості» демонструють громадяни Польщі (41%), в той час, як «Мир» найбільше підтримують в Італії (52%) та Німеччині (49%) [138]. Подібний розкол суспільства, який є динамічним явищем, потенційно може змінити політичний курс держави і послабити рівень її допомоги Україні. Дослідження настроїв громадян ЄС показало, що на громадському рівні необхідно проводити більш активну інформаційну кампанію, направлену на забезпечення зростання кількості прихильників сценарію «Справедливість». Відтак, завданнями на громадському рівні є здобути більшу підтримку європейської громадськості шляхом наведення контраргументів до ключових тез прихильників сценарію «Мир», якими є потенційна економічна криза та загроза ядерної війни, і протидіяти російській пропаганді та інформаційним вкидам, які підживлюють побоювання європейців.

Чинна перша леді України Олена Зеленська активно веде власну міжнародну інформаційну кампанію на політичному та громадському рівнях. Спершу розглянемо громадський рівень. Однією із традиційних ролей першої леді є представництво громадян своєї країни, висловлення скарг та занепокоєнь від їхнього імені, донесення їхньої позиції. Саме цю місію взяла на себе Олена Зеленська. Пані Олена розгортає свою інформаційну діяльність на платформах соціальних мереж та у міжнародних ЗМІ. Офіційні сторінки Олени Зеленської в найбільш популярних серед користувачів соціальних мережах мають велику кількість підписників: Instagram – 3,1 мільйони [147], Facebook – 262 тисячі [68], Twitter – 99,3 тисячі [69]. Перша леді щодня розміщує дописи із новинами про події в Україні та про свою роботу. Оновлення на сторінках відбуваються в один час. У соціальній мережі Twitter дописи дублюються англійською мовою, в Instagram та Facebook – лише українською, однак додатки мають функцію автоматичного перекладу тексту. Посты супроводжуються фото або відео, що забезпечує наглядність. Активність пані Зеленської у соціальних

мережах є корисним джерелом інформації про події в Україні для іноземних користувачів. По-перше, за сучасних умов все більше людей для ознайомлення із новинами надають перевагу онлайн-ресурсам, в тому числі соціальним мережам. По-друге, найбільш популярні соціальні мережі є безкоштовними, а отже загальнодоступними, що дозволяє збільшити охоплення аудиторії. По-третє, дописи в соціальних мережах забезпечують ефект «миттєвого реагування», тобто пост можна опублікувати одразу після події і цим самим пришвидшити передачу інформації до користувачів. Однак, варто згадати і про певні незручності розгортання інформаційної кампанії в соціальних мережах. Дописи мають обмеження в кількості символів, які варіюються залежно від обраної соціальної мережі. Також важливо обрати правильний об'єм тексту, оскільки занадто короткі дописи не зможуть в повній мірі передати повідомлення, а занадто довгі – відлякують користувачів. Окрім того, політика соціальних мереж передбачає блокування «потенційно неприйняттого контенту» і «мови ворожнечі», що значно обмежує можливість відкрито висловлюватись про військові злочини Росії проти українців, розміщувати фото та відео із наслідками агресії і, таким чином, доносити правду на інтернет-платформах. Від початку повномасштабної війни почастишали випадки блокування та видалення українського контенту та українських акаунтів на платформах Instagram, Facebook та Twitter, які оприлюднювали докази жорстокості російських військових [38]. Відтак, щоб не втратити сторінку та не потрапити в бан першій леді необхідно ретельно продумувати тексти дописів та візуальний супровід до них і подекуди відмовлятися від використання хештегів та термінів, які загалом коректно описують ситуацію, але можуть розглядатися «неприйнятними». Варто також згадати, що автоматичний переклад дописів у соціальних мережах не завжди відповідає оригіналу, а тому подана інформація може бути викривлена через некоректно сформований переклад.

У вимірі міжнародних ЗМІ Олена Зеленська намагається забезпечити присутність теми війни Росії проти України, використовуючи онлайн-версії

популярних міжнародних видань та телевізійні інтерв'ю іноземним каналам. Інтерв'ю першої леді України з'явилися в таких міжнародних онлайн-виданнях: The Guardian, The Economist (Велика Британія), Le Parisien, Le Monde (Франція); CNN, Time, Vogue (США); Die Zeit, Die Welt (Німеччина); Corriere Della Sera (Італія); El Pais (Іспанія), Le Temps (Швейцарія). З даного переліку можна зробити висновок, що пріоритетним напрямом інформаційної кампанії Олени Зеленської є країни ЄС. Більша частина статей є безкоштовними, за винятком матеріалів у Le Parisien, Le Monde, El Pais та Le Temps, доступ яких мають лише користувачі, які оформили та сплатили підписку. За даними Reuters Institute Digital News Report 2022, відсоток європейців, які сплачують за доступ до новин становить менше 20% у всіх державах, окрім Швеції (33%) та Норвегії (41%) [116]. У Франції показник становить 11%, в Іспанії – 12%, у Швейцарії – 18% [116]. Відтак, відносно малий відсоток користувачів зможе ознайомитись із платними матеріалами вищевказаних видань, що обмежує ефективність поширення інформації. Форма подачі матеріалу більшою мірою розповідь журналіста із використанням прямих цитат Олени Зеленської, за винятком німецьких видань Die Zeit і Die Welt, американської компанії CNN та італійського видання Corriere Della Sera, де статті представлені у вигляді класичного інтерв'ю «питання-відповідь». Зміст публікацій-розповідей є дуже схожим. Журналісти переповідають спогади Олени Зеленської про перший день війни, її переживання. Багато уваги приділяється інформації про президента Зеленського, про те, як вони зустрілися з пані Оленою, як розвивалися їхні стосунки, як вони разом будували кар'єру. Однак, згадується також про гуманітарні ініціативи першої леді, такі як «Конвої життя» та Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної допомоги. Статті у форматі діалогу роблять більший акцент саме на подіях війни, на тому, що доводиться переживати українцям і з якими викликами вони борються щодня. Відео-інтерв'ю Олени Зеленської трансливалися на наступних телеканалах держав світу: BBC (Велика Британія); CBS, ABC News, NBC News (США);

France 5, LCI (Франція); Rai (Італія); Bild (Німеччина), CNA (Сінгапур); NHK (Японія); Nine Network (Австралія). Відтак, завдяки залученню телевізійних новин географія інформаційної кампанії пані Олени розширилась і на країни Азії. Інтерв'ю відрізняються за змістом та часом. Найкоротше відео тривалістю 6 хвилин 17 секунд (NBC News), найдовше триває 48 хвилин 33 секунди (CBS). Щодо змістовного наповнення, деякі запитання, наприклад, щодо Володимира Зеленського, першого дня війни та дітей президентського подружжя, повторюються дуже часто. Однак, пані Зеленська також відповідає на запитання про війну та її наслідки. Змістовність інтерв'ю залежить більшою мірою від обраних журналістом питань, а не від тривалості відео.

Загалом, у своїх інтерв'ю міжнародним медіа Олена Зеленська позиціонує себе як свідок подій в Україні, як звичайна українська жінка, яка переживає події війни в своїй державі. Пані Олена розповідає про власний досвід і наголошує, що президентська родина зараз так само розділена, як і багато інших українських сімей. На запитання про їхніх із президентом дітей Олена Зеленська підкреслює, що вони, як і всі українські діти змушені адаптуватися до обставин і що їхнє дитинство, як і дитинство всіх українських дітей, вкрала війна. Таким чином, пані Зеленська демонструє рівність президентської родини і всіх українців, вона не відділяє себе і свою сім'ю, а навпаки підкреслює спорідненість досвіду війни, чим в очах міжнародних медіа та громадськості підтверджує свою роль «голосу» українського народу.

Олена Зеленська розповідає історії українців, які опинилися в обставинах, які загрожують життю та здоров'ю, та мають травматичний досвід подолання цих обставин. На реальних прикладах перша леді намагається продемонструвати міжнародній громадськості, як російська агресія впливає на повсякденне життя українців, які трансформації з ним відбулися і як українці виживають в умовах війни. Пані Олена у своїх розповідях створює контраст звичного життя європейця та фактично виживання українця, чим апелює до загальнолюдських цінностей та емоційної складової. Відтворюючи у своїй свідомості сюжет людина випробовує його на собі, намагається відчувати себе на місці іншого, що

викликає відповідні емоційні рефлексії. Олена Зеленська намагається донести, що життя людини є важливішим, ніж зростання цін на комунальні послуги: «В Україні, як і у світі, зростають ціни, але в нас ще й вбивають людей» [9]. Також пані Олена наголошує, що криза закінчиться тоді, коли зупиниться агресор і чим швидше світ допоможе Україні зупинити Росію, тим швидше не лише українці, а й європейці повернуться до нормального життя [12]. Таким чином, пані Зеленська протиставляє цінність людського життя та перший аргумент прихильників сценарію «Мир» – економічні труднощі, викликані санкційною політикою держав ЄС проти Росії, а також нагадує, що не Україна винна в економічній кризі – вона спричинена війною, яку розпочала Росія.

Щодо поступок Олена Зеленська висловлюється однозначно: українці не розглядають такий варіант. У всіх інтерв'ю вона наводить один приклад про злодія, який вдерся в будинок: «Уявіть собі, він трощить все на своєму шляху, він вбиває, він гвалтує. Ви чините опір довго, і тут вам радять поговорити з ним, зробити спробу його заспокоїти. Вам кажуть, наприклад: «Віддайте йому вітальню, а самі живіть в інших кімнатах». Мені здається, це безглуздо» [30]. В інтерв'ю італійському виданню *Corriere Della Sera* пані Зеленська порівнює Росію із гвалтівником, який сам не зупиниться доти, доки його не буде зупинено [153]. Як ще один аргумент проти територіальних поступок перша леді згадує українців, які зараз знаходяться на окупованих територіях і чекають, поки їх буде звільнено. «Ми ніколи не відмовимось від наших людей», – каже пані Олена в інтерв'ю телепрограмі *60 Minutes*, що виходить на американському каналі CBS [50]. Олена Зеленська намагається передати меседж про те, що поступитися Росії означатиме прийняти її правила гри, дозволити їй вести агресивну, загарбницьку політику, яка сьогодні направлена на Україну, а завтра може торкнутися будь-кого. Саме тому, не потрібно боятися Росію, потрібно її зупинити, оскільки разом із тим зникне й ядерна загроза, яка хвилює весь світ.

Своєю частою появою на сторінках видань та телевізійних екранах Олена Зеленська працює на те, щоб Україна не зникла із фокусу не лише політиків,

а й громадян держав світу. Пані Олена наголошує, що чужих воєн не буває і що війна в Україні насправді ближче, ніж здається. У кожному із розглянутих інтерв'ю перша леді просуває заклики: «Не звикайте до війни», «Не забувайте про Україну», «Тримайте в полі зору Україну». Втримати увагу громадськості є дуже важливим для України, оскільки падіння інтересу до війни тягне за собою зменшення обізнаності, що автоматично створює сприятливу основу для роботи російської пропаганди.

На основі проведеного кількісного контент-аналізу було виокремлено приховані меседжі, які Олена Зеленська транслює в міжнародному інформаційному просторі [Додаток А]. Перш за все, варто відзначити, що від самого початку пані Олена для характеристика ситуації в Україні використовувала термін «війна», терміни «конфлікт» та «агресія» вживалися в одиничних випадках. Відтак, перша леді підкреслювала, що Росія розпочала саме війну, а не «спецоперацію», що автоматично переносить збройний конфлікт у площину дії міжнародних конвенції, які стосуються ведення війни, та відносить дії російських військових до категорії «військові злочини», що передбачає відповідне покарання всіх причетних на рівні міжнародного трибуналу. Також із проведеного дослідження видно, що Олена Зеленська у своїх висловлюваннях використовує конкретику, вживаючи «Росія», «росіяни», «російські військові» частіше, ніж «загарбники», «агресори». Цим пані Зеленська підкреслює, що вина за розв'язання і наслідки війни лежить саме на РФ. Варто також звернути увагу на те, що термін «росіяни» використовується частіше, ніж «російські військові», що підкреслює колективну відповідальність російських громадян за злочини Росії в Україні, оскільки переважна більшість громадян РФ підтримує війну, а ті, хто не підтримує, не роблять нічого, щоб її зупинити. Досить обережно Олена Зеленська просуває у своїх відповідях бачення Росії як держави-терориста, описуючи дії РФ як «тероризм» і наділяючи війну «терористичним» характером. Ще одним важливим акцентом, до якого привертає увагу Олена Зеленська, це розповсюдження російської пропаганди. Пані Зеленська

використовує словосполучення «російська пропаганда» в 9 із 18 досліджених інтерв'ю і закликає громадськість бути пильними, мислити критично та перевіряти джерела інформації. Пані Олена нагадує: «Якщо вам здається, що у цієї війни може бути причина, то ви в полі дії російської пропаганди» [74].

Таким чином, громадський вимір інформаційної кампанії Олени Зеленської направлений більшою мірою на європейців, але в одиночних випадках поширюється й на інші держави світу. Інформаційна присутність пані Зеленської в закордонних медіа забезпечує інформованість міжнародної громадськості про події в Україні та протидію впливу російських інформаційних маніпуляцій на свідомість людей.

4.1.2 Політичний рівень

Інформаційні кампанія Олени Зеленської на міжнародній арені направлена, перш за все, на утримання фокусу міжнародної спільноти, на забезпечення постійної присутності теми кровопролитної війни Росії проти України та її наслідків у міжнародному порядку денному. Окрім того, розповідаючи про події в Україні на рівні міжнародних організацій пані Зеленська бореться із дезінформацією, яку поширює Росія з метою виправдати свої дії та приховати військові злочини. Для реалізації згаданих цілей перша леді використовує майданчики міжнародних організацій, форумів, самітів, конференцій різних напрямлень. Її виступи та звернення в такому випадку направлені безпосередньо на учасників перелічених майданчиків, якими можуть виступати політики, бізнесмени, журналісти, громадські діячі, тобто люди, які дотичні до процесу прийняття рішень та водночас мають вплив на громадську думку в межах своїх держав. Дійсно, в період збройного конфлікту на міжнародній арені активно працюють дипломати, однак перша леді, якщо даний інститут існує в державі, може стати додатковим важелем впливу на міжнародну політичну спільноту. У одному із інтерв'ю Олена Зеленська

сказала: «Мій голос, якщо його можуть почути, має звучати поряд із іншими голосами свідків того, що відбувається в Україні» [72]. Відтак, пані Зеленська на міжнародних майданчиках виступає не лише як представниця держави, а як свідок, як голос усіх українців, які на власному досвіді переживають війну.

На момент проведення дослідження Олена Зеленська долучилася до роботи таких міжнародних урядових та неурядових майданчиків, як конференція під егідою Ради Європи, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітній економічний форум в Давосі, Міжнародна конференція «Жінки в конфліктах» під егідою ЄС та ООН, Міжнародна конференція з питань відновлення України в Лугано, Ялтинська Європейська стратегія, глобальний саміт HeForShe та форум «Жінки у конфліктах» під егідою ООН Жінки (UN Women). Формат участі першої леді в перелічених заходах відрізнявся. Відтак, на конференції щодо нової Стратегії прав дитини пані Зеленська не була особисто присутня, її лист-звернення до представників держав-учасниць Ради Європи зачитав Ярослав Мельник, посол України в Італії. Для 75-ї сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я Олена Зеленська записала відео-звернення, яке транслиували для присутніх делегатів. На Всесвітньому економічному форумі в Давосі та міжнародній конференції «Жінки у конфліктах» перша леді була присутня дистанційно та мала змогу спілкуватися з учасниками через відео-зв'язок. На зустрічі Ялтинської Європейської стратегії, саміті HeForShe та форумі «Жінки у конфліктах» Олена Зеленська була присутня особисто. Хоча будь-який формат виступу першої леді дозволить донести позицію держави до присутніх делегатів, однак ефективнішою буде особиста присутність дружини президента на зібраннях. Це забезпечить можливість зворотного зв'язку із слухачами, дозволить їм задавати питання та коментувати почуту інформацію. Відповіді на поставлені питання доповнять сам виступ першої леді і дозволять розкрити ті аспекти, яким приділялось не достатньо уваги під час основного виступу. Окрім того, будучи фізично присутньою на зібранні, дружина президента може додатково

спілкуватися з іншими учасниками у формі індивідуальної бесіди, що сприятиме встановленню нових контактів та пошуку міжнародної підтримки. Вище перелічені міжнародні формати відрізняються за складом та характером учасників, пріоритетною тематикою та географічним охопленням, однак, всі вони є однаково корисними майданчиками для просування державної позиції. Виступаючи від імені держави, перша леді поширює її офіційний дискурс на міжнародній арені. Відтак, проаналізувавши тексти виступів та промов Олени Зеленської можна визначити, який наратив є пріоритетним для України, на що керівництво держави прагне звернути світову увагу та яку позицію воно займає. Загалом, промови першої леді відповідали заданим тематикам міжнародних майданчиків. Відтак, в межах Міжнародної конференції з питань відновлення України пані Зеленська розповідала про плани України щодо постконфліктного відновлення та відбудови, підкреслюючи людиноцентричність як ключовий пріоритет [60], в той час, як на саміті HeForShe перша леді порушила тему гендерної рівності та належного працевлаштування і захисту українських жінок-біженок у приймаючих державах [76]. Однак, не зважаючи на різноманітність тематик, можна простежити певні повідомлення, які регулярно присутні у виступах Олени Зеленської. Зокрема, пані Зеленська постійно нагадує слухачам про жорстокі злочини російських військових по відношенню до цивільних українців, наводячи приклади реальних історій реальних людей, оскільки саме вони є «символами війни», а не безособова статистика. Олена Зеленська щоразу підкреслює силу та незламність українців, їхню готовність боротися за вільне майбутнє своєї держави. Не забуває перша леді розповідати про свої ініціативи, серед яких «конвої життя», Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, Саміт перших леді та джентльменів, тощо, заохочуючи міжнародну спільноту долучитися. Користуючись можливістю, Олена Зеленська також розповідає, в яких галузях Україні необхідна допомога і просить держави світу не залишатися осторонь і «не втомлюватись» від теми війни в Україні.

Проаналізувавши публічні виступи пані Зеленської на міжнародних майданчиках, можна синтезувати наступні ключові меседжі:

1. Росія – це держава агресор, яка за свої військові злочини повинна понести покарання.
2. Росія порушує міжнародні конвенції та права людини, атакуючи цивільне населення та критичну соціальну інфраструктуру.
3. Виклики, з якими зараз зіштовхуються держави світу (наприклад, зростання цін), не спровоковані Україною, вони є безпосередніми наслідками російської агресії та кровопролитної війни, яку розв'язала Росія.
4. Україна боротиметься до кінця, бо поступки не припинять війну, а просто на деякий час її «заморозять».
5. Наразі основним пріоритетом України є захист українців, а після перемоги стане відновлення їхнього стабільного стану.

Знаковою подією став виступ Олени Зеленської в Конгресі США [59]. Його значущість можна розглядати в двох вимірах. Для України виступ першої леді є можливістю звернутися безпосередньо до членів Конгресу, розповісти їм про наслідки російської агресії і переконати тих, хто ще сумнівається, що в цій війні Україні потрібна допомога Сполучених Штатів. Президент Зеленський міг сам виступити зі зверненням в режимі відео-зв'язку, оскільки від початку війни він відмовився покидати територію України навіть на короткий час. Однак, президент в умовах війни – це «жорстка», прагматична сила. Його звернення та виступи мають рішучий характер, містять подекуди різкі висловлювання. Він відкрито просить у союзників військову допомогу, і це саме те, що від нього очікують почути. У свою чергу, відповідно до усталених очікувань та уявлень, перша леді – це «м'яка сила», від якої чекають миролюбності та гуманності. Ніхто не очікує, що дружина президента проситиме зброю, тому її виступ не буде сприйматися з передчасною насторогою. На момент виступу Олени Зеленської в Конгресі США війна Росії проти України тривала вже майже 5 місяців [59]. За цей час міжнародна

спільнота звикла до думки про наявність триваючого збройного конфлікту в центрі Європи і почала сприймати його у вимірі числових показників. Відтак, прийшов час змінити ракурс подання інформації та залучити емоційну складову. Саме це завдання виконувала перша леді, звертаючись до представників Конгресу.

Окрім того, дана подія є важливою для розвитку інституту першої леді загалом, і в Україні зокрема. Виступ Олени Зеленської може стати прецедентом, оскільки пані Зеленська стала першою дружиною президента іншої держави, яка виступила перед членами Конгресу США. Це є символом розширення ролі першої леді, її вихід за рамки образу «ідеальної жінки» чи «зразкової дружини» і перехід у політичний вимір. Присутність Олени Зеленської в будівлі Конгресу та надана їй можливість висловитись свідчить про серйозне ставлення американців до української першої леді та її діяльності, про фактичне визнання її представником держави на офіційному міжнародному рівні.

Щодо змістовного наповнення промови пані Зеленської, варто відзначити її структурованість та вдалу розстановку акцентів, які не лише втримували увагу аудиторії, а й мали на меті викликати рефлексії в американській свідомості. Сім'я займає одне із пріоритетних місць у системі цінностей американців. На початку своєї промови пані Зеленська згадала про важливе значення родини в житті кожної людини і наголосила, що звертається до присутніх «не як перша леді, а як мама, як донька» [59]. Олена Зеленська апелювала до сімейних цінностей впродовж усього звернення, згадуючи українські сім'ї, які розділила війна, дітей, які отримали поранення чи загинули внаслідок російської агресії, розповідаючи про власні переживання. Таким чином, перша леді намагалася викликати емпатію аудиторії, показавши, як в Україні люди щодня втрачають те, що становить для них, як і для американців, велику цінність – сім'ю та родинні зв'язки. Ще одним змістовим акцентом стала згадка про прагнення США перемогти тероризм [59]. Як відомо, після подій 11 вересня 2001 року Сполучені Штати фактично назвали своїм обов'язком «виграти війну проти

тероризму» [160], внаслідок чого було розгорнуто низку військових кампаній проти терористичних організацій та держав-спонсорів тероризму. Події 11 вересня 2001 року є болючою сторінкою історії США. Пані Зеленська, назвавши війну Росії проти України терористичною і фактично визнавши Росію країною-терористом, провела паралель між США та Україною як двома державами, що борються із тероризмом. Відтак, Олена Зеленська, апелюючи до травматичного досвіду американців, намагалась пояснити, через що доводиться проходити громадянам України щодня, описати масштаби трагедії і, врешті, просила в членів Конгресу допомогти зупинити терор проти українців.

Новаторство Олени Зеленської у наведеному випадку полягало не лише у тому, що вперше перша леді іншої держави виступила в Конгресі США, а в тому, що вона використала цю можливість, щоб попросити військову допомогу. Як зазначила сама пані Зеленська: «Дружини президентів зазвичай займаються мирними справами: освіта, правозахист, рівні можливості, безбар'єрність ...і я думаю, що сьогодні ви очікували від мене виступу саме на такі теми». Далі перша леді зазначила, що не може говорити про це в умовах «неспровокованої, загарбницької, терористичної війни» [59]. Олена Зеленська розповіла історії українців, які стали жертвами російської агресії. Її виступ супроводжувався демонстрацією фото та відео, щоб люди, чиї історії прозвучали, мали в уяві американців реальні обличчя. Мимохідь перша леді зазначила, що російські новини не покажуть ці кадри, чим підкреслила прагнення Росії приховати свої злочини та її спроби поширення дезінформації на міжнародній арені. Пані Олена назвала дії Росії «полюванням на мирних українців» та зазначила, що на період її виступу по території України було випущено 3000 російських ракет [59]. Наприкінці звернення перша леді подякувала президенту Байдену, членам Конгресу та всім американцям за підтримку України та попросила надати системи ППО і зброю для захисту українців. Олена Зеленська підкреслила, що зброя Україні потрібна саме для

оборони, а не для нападу, чим ще раз нагадала аудиторії, що агресором у цій війні є Росія [59].

Відтак, інформаційна кампанія Олени Зеленської розгортається у двох вимірах, які у своєму поєднанні протистоять поширенню російської пропаганди як серед міжнародної політичної спільноти, так і серед громадян іноземних держав.

4.2 Перша леді на міжнародній арені

Україна існує в умовах збройного конфлікту від 2014 року, з моменту вторгнення Росії на територію Донецької та Луганської областей. З того ж часу набирає обертів російська пропаганда, покликана знівелювати українську самобутність в очах міжнародної спільноти, поширити наратив про «штучність» України як держави і, таким чином, виправдати жорстокі загарбницькі дії РФ. Для протидії російській пропаганді були застосовані інструменти «м'якої сили», зокрема культурна дипломатія, яка традиційно входить до поля діяльності першої леді.

У 2014 році, після дострокових виборів, президентом України став Петро Порошенко. Перша леді Марина Порошенко, на відміну від своєї попередниці, прийняла обов'язки, передбачені її новою роллю, і розгорнула активну діяльність у соціальній та гуманітарній сфері всередині держави, а також долучилась до популяризації української культури. Пані Порошенко від початку президентської каденції її чоловіка надавала перевагу одягу від українських дизайнерів та брендів, використовувала в своїх образах традиційні українські орнаменти та символіку. Оскільки Марина Порошенко супроводжувала президента Порошенка під час закордонних поїздок, її патріотичні вбрання демонстрували міжнародній спільноті модні здобутки сучасної України, а традиційні елементи – автентичність української культури. Окрім модної дипломатії, пані Порошенко як голова Наглядової ради Українського культурного фонду долучалася до проведення

міжнародних культурних проєктів, які отримали фінансування від фонду. Відтак, під час проведення Міжнародного фестивалю оперного мистецтва імені Крушельницької, на який були запрошені відомі виконавці та композитори Європи, пані Порошенко наголосила, що подібні заходи «роблять нас частиною європейської культурної спільноти» [44]. Поза межами роботи фонду Марина Порошенко долучалася до проведення культурних заходів та фестивалів усередині держави. Зокрема пані Порошенко відвідала Перший благодійний вечір «Анна Київська. Нове тисячоліття», що проходив у Національному заповіднику «Софія Київська». Перша леді обрала для заходу довгу вишиту сукню з традиційним українським орнаментом. Під час свого виступу пані Порошенко нагадала присутнім про історико-культурну приналежність України до Європи, підкреслила значущість постаті Анни Ярославни для України та Франції, а також зазначила, що «культурна дипломатія – це питання національної безпеки» [83]. Варто зазначити, що Анна Ярославна – видатна українка за спадщину і національну приналежність якої Україні доводиться боротися, протидіючи потужній російській пропаганді.

Міжнародну діяльність чинної першої леді України Олени Зеленської можна поділити на два етапи. Перший етап обмежується періодом від вступу Володимира Зеленського на посаду президента України до повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року. Спочатку, прийнявши обов'язки першої леді держави, яка знаходилась в стані війни від 2014 року, пані Зеленська обрала основним інструментом своєї культурної дипломатії моду, чим продовжила шлях своєї попередниці, популяризуючи українські бренди на міжнародній арені [4, с. 28]. Однак, згодом Олена Зеленська розширила свою зону відповідальності в сфері культурної дипломатії. Пані Зеленська ініціювала міжнародний проєкт, який передбачав впровадження україномовних аудіогідів у визначних місцях та культурних пам'ятках світу. Ініціатива направлена для надання українцям можливості знайомитись із іноземною культурою рідною мовою, а також на

популяризацію української мови в світі та відокремлення її від російської. У більшості випадків, якщо подібні аудіогіди існують, вони не мають україномовної доріжки, оскільки для країн пострадянського простору (особливо тих, які знаходяться в безпосередній близькості до РФ) передбачене використання російської мови як універсальної. Це уніфікує держави за мовною складовою та розмиває культурні відмінності. З огляду на постійне поширення Росією пропагандистського нарративу про штучність України та відсутність виправданого існування української мови як такої, ініціатива Олени Зеленської мовно відокремлює Україну від Росії, підкреслює окремішність української культури та протистоїть російській дезінформації. Станом на 30 грудня 2021 року було запущено 35 україномовних аудіогідів у 25 країнах світу, серед яких, окрім європейських держав та США, можна побачити Вірменію, Туреччину, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, Киргизьку Республіку, Кенію та Руанду [41]. Обширний список держав свідчить про глобальність проекту та налагодження культурної співпраці із країнами, які традиційно не вважаються союзницями України.

Із початком повномасштабної війни Росії проти України діяльність Олени Зеленської на міжнародній арені активізувалась. Наразі перша леді не обмежується культурною дипломатією, вона є самостійною учасницею міжнародних відносин, виступаючи на майданчиках міжнародних організацій, форумів та об'єднань, спілкуючись на офіційному рівні із представниками інших держав, мобілізуючи союзників для України, співпрацюючи з іншими першими леді.

Проаналізувавши у попередньому підпункті виступи Олени Зеленської на міжнародних майданчиках, можна зробити висновок, що на міжнародному рівні перша леді України виступає в ролі представниці держави та українців на міжнародній арені. Це є сфери діяльності дружини президента, які притаманні для сучасного, розвиненого інституту першої леді. Будучи соціальним конструктом, інститут першої леді регулюється суспільними очікуваннями. Залучення першої леді до міжнародних відносин держави, а

отже її перехід до політичної сфери, свідчить про готовність суспільства сприймати дружину президента як учасницю міжнародної політики, якщо не на рівні прийняття рішень, то принаймні на представницькому рівні. Це, у свою чергу, символізує відхід від усталеного сприйняття першої леді крізь призму соціальної ролі «зразкової дружини та матері» та слугує певним показником гендерної рівності в суспільстві. На сучасному етапі Олена Зеленська розширила свої представницькі обов'язки до рівня представника президента України на міжнародній арені. Від початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України Володимир Зеленський не виїжджав за межі країни. На важливих міжнародних подіях та зустрічах пан Зеленських був присутній дистанційно за допомогою відео-зв'язку. Однак, віднедавна прослідковується тенденція делегування першої леді на офіційні особисті зустрічі із іноземними посадовцями, а також на міжнародні події та заходи високого рівня, на яких за протоколом повинен бути присутній президент. Відтак, під час свого візиту до США на запрошення Джилл Байден Олена Зеленська зустрілася особисто з президентським подружжям Байденів [77], очільницею Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Самантою Павер, а також провела розмову із чинним Державним секретарем США Ентоні Блінкеном [65]. Пані Зеленська на своїй Facebook сторінці запевнила читачів, що позиція пана Блінкена щодо підтримки цілісності та незалежності України залишається незмінною, що свідчить про політичну тематику проведеної бесіди [68]. Особливу активність перша леді проявила під час візиту до Нью-Йорку з нагоди проведення 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН [17]. Дружини глав держав та урядів зазвичай супроводжують своїх чоловіків на подібні заходи та, за потреби, можуть долучатися до роботи окремих тематичних агенцій ООН, однак, як правило, перші леді не проводять особисті зустрічі із учасниками ГА. Разом із прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем Олена Зеленська зустрілася із Генеральним Секретарем ООН Антоніу Гутеррішем. Пані Зеленська, пан Шмигаль та пан Гутерріш обговорили нагальні гуманітарні питання, які виникають у зв'язку зі

звільненням окупованих територій, та питання звільнення із російського полону некомбатантів [17]. Таким чином, перша леді переконалаась у позиції Генсека ООН та його готовності й надалі підтримувати Україну і забезпечити наявність питання наслідків кровопролитної війни Росії проти України в порядку денному ООН. Також Олена Зеленська зустрілася з прем'єр-міністеркою Великої Британії Ліз Трасс [17]. На зустрічі також були присутні міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба та постійний представник України в ООН Сергій Кислиця. Варто зазначити, що це була перша особиста зустріч колишньої прем'єр-міністерки Великої Британії із офіційними представниками України, до складу яких увійшла і перша леді. Окрім гуманітарних питань, пані Зеленська обговорила з Ліз Трасс відновлення України та закликала її державу долучитися до Fast Recovery Plan [17].

У вересні Олена Зеленська була присутня на оголошенні доповіді Президентки Єврокомісії про становище Європейського Союзу [78]. Урсула фон дер Ляєн запросила першу леді долучитися до пленарної сесії Європейського парламенту, оскільки згадана доповідь містила відомості про дії ЄС у відповідь на військову агресію Росії проти України. Олена Зеленська стала першою запрошеною іноземною гостею на засіданні Європарламенту [78]. Україна поки не є членкинею ЄС, тому її представники не мали бути присутні на оголошенні доповіді Президентки Єврокомісії. Однак, з огляду на необхідність прозвітувати про санкції щодо Росії та надану допомогу Україні, було вирішено запросити безпосередньо представника України, яким стала перша леді. У межах візиту до Страсбурга Олена Зеленська не лише відвідала засідання Європарламенту, а й використала можливість особисто поспілкуватися із Президенткою Єврокомісії Урсулою фон дер Ляєн, віцепрезидентом Європейської комісії з питань популяризації європейського способу життя Маргарітисом Схінасом, комісаркою з питань здоров'я та харчової безпеки Стеллою Каріакідес та Президенткою Європарламенту Робертою Мецолою [80]. На відміну від попередніх зустрічей, у Страсбург

пані Зеленська прибула без супроводу інших представників держави і проводила бесіди із вищезгаданими політиками самостійно.

Сумною подією для громадян Великої Британії стала смерть королеви Єлизавети II. На похорон Її величності було запрошено близько 500 глав держав світу та високопоставлених осіб, серед яких була і перша леді України Олена Зеленська. Пані Олена разом із прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем, послом України у Великій Британії Вадимом Пристайком та його дружиною Інною Пристайко вшанували пам'ять королеви Єлизавети II. Напередодні похорону королеви Олена Зеленська також зустрілася із Принцесою Уельською Кетрін у Букінгемському палаці [147]. Візит першої леді України у Сполученому Королівстві розглядався як вияв поваги до монархії та був дуже позитивно сприйнятий, оскільки, не зважаючи на складні для України часи, пані Зеленська все ж знайшла час приїхати і вшанувати пам'ять королеви. Запрошення першої леді України на похорон Єлизавети II має певний символізм. Від початку повномасштабної війни Велика Британія на рівні уряду, королівської родини та суспільства підтримує Україну, надає їй військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Проявом позиції Сполученого Королівства стало те, що Володимира Путіна не запросили на державний похорон королеви. Українська сторона отримала запрошення. Оскільки президент Зеленський не міг бути особисто присутній на траурній процесії, запрошення перейшло до іншого представника президентської родини – Олени Зеленської. Таким чином, присутність пані Зеленської стала символом солідарності та підтримки Великої Британії. Попри те, що пані Олену супроводжував Денис Шмигаль, увага закордонних медіа була прикута саме до першої леді і саме її ім'я у списках запрошених стояло поруч із президентами, главами урядів та монархами держав світу. Видання The Sun опублікувало світлину, на якій фото Олени Зеленської стоїть в одному ряду із фото також запрошених на похорон Єлизавети II президентів Джо Байдена, Емманюеля Макрона та Реджепа Ердогана [Додаток Б]. Відтак, пані Зеленська

розглядалася британськими медіа як офіційна представниця України на рівні із главами інших держав.

Не залишається поза увагою Олени Зеленської такий напрямок міжнародної діяльності, як розвиток мережі співпраці із першими леді держав світу. Із деякими пані Олена налагодила зв'язок завдяки Саміту перших леді та джентльменів і вже має певні напрацювання у вигляді реалізованих спільно проєктів. Перші леді займають важливу роль у своїх суспільствах. Хтось із них опікується виключно гуманітарними питаннями, інші ж мають розширену сферу діяльності. Так чи інакше, перші леді – це потужні союзниці України в процесі боротьби із наслідками війни та протидії російській пропаганді. За негласним правилом, перша леді всередині своєї держави опікується соціальною сферою. Під її егідою реалізуються соціальні проєкти, ініціативи та заходи різної направленості. Співпрацюючи з активними першими леді світу, Олена Зеленська має можливість налагодити міжнародну кооперацію із соціальним сектором їхніх держав і, відповідно, забезпечити Україні додаткову гуманітарну допомогу у визначених сферах. Відтак, завдяки домовленостям Олени Зеленської та першої леді Польщі Агати Корнгаузер-Дуди запрацювали «конвої життя», які мають на меті перевезення онкохворих дітей з України на лікування в онкологічні лікарні ЄС, Канади та США. Спершу маленька пацієнти потрапляють у польську клініку «Unicorn», створену спеціально для реалізації ініціативи, де їх розподіляють на подальше лікування або в лікарнях Польщі, або в клініки інших країн [57].

Дружина президента традиційно виступає рольовою моделлю для аудиторії, а тому її позицію щодо війни Росії проти України перейматимуть і наслідуватимуть громадяни. Вона стане для них джерелом інформації, якому можна довіряти. Саме тому важливо підтримувати зв'язки із першими леді світу, інформувати їх про події в Україні та залучатися їхньою підтримкою. Олена Зеленська взаємодіє зі своїми колегами в різних форматах. Найчастіше перші леді координують свою діяльність через відео-дзвінки, однак, в окремих випадках вони можуть зустрітися особисто. Відтак, після візиту в Україну на

День матері Джилл Байден запросила Олену Зеленську до Вашингтону, де пані Зеленська, окрім візиту до Білого дому та розмови із пані Байден, провела ряд важливих зустрічей [77]. Із Бріджит Макрон пані Олена провела бесіду в Нью-Йорку під час 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Перші леді обговорили, як проходить процес адаптації українських біженців у Франції [17].

Також для співпраці із колегами Олена Зеленська використовує багатосторонні формати. Одним із таких майданчиків є започаткований за ініціативи пані Зеленської Саміт перших леді та джентльменів, детальному розгляду якого присвячений наступний підпункт дослідження. Формат існує вже два роки і за цей невеликий час зміг довести свою ефективність, демонструючи реальні досягнення співпраці перших леді в межах Саміту. Безумовно, популярність заходу, а також інтенсивність роботи його учасників, зросла із початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Додатковим форматом співпраці є нещодавно започаткований діалог перших леді в межах Люблінського трикутника. Люблінський трикутний – це майданчик для тристоронньої взаємодії між Литвою, Польщею та Україною, спрямований на поглиблення регіональної співпраці у сферах безпеки, економіки та соціальних питань. На рівні глав держав формат діє з 2020 року. Перші леді започаткували зустрічі в межах Люблінського трикутника у 2022 році під час проведення 77-ї сесії ГА ООН [61]. Польща та Литва – це одні з держав, які найбільше допомагають Україні в протидії російській агресії. Відповідно, діяльність їхніх перших леді у цьому напрямку є рівноцінно активною. Агата Корнгаузер-Дуда та Діана Науседене у своїх державах впроваджують гуманітарні проекти, направлені на допомогу українським вимушеним переселенцям, відкрито критикують дії Росії та висловлюють захоплення українцями. З огляду на ефективність співпраці, близькість позицій та стабільну підтримку України, створення діалогу перших леді в межах Люблінського трикутника є логічним кроком, який сприятиме подальшій координації діяльності дружин президентів.

Також перша леді продовжує використовувати модну дипломатію та реалізовувати свою ініціативу щодо впровадження україномовних аудіогідів. За останні декілька місяців нові аудіогіди були презентовані у Швейцарії, Грузії, Тайланді та Угорщині [63]. У сучасних умовах наявність аудіогідів у державах світу свідчить про їхню підтримку України та визнання української мови як самостійної та «живої». Окрім цього, для українців, які були вимушені виїхати закордон, україномовні аудіогіди забезпечують зв'язок із батьківщиною, який необхідно втримувати, щоб у майбутньому вони повернулись додому.

4.3 Саміт перших леді та джентльменів як новий майданчик співпраці

Багатостороння співпраця перших леді є перспективним напрямком діяльності дружин президентів. Об'єднавши свої зусилля перші леді можуть спільно реалізовувати соціальні проекти міжнародного рівня, забезпечувати міжкультурну комунікацію між громадянами своїх держав, зміцнювати партнерські відносини між країнами та сприяти дружньому співіснуванню різних національностей та культур. Однак, в більшості взаємодія дружин президентів має небагатосторонній формат. Це пов'язано із тим, що перші леді країн світу досить нечасто збираються разом в одному місці. Переважно дружини президентів взаємодіють в рамках заходів передбачених офіційним візитом глави іноземної держави та першої леді до приймаючої держави. Тоді дружина президента приймаючої держави, виконуючи свою роль господині, організовує дозвілля для своєї колеги, що може передбачати відвідування культурних заходів, огляд пам'яток культури, візит до лікарень та навчальних закладів. Перші леді також можуть використати цей час для обговорення соціальних ініціатив і домовитись про співпрацю. Таким чином, дружини президентів взаємодіють у двосторонньому форматі.

У багатосторонньому форматі перші леді зустрічаються разом лише тоді, коли супроводжують президентів під час поїздок на міжнародні саміти, форуми, засідання міжнародних організацій, тощо. У такому випадку для перших леді організовують окремі заходи по типу спільних бранчів, чаювань, виставок,

екскурсій, благодійних аукціонів, щоб зайняти їхній час, поки президенти обговорюють питання порядку денного їхньої зустрічі. Такий підхід до організації дозвілля перших леді, насамперед, підкреслює усталене сприйняття дружини президента крізь призму образу ідеальної жінки, берегині сімейного вогнища, нівелюючи при цьому їхню вагу в суспільно-політичному житті держави. Подібні зустрічі є майданчиком для спілкування та, можливо, налагодження зав'язків між дружинами президентів, але не слугує ефективним форумом для обговорення актуальних питань. Окрім того, зібрання перших леді для спільного дозвілля під час офіційних зустрічей глав держав відбувається не на регулярній основі. Наразі не існує дійсно ефективного об'єднання перших леді, результатом роботи якого були б не лише декларації та плани, а й безпосередньо дії.

У 2021 першому році чинна перша леді України Олена Зеленська заснувала нову платформу для співпраці – Саміт перших леді та джентльменів. Перший Київський саміт перших леді та джентльменів відбувся 23 серпня 2021 року [35]. У рамках заходу відбулося обговорення «м'якої сили», ролі перших леді та джентльменів у сучасному світі та потенційного об'єднання зусиль для спільного реагування на сучасні гуманітарні виклики. До Саміту долучились 10 перших леді країн світу та дружина президента Європейської ради, а також запрошені спікери із різних сфер діяльності, в тому числі колишня перша леді і Державна секретарка США Гіллари Клінтон. Зустріч відбувалася в змішаному форматі (онлайн та офлайн), оскільки у той період діяли певні обмеження у зв'язку із пандемією коронавірусу [35]. Перший саміт був більшою мірою ввідним, мав на меті ознайомлення учасників і міжнародної спільноти із новою платформою для співпраці перших леді та привернути увагу світу до України і її культури.

Перший саміт перших леді та джентльменів проходив паралельно із самітом Кримської платформи – ініціативи, що має на меті забезпечити присутність питання повернення Криму в порядку денному міжнародної спільноти [40]. Глави держав зустрічаються в рамках Кримської платформи, а їхні подружжя,

відповідно, на Саміті перших леді та джентльменів. Обидва форуми відбувалися на високому офіційному рівні та відзначалися організованістю, змістовністю та широким висвітленням в медіа і соціальних мережах. Одночасний формат проведення саміту Кримської платформи та Першого саміту перших леді та джентльменів був обраний не лише для того, щоб продуктивно використати час перших леді, які мали змогу особисто супроводжувати чоловіків-глав держав під час робочого візиту, а й для привернення додаткової уваги до роботи Кримської платформи. Як було зазначено, Саміт перших леді мав аполітичний, виключно гуманітарний характер, питання Криму чи російської агресії на Сході України не підіймалися, що дозволило участь перших леді не лише держав-союзниць України, а й тих, які обрали залишитись нейтральними. Відтак, якщо зіставити списки держав-учасниць обох заходів, можна зробити висновок, що учасники відрізнялися не лише за кількісним критерієм, а й географічним. На Установчий саміт Кримської платформи прибули представники понад 40 держав, переважну більшість з яких складають європейські країни [39]. На Першому саміті перших леді та джентльменів, окрім перших леді європейських держав, були присутні донька президента Лівану, перші леді Сербії, Ізраїлю, Бразилії та Коста-Рики [35]. Представники перелічених вище країн не долучилися до роботи Кримської платформи. Присутність перших леді даних держав на Київському саміті привернула увагу медіа та суспільства також і до Кримської платформи як масштабної міжнародної події, яка відбувалась паралельно, і таким чином, нагадала світові про питання незаконної анексії Криму.

Попри триваючу війну Росії проти України Другий Саміт перших леді та джентльменів пройшов у Києві 23 липня 2022 року [16]. Цього разу, не зважаючи на військовий стан, до заходу долучилося більше перших леді – 23 дружини президентів та глав урядів держав світу, а також дружина президента Європейської ради та Її Королівська Величність Спадкоємна Принцеса Ліхтенштейну. Серед спікерів – зірки світового спорту та кіно, українські та

закордонні високопосадовці, представники міжнародних організацій, волонтери, представники громадських організацій та бізнесу. Тематика Другого саміту передбачала обговорення наслідків кровопролитної війни Росії проти України та координацію зусиль для ліквідації цих наслідків і, в перспективі, постконфліктного відновлення [16]. Водночас, підняті на зустрічі питання є актуальними не лише для України, а й для інших держав, які відчули на собі вплив збройного конфлікту або знаходяться під загрозою.

Започаткована Оленою Зеленською ініціатива має важливе значення для України не лише з точки зору культурної дипломатії. По-перше, співпраця перших леді не залишається виключно декларованою і продовжується після проведення Саміту. Олена Зеленська тримає зв'язок із учасницями Другого саміту перших леді у вигляді відеодзвінків. Пані Зеленська обговорює із колегами результати співпраці, які було досягнуто за період від 23 липня. Серед них, зокрема, надання прихистку українським переселенцям закордоном і забезпечення їх доступом до медицини, освіти і працевлаштування, організація «конвоїв життя» для переправлення онкохворих дітей на лікування закордон, надходження гуманітарної допомоги для України від держав-учасниць Саміту. Також перші леді окреслюють сфери подальшої співпраці і підтримки України та її громадян, інформують пані Зеленську про нові державні проекти та ініціативи, направлені на фінансову або гуманітарну допомогу Україні [66]. Таким чином, Україна отримує союзниць у вигляді дружин президентів та глав урядів країн світу, які, в свою чергу, мобілізують населення всередині своїх держав та координують гуманітарні зусилля. Відтак, підкреслюється ефективність та практичне значення Саміту перших леді як майданчику для співпраці та налаштованість і зацікавленість його учасниць в об'єднанні зусиль для спільної протидії викликам.

По-друге, Другий саміт перших леді та джентльменів, який відбувався безпосередньо в період збройного конфлікту привернув увагу закордонних медіа та міжнародної спільноти до повномасштабної війни Росії в Україні та

жорстоких злочинів російських військових проти громадян України. Учасники Саміту обговорювали наслідки російської агресії для українців, яким чином війна впливає на різні сфери життя людей та як допомогти їм відновити фізичне та психологічне здоров'я. Увага іноземних медіа до Саміту забезпечила присутність теми України в міжнародному інформаційному просторі. Варто зазначити, що захід трансливався у понад 20 країнах світу [16]. Популяризацію Саміту забезпечували не лише міжнародні ЗМІ, а й відомі особистості, які долучилися до заходу. Окрім політиків високого рангу, Другий саміт відзначився присутністю всесвітньовідомих зірок таких, як Девід Бекхем, Міла Куніс, Ештон Катчер, Річард Гір, Еван МакГрегор, Лієв Шрайбер, Марцін Гортат [16]. Зірки кіно та спорту мають велику кількість фанатів (а отже і підписників) з різних куточків світу. Вони є лідерами думок та рольовими моделями для багатьох, а тому їхня позиція є можливістю залучитися підтримкою їхньої аудиторії та проінформувати її про події в Україні. Про підвищену увагу міжнародної громадськості та високий показник охоплення аудиторії свідчить підсумок збору коштів на автомобілі швидкої допомоги, про який Олена Зеленська проінформувала під час свого виступу. По завершенню Саміту вдалося зібрати близько 120 мільйонів гривень [1]. Пані Олена повідомила, що до збору коштів долучилися люди із 51 держави світу [46].

По-третє, Саміт перших леді та джентльменів привернув увагу міжнародної спільноти до культури та самобутності України. Одним із основних меседжів російської пропаганди є заяви про штучність України, про відсутність у неї національної історії та культури, а отже й підґрунтя для окремішності та незалежності. Обидва саміти проходили на території української історичної пам'ятки – Національного заповідника «Софія Київська» [35]. Місце проведення Саміту є знаковим не лише з точки зору його історико-культурної цінності як головного собору Київської Русі та колиски української державності. Поблизу «Софії Київської» розташовувався княжий двір, у якому пройшли ранні роки життя Анни Ярославни (Анни Київської), дочки

київського князя Ярослава Мудрого, королеви Франції та матері французького короля Філіппа I. Цю видатну українську особистість, як і багато іншого, росіяни намагають присвоїти собі, поширюючи неправдивий наратив про її російське походження та тим самим нівелюючи вагу України у всесвітній історії. Саме тому важливо було довести українське походження Анни Ярославни і наочно продемонструвати її зв'язок із українською історією та культурою. Короткі, але змістовні відомості про місце проведення Саміту розміщено на офіційному сайті заходу. Варто зазначити, що організаторам вдалося тонко, але дуже влучно пов'язати спадщину Анни Київської та місце її дитинства із сучасністю та Самітом перших леді та джентльменів, назвавши Анну Ярославну «прообразом сучасної першої леді» [35]. Саміт перших леді також презентує сучасну українську культуру. До участі в Другому саміті перших леді доєдналися представники культури та спорту, освітяни, науковці, громадські діячі [16]. Усі вони представляли сучасну Україну для закордонних делегатів, демонстрували її розвиток, здобутки та перспективи. Не обійшлося і без модної дипломатії. Для Саміту Олена Зеленська обрала костюм від українського бренду the COAT by Katya Silchenko [84]. Пані Зеленська доповнила свій образ аксесуарами із колекції ювелірних прикрас «Незалежна», яка була створена спільно українськими брендами Guzema Fine Jewelry і Gunia Project [84]. Колекція «Незалежна» присвячена Дню Незалежності України та має на меті продемонструвати силу та незалежність українських жінок [132]. Таким чином, перша леді не лише представила доробок українських дизайнерів, а й за допомогою аксесуарів, зокрема брошки та сережок, намагалась передати меседж, що попри всі жахи війни українські жінки залишаються вільними та незламними.

4.4 Благодійна діяльність першої леді України в умовах збройного конфлікту

Благодійність є одним із найбільш традиційних видів діяльності першої леді. Це один із перших обов'язків дружини президента, які заклали фундамент формування інституту першої леді в США і в подальшому – у різних державах

світу. Надання першій леді ролі благодійниці пов'язано зі сприйняттям дружини президента як «матері нації», яка повинна опікуватися громадянами та допомагати тим, хто цього потребує. Відтак, історично склався певний поділ обов'язків між президентом та першою леді: глава держави займається політикою, а його дружина опікується соціальним сектором. Із еволюцією суспільства модернізувалося й бачення ролі дружини президента в суспільно-політичному житті держави. Зараз перша леді є відображенням сучасної жінки, чия діяльність виходить за межі виключно благодійної. Однак, робота із соціальним сектором досі залишається важливим завданням дружини президента. Перша леді обирає наявну в суспільстві соціальну проблему (їх може бути декілька) та займається її вирішенням, запускаючи тематичні проєкти чи ініціативи. Як правило, дружина президента обирає напрям своєї громадської діяльності в залежності від своїх інтересів чи досвіду. Відтак, чинна перша леді Польщі Агата Корнхаузер-Дуда, яка раніше працювала викладачем, опікується сферою освіти та популяризує читання серед громадян [5, с. 39]. Сімейні обставини стали причиною, чому перша леді США Джилл Байден обрала як напрямок діяльності допомогу сім'ям військових та ветеранів [128] і боротьбу із онкологічними захворюваннями [184]. В інших випадках вибір першою леді зони відповідальності в соціальній сфері може бути реакцією на події, що відбуваються в державі безпосередньо під час її перебування у цьому статусі.

Війна є важким випробуванням для держави, оскільки її наслідки відображаються на всіх сферах життя і часто спричиняють міграційні та гуманітарні кризи. У воєнний час загострюються всі соціальні проблеми і суспільство стає найбільш вразливим. Марина Порошенко стала першою леді України на початку російського вторгнення у 2014 році. Її робота в той період мала два виміри: допомога безпосередньо українським військовим, а також підтримка сімей українських військових. У вересні 2014 року пані Порошенко запустила благодійну ініціативу «Із теплом у серці» [47]. Вже наступного місяця на Схід України відбув перший «теплий караван» із теплим одягом та

взуттям для військових та дітей, а також засобами утеплення. Перша леді особисто супроводжувала гуманітарну допомогу в зону бойових дій і скористалася цією можливістю, щоб оглянути, де живуть військові, яке вони мають медичне забезпечення, та поспілкуватися із учасниками бойових дій [48]. У грудні 2014 року Марина Порошенко, Міністр оборони України Степан Полторак, і представники Ради волонтерів Міністерства оборони підписали спільний Меморандум про співпрацю [82]. Такий крок дозволив координувати та контролювати постачання гуманітарної допомоги в зону АТО, а також надав можливість отримувати інформацію про актуальні потреби військових. Доставка «теплих караванів» для українських військових та постраждалих від російської агресії на Сході України відбувалася ще деякий час. У 2015 році Марина Порошенко як очільниця благодійного фонду Петра Порошенка разом із Міністерством оборони України та фондом «Крила Фенікса» організували передачу військовим в зоні АТО мобільні пральні комплекси, які складались із професійних пральних та сушильних машин [75].

Благодійна діяльність Марини Порошенко була направлена також на допомогу сім'ям українських військових. У 2017 році пані Порошенко організувала благодійний аукціон «У ритмі спорту», в рамках якого учасники могли придбати спортивний інвентар із підписами відомих українських спортсменів. Виручені кошти направили на організацію відпочинку дітей воїнів АТО в Грузії. Напередодні Дня святого Миколая у 2017 році Марина Порошенко ініціювала проведення благодійної вистави для дітей воїнів АТО, дітей ВПО та дітей з особливими потребами. Також пані Марина відвідувала школи, в яких навчалися діти учасників бойових дій, і разом із ними брала участь у творчих заходах. Наприклад, в Івано-Франківську перша леді разом із дітьми воїнів АТО виготовляла «птахів миру».

Відтак, масштаб благодійної діяльності Марини Порошенко відповідав масштабам конфлікту на час її перебування в статусі першої леді. Її увага була зосереджена саме на військових, їхніх сім'ях та частково на дітях ВПО. Варто зазначити, що пані Марина діяла в двох ролях: як перша леді і як голова

благодійного фонду Петра Порошенка. Як перша леді Марина Порошенко проводить особисті зустрічі із військовими та їхніми сім'ями, організовувала благодійні заходи. Масштабні збори коштів пані Порошенко не проводила повністю самостійно. Наступні «теплі каравани» були зібрані та відправлені вже в рамках дії Меморандуму про співпрацю між першою леді, Міністром оборони та Радою волонтерів. Пральні комплекси теж були спільною ініціативою, в якій пані Марина брала участь як голова благодійного фонду Петра Порошенка. Це пов'язано із проблемою підзвітності першої леді. Оскільки дружина президента не є офіційною посадовою особою, то і звітувати про свою діяльність вона не зобов'язана. Окрім того, немає посади чи органу, які б контролювали її діяльність. Масштабний збір коштів та подальші фінансові операції могли б викликати запитання і, можливо, спротив з боку частини суспільства, яка не довіряє першій леді. Тому з метою убезпечити себе та свого чоловіка-президента пані Порошенко долучала підзвітні структури, як от Міністерство оборони, до благодійних ініціатив, які передбачали трансфери великої суми коштів.

Перша леді Олена Зеленська на початку своєї діяльності у 2019 році обрала для себе проекти із забезпечення рівних можливостей (безбар'єрність) та реформу шкільного харчування. Однак, із початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України постала необхідність у більш масштабній допомозі. Розширення географічних меж російського вторгнення та використання Росією авіаційних бомбардувань призвели до збільшення кількості жертв та постраждалих серед цивільного населення. У фокусі уваги першої леді в період воєнного стану знаходиться сфера медичного обслуговування. Через загрозу авіаударів усі лікарні, як і інші структури, змушені були реорганізувати свою діяльність відповідно до безпекових вимог. Відтак, одним із перших Олена Зеленська взяла на себе завдання забезпечити належні умови для лікування онкохворих дітей. Разом із першими леді Польщі та Франції пані Зеленська запустила ініціативу «конвої життя», яка має на меті перевезення українських дітей з онкологією до закордонних медичних

установ. Дана ініціатива діє від початку повномасштабної війни. Станом на 23 вересня було організовано 20 «конвоїв життя», які забезпечили перевезення 550 онкохворих дітей до закордонних лікарень [19]. Через постійний стрес, який переживають вагітні жінки, збільшилась кількість передчасно народжених дітей, які потребують особливого догляду. За підтримки Олени Зеленської медичним закладам у Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Сумській та Миколаївській області було передано 10 інкубаторів для транспортування передчасно народжених дітей на різні медичні процедури в межах лікарні [21]. Також з ініціативи першої леді було зібрано кошти на придбання 82 реанімобілів для транспортування поранених [19]. У рамках серії розмов із першими леді інших країн, що розпочалися після проведення Другого саміту перших леді та джентльменів у Києві, Олена Зеленська підіймає питання залучення іноземної допомоги в протезуванні. Поранені цивільні та військові українці потребують встановлення сучасних протезів, які дадуть їм шанс повернутися хоча б частково до нормального життя. Пані Олена просить своїх колег долучитися на рівні державних програм. Перші кроки в цьому напрямку вже були зроблені. Один літак із пораненими українськими військовими вже було відправлено до Франції [19], а на початку вересня в одній із американських клінік дівчинці, яка з родиною потрапила під ворожий обстріл під час евакуації з Бучі, було встановлено найлегший у світі протез руки [147]. Під егідою першої леді відбувалася евакуація дітей-сиріт закордон в перші місяці війни [19]. Таким чином, благодійна діяльність Олени Зеленської має реакційний характер. На основі наслідків подій, які відбуваються безпосередньо в цей час, формується відповідь у вигляді благодійної ініціативи чи проєкту, направлених на вирішення проблеми.

Водночас, зусилля Олени Зеленської направлені на майбутню перспективу. Ознайомившись із оцінкою психологічного стану українців, пані Олена вирішила діяти на випередження і разом із Міністерством охорони здоров'я та партнерами розробила «Національну програму психологічної підтримки та психосоціальної допомоги» [70]. На думку пані Зеленської та інших гарантів

програми, починати піклуватися про психологічне здоров'я українців потрібно прямо зараз, щоб полегшити роботу із постравматичним стресовим розладом у майбутньому. Для цього до Національної програми залучаються закордонні експерти, лікарі, психотерапевти, які мають справу із пацієнтами, що страждають на ПТСР. Програма також передбачає навчання військових психологів. Зокрема, у даній сфері реалізовується співпраця з ізраїльськими спеціалістами. Ініціатива Олени Зеленської передбачає також інформаційну кампанію, направлену на зміну недовірливого та іноді обачного ставлення українців до отримання психологічної допомоги та звернення за нею.

З описаного вище, можна зробити висновок, що благодійна діяльність Олени Зеленської охоплює багато сфер. Для полегшення координації соціальними ініціативами та проектами була створена Фондація Олени Зеленської. Про початок роботи Фондації пані Олена розповіла під час благодійного вечора в Нью-Йорку наприкінці вересня 2022 року [62]. Серед гостей благодійного вечора були відомі світові політики та зірки, які впродовж заходу робили грошові внески на післявоєнну відбудову України. Бачення Фондації полягає в наступному: відбудова країни починається з відбудови людини. Загалом, Фондація Олени Зеленської опікується трьома соціальними напрямками: медициною, освітою та наданням гуманітарної допомоги вразливим групам населення. Зробити грошовий внесок або звернутися за допомогою можна безпосередньо на сайті Фондації [87]. Фондація, як і сама пані Зеленська, є досить медійною. Про її запуск було оголошено під час масштабного благодійного заходу в США, що безсумнівно привернуло увагу не лише присутніх впливових гостей, а й міжнародної громадськості через висвітлення події в соціальних мережах. Користуючись нагодою, Олена Зеленська згадує про Фондацію в інтерв'ю міжнародним ЗМІ та на власних сторінках у соціальних мережах. Таким чином, всі, хто слідкують за подіями в Україні та діяльністю першої леді, знайомі із цілями Фондації. Цілком логічно, що просування Фондації заточене на залучення більшого об'єму міжнародних інвестицій. Однак, важливим ще є формат подачі інформації та сприйняття

пріоритетних напрямків роботи організації. Бачення Фундації передбачає людиноцентричність, відповідно, організація опікується гуманітарними питаннями, а не військовими чи політичними. Саме цей меседж намагається передати Олена Зеленська разом із її командою. Гуманізм та людиноцентричність – це емоційна складова, до якої часто апелює Олена Зеленська і яка в перспективі може залучити до проєктів Фундації нових донорів.

Відтак, благодійна діяльність чинної першої леді України є мультизадачною. Пані Олена разом зі своєю командою та партнерами намагається відповідати на всі запити про допомогу, які до неї надходять. До реалізації своїх проєктів вона залучає перших леді інших держав через канал спілкування та співпраці, який встановився між ними після проведення Самітів перших леді та джентльменів. Загалом, діяльність Олени Зеленської можна оцінити як ефективну та обнадійливу. Швидко реагуючи на виклики, які постають перед українцями, пані Олена надає допомогу тим, хто потребує її безпосередньо зараз. Водночас, заточені на післявоєнну перспективу плани та програми вселяють у суспільство надію на краще та віру в майбутнє. Варто зазначити, що Олена Зеленська, як і її попередниця, для реалізації масштабних грошових зборів та запуску глобальних програм залучає підзвітних гарантів, наприклад МОЗ України, що пов'язано із неофіційністю статусу першої леді. Пані Зеленська, як і пані Порошенко, працює від імені певної організації: у випадку пані Марини це Благодійний фонд Петра Порошенка, у випадку пані Олени – Фундація Олени Зеленської.

ВИСНОВКИ

Перша леді знаходяться в дослідницькому фокусі дисципліни Conflict Studies від самого початку її діяльності (у період передвиборчих перегонів), у випадку виникнення конфліктних ситуацій всередині держави чи участі держави в міжнародному конфлікті. У межах дослідження конфліктів перша леді може розглядатися як суб'єкт чи об'єкт конфлікту, як представник сторони конфлікту, зовнішня сила впливу на конфлікт та, в окремих випадках, як чинник збільшення конфліктності. Спеціалізовані об'єднання перших леді входять до наукового інтересу дисципліни Conflict Studies з точки зору інституційного виміру конфліктного врегулювання. Перша леді має змогу долучитися до врегулювання конфлікту з огляду на широку варіацію її ролей всередині держави та на міжнародній арені, а також обумовлені цими ролями неофіційні інструменти впливу. При цьому важливо щоб перша леді була обізнаною в соціально-політичному житті держави, мала достатній авторитет в суспільстві та користувалася довірою серед громадян.

Перша леді може бути як суб'єктом, так і об'єктом конфлікту. Як суб'єкт перша леді може виступати в конфліктах різного характеру, що обумовлено різноманітністю її ролей. Як керівник вона може конфліктувати із підлеглими, як радниця президента – із представниками його адміністрації, як дружина – із чоловіком-президентом на фоні міжособистісних суперечок. У випадку конфлікту із громадськістю, об'єктність чи суб'єктність першої леді залежить від обраного нею курсу дій. Якщо дружина президента втручається в конфлікт навколо її особистості, то вона стає його безпосереднім учасником. Якщо вона обирає нейтральну позицію, то залишається його причиною. Коли перша леді виступає об'єктом конфлікту, його суб'єктами є її прихильники та критики серед громадськості. Конфлікт навколо дружини президента виникає, коли її діяльність не відповідає очікуванням суспільства.

В окремих випадках перша леді може виступати чинником конфліктності і негативно впливати на розвиток конфлікту. Це відбувається в двох випадках: коли дружина президента займає нейтральну позицію щодо

конфлікту або коли вона свідомо обирає деструктивні дії. Бездіяльність першої леді є її мовчазною згодою на перебіг ситуації. У такому випадку вплив дружини президента на конфлікт є деструктивним, оскільки вона свідомо відмовляється застосовувати свої можливості для врегулювання ситуації. Свідомі деструктивні дії передбачають розпалювання ворожості та поглиблення суперечок шляхом відкритого схвалення конфлікту або підбурювання сторін. Водночас, варто враховувати, що позиція першої леді щодо конфлікту має корелюватися із офіційною позицією президента та держави.

Перша леді може долучатися до роботи з конфліктом на різних його стадіях. На початковому етапі дружина президента залучається до попередження конфлікту. Якщо існує ризик виникнення внутрішньодержавного конфлікту, перша леді як рольова модель та лідерка думок докладає зусиль для об'єднання конфліктуючих суспільних груп та зниження соціальної напруги. У такому випадку перша леді може діяти як медіатор-комунікатор, забезпечуючи комунікацію, або медіатор-маніпулятор, апелюючи до емоційної складової. Для попередження міжнародного конфлікту дружина президента використовує «м'яку силу». Завдяки своєму неофіційному статусу перша леді може здійснювати закордонні візити, які не набуватимуть політичного характеру. Застосування першою леді інструментів культурної дипломатії допомагає покращити відносини як на рівні політиків, так і на рівні суспільств. Попередження конфліктів є основним завданням двох міжнародних об'єднань перших леді: African First Ladies Peace Mission та International Association of First Ladies for Peace. Обидві організації є прикладом колективних дій перших леді задля зменшення ризиків виникнення конфліктів. Наразі найбільш ефективною формою діяльності залишаються індивідуальні дії першої леді, оскільки згадані вище об'єднання мають досить абстрактний план дій, якого учасниці не дотримуються.

У відкритий період конфліктного протистояння, особливо в умовах збройного конфлікту, в першої леді з'являється власний фронт для боротьби.

Головною зброєю дружини президента на даному етапі конфлікту є її медійність. Впізнаваність першої леді дозволяє їй вести міжнародні інформаційну кампанію, направлену на інформування міжнародної громадськості та політичної спільноти щодо поточної ситуації в країні. У даному вимірі перша леді діє як представниця держави та громадян, як довірена особа та представниця президента, як перевірене джерело інформації про конфлікт. Цей вид діяльності є дуже важливим, оскільки в сучасному світі сторонами конфлікту приділяється багато уваги веденню боротьби в інформаційному просторі. На міжнародному рівні перша леді також займається пошуком та мобілізацією союзників. Перспективною є співпраця з першими леді інших держав, оскільки їх усіх об'єднують спільні обов'язки у соціальній сфері, на основі чого може виникнути спільна ініціатива, направлена на вирішення гуманітарної проблеми. Вдала мобілізація союзників, проведена дружиною президента, може забезпечити державі додаткову фінансову та гуманітарну підтримку. На внутрішньодержавному рівні перша леді займається ліквідацією наслідків збройного конфлікту для громадян держав та дбає про достатню інформованість населення про нові ініціативи та можливості. Як представниця президента перша леді інспектує та координує гуманітарну допомогу та соціальні проєкти. Всередині суспільства високо цінується спілкування дружини президента із цивільним населенням та військовими.

Діяльність першої леді в період примирення та постконфліктного відновлення залежить від масштабу та типу конфлікту. У випадку внутрішньодержавного конфлікту дружина президента направляє свої зусилля на створення та поширення наративу «примирення» та «об'єднання» серед конфліктуючих суспільних груп та мобілізацію населення задля спільної протидії викликам. Після завершення міжнародного конфлікту примирення відбувається на двох рівнях: політичному та суспільному. Перша леді може діяти на обох. Завдяки своєму впливу на президента та членів його адміністрації й авторитету на рівні міжнародних політиків перша леді своїми

діями може направляти сторони до примирення, виступаючи «прихованим» посередником. На суспільному рівні перша леді бере на себе роль посередника між культурами, культивує культуру миру та взаємовигідної співпраці на рівні громадськості. В окремих випадках дружина президента об'єднує зусилля щодо примирення суспільств із першою леді країни-опонентки, демонструючи процес налагодження відносин на власному прикладі. У процесі постконфліктного відновлення населення та інфраструктури держави перша леді фокусується на громадській та виховній діяльності, ініціюючи заходи зі збору коштів на відбудову, запускаючи проекти для реабілітації громадян та розвиваючи культуру миру та пам'яті в суспільстві. На даному етапі зусилля дружини президента направлені не лише на ліквідацію наслідків конфлікту, а й на забезпечення того, щоб він не повторився знову.

Україна перебуває у стані війни з Росією з 2014 року. У цей період діяли дві перші леді: Марина Порошенко та Олена Зеленська. Пані Порошенко не розгортала інформаційну кампанію на міжнародному рівні, обмежившись присутністю в державному інформаційному просторі. Із початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України Олена Зеленська взяла на себе інформаційний фронт. Пані Зеленська діє на громадському та політичному рівні. Свою присутність в міжнародному інформаційному просторі Олена Зеленська використовує як інструмент боротьби із неправдивими російськими наративами, як можливість донести правду про події в Україні, а також як спосіб залучення додаткової допомоги від представників міжнародної спільноти. На рівні інфопростору пані Олена позиціонує себе як «голос народу України», як безпосередній свідок подій, як звичайна українка, яка стурбована майбутнім своєї держави. Характерними рисами виступів першої леді є використання реальних історій українців та звернення до емоційної складової.

До початку повномасштабної війни Росії проти України Марина Порошенко та Олена Зеленська займалися традиційною для першої леді сферою – культурною дипломатією. Пані Порошенко відзначилась

прихильністю до українських дизайнерів та українських мотивів у своїх образах. Також як голова Українського культурного фонду пані Марина займалася організацією та проведенням міжнародних культурних заходів направлених на ознайомлення іноземних гостей із культурою України та доведення її приналежності до європейської культурної родини. Олена Зеленська, окрім модної дипломатії, ініціювала створення україномовних аудіогідів у визначних культурних пам'ятках Європи. Важливим досягненням пані Олени є започаткування Саміту перших леді та джентльменів як нової платформи для міжнародної співпраці. Після 24 лютого міжнародна діяльність Олени Зеленської набула нового характеру. Відтак, наразі пані Зеленська виступає як уповноважена представниця президента на засіданнях міжнародних організацій, на зустрічах із представниками та главами держав, під час проведення міжнародних заходів, заміщаючи Володимира Зеленського, який на період воєнного стану відмовився виїжджати з України. Пані Олена тісно співпрацює з першими леді інших держав, реалізуючи спільні гуманітарні ініціативи та проекти. Комунікація Олени Зеленської із колегами проходить у форматі відео-дзвінків, приватного листування в соціальних мережах або безпосередньої зустрічі тет-а-тет чи в рамках певного заходу. Окрім вищезгаданого, пані Олена продовжує розвивати мережу україномовних аудіогідів та просувати українську культуру за допомогою культурної дипломатії. Варто також відзначити ефективність Самітів перших леді та джентльменів. Перший довоєнний саміт започаткував нові канали для співпраці, як результат – саме його учасниці першими зреагували на загострення подій в Україні та найактивніше долучаються до ініціатив пані Зеленської на сучасному етапі. Другий саміт був важливим способом мобілізації союзників серед перших леді та джентльменів та додаткового привернення уваги до України. Даний формат також виступає майданчиком для просування української історії та здобутків української культури.

Не варто залишати поза увагою традиційну зону відповідальності першої леді – благодійність. І Марина Порошенко, і Олена Зеленська вели активну

діяльність, направленість якої залежала від масштабу збройного конфлікту. Варто виділити спільну для обох перших леді рису благодійної діяльності: локальні та незатратні проєкти пані Марина та пані Олена реалізовували самостійно, в той час, як масштабні ініціативи, які потребували фінансування чи збору великої суми коштів проводилися за участі підзвітних гарантів. Дана особливість пов'язана із невизначеністю та юридичною неврегульованістю статусу першої леді, що певною мірою обмежує можливість використання всього потенціалу дружини президента.

На разі діяльність Олени Зеленською має комплексний та мультизадачний характер. Практичні рекомендації щодо подальшої діяльності чинної першої леді можна визначити наступним чином. Варто продовжити та інтенсифікувати співпрацю з іншими першими леді, оскільки, як показують результати дослідження, даний напрям діяльності є досить ефективним. Для цього можна організувати захід або проєкт в рамках Саміту перших леді та джентльменів. Саміт є перспективним майданчиком для співпраці, діяльність якого варто підживлювати частіше, ніж один-два рази на рік. Наступною рекомендацією є розширення географії інформаційної кампанії на перспективних партнерів серед інших держави світу, а також тих, які досі коливаються щодо своєї позиції у війні. Російська пропаганда поширюється не лише в Європі, а й в інших частинах світу, тому дії у відповідь мають реалізовуватись максимально масштабно. Також варто більш активно просувати Фондацію Олени Зеленської для залучення іноземних інвестицій. Як відносно нова структура Фондація потребує піару та більшої медійності, щоб в майбутньому її можна було ефективно «монетизувати» і покрити витрати на заплановані ініціативи та проєкти.

Визначення ролі першої леді в конфліктному та постконфліктному врегулюванні є перспективним напрямом для подальшого дослідження з огляду на активне залучення Олени Зеленської під час повномасштабної війни Росії проти України. На даний час подібна активність першої леді в умовах воєнного стану є прецедентом і може стати «путівником» для дружин глав

держав, в яких триває війна. Відтак, на власному прикладі пані Зеленська демонструє, як перша леді може стати перевагою держави в міжнародному збройному конфлікті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. 120 млн гривень на автомобілі швидкої медичної допомоги для України: світ об'єднався на другому Саміті перших леді та джентльменів. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/120-mln-griven-na-avtomobili-shvidkoyi-medichnoyi-dopomogi-d-76641>
2. Берлач А. І., Кондюкова В. В., Криволапчук В. О. Конфліктологія: навч. посіб. Одеса: ОДУВС, 2010. 162 с.
3. Битва вбрань Олени Зеленської: образи першої леді в японському турі. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/bitva-vbran-oleni-zelenskoyi-obrazi-pershoyi-ledi-v-yaponskomu-turi-1432674.html>
4. Бондар І. Культурна дипломатія першої леді України». *Вісник СНТ Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2020. Вип. 12. Т. 2. С 26-31.
5. Бондар І.В. Перші леді Польщі як громадський діяч і «культурний дипломат». *Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини»*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 5. С. 37-41
6. Бондар І. Роль першої леді в конфліктному врегулюванні. Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. *Матеріали міжнародної наукової конференції*. 2021. С. 27-32
7. Бондар І. African First Ladies Peace Mission: інституційний вимір співпраці перших леді у миробудуванні. *Збірка матеріалів IV Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини»*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 7. С. 82-85

8. Брэдфорд С. Американская королева: история жизни Жаклин Кеннеди-Онасис. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=52437&p=1
9. В Україні, як і у світі, зростають ціни, але в нас ще й вбивають людей – перша леді в інтерв'ю BBC. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rN_Qxz8HZ5s
10. Відкритий лист Олени Зеленської до представників світових ЗМІ. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vidkritij-list-oleni-zelenskoyi-do-predstavnikov-svitovih-zm-73437>
11. Війна Росії проти України – це війна світоглядів – Олена Зеленська в інтерв'ю 60 Minutes Australia. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EYiihm4BALY>
12. Вчасна допомога від партнерів дає змогу уникнути багатьох жертв – Олена Зеленська в інтерв'ю Bild. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HjvCVD4i4PQ>
13. Герасіна Л. М., Требін М. П., Воднік В. Д. Конфліктологія: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 128 с.
14. Гірник А. М. Основи конфліктології. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. 222 с.
15. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua>
16. Другий Саміт Перших леді та Джентльменів. URL: <https://kyivsummitflg.gov.ua>
17. Дружина Президента України провела зустрічі з Генеральним секретарем ООН, Прем'єр-міністром Великої Британії, першою леді Франції та керівником UNFPA. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/druzhina-prezidenta-ukrayini-provela-zustrichi-z-generalnim-77901>
18. Дружина президента. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/wife>

19. Ексклюзивне інтерв'ю з Зеленською: син радить президенту, які танки і літаки купувати. *TCH*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yF_03zb5EbI
20. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>
21. За підтримки першої леді українським медзакладам передано десять інкубаторів для виходжування новонароджених. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/za-pidtrimki-pershoyi-ledi-ukrayinskim-medzakladam-peredano-76829>
22. Закон України «Про медіацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
23. Звернення дружини прем'єр-міністра Албанії Лінди Рами. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CbAO3zpjCs4/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
24. Звернення першої леді Австрії Доріс Шмідауер. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CbX49ZzDoQM/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
25. Звернення першої леді Ізраїлю Міхаль Герцог. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CbQCMQdDJO8/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
26. Звернення першої леді Польщі Агати Дуди. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CbAahXbDy9h/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
27. Звернення першої леді Туреччини Еміне Ердоган. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CauUmAmjkAN/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
28. Звернення першої леді ФРН Ельке Бюденбендер. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/tv/CcDKIDYDc5h/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
29. Інтерв'ю з першою леді України Оленою Зеленською. *Vogue UA*. URL: <https://vogue.ua/ua/article/fashion/persona/elena-zelenskaya-o-novoy->

- zhizni-svoey-programme-i-o-mode-kak-instrumente-kulturnoy-diplomatii.html
30. Інтерв'ю Олени Зеленської представникам корейських ЗМІ. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zXjceGhnGUs>
31. Інтерв'ю Олени Зеленської французькому каналу LCI. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=TMME11_3yMQ
32. Інтерв'ю для японської телерадіокомпанії NHK. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R9r90tDG1qw>
33. Інтерв'ю Олени Зеленської телеканалу NBC News. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9xMyWEBYj2g>
34. Каліта І. Інститут Первой Леди в опыте Восточной Славии. URL: https://www.researchgate.net/publication/309188659_Institut_Pervoj_Ledi_v_opyte_vostocnoj_Slavii_The_First_Lady_Institut_in_the_experience_of_the_Eastern_Slavia
35. Київський Саміт Перших леді та Джентльменів. URL: <https://2021.kyivsummitflg.gov.ua/?playlist=51b5b400&video=7ca63ed>
36. Ким К. Ю. Інститут першої леди (на прикладі США). *Журнал політичної філософії та соціології політики «Політика. Аналіз. Хроніка. Прогноз»*. 2005. С. 89-100
37. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
38. Кравченко М. Потенційно неприйнятний: як онлайн платформи обмежують контент українців. *Ukrainer*. URL: <https://ukrainer.net/pravo-na-kontent/>
39. Кримська платформа: яка мета саміту та на якому рівні будуть представлені учасники. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/19/infografika/polityka/krymska-platforma-yaka-meta-samitu-ta-yakomu-rivni-budut-predstavleni-uchasnyky>
40. Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org>

41. Культурна дипломатія: з ініціативи Олени Зеленської вже запущено 35 аудіогідів українською у 25 країнах світу. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://www.president.gov.ua/news/kulturna-diplomatiya-z-iniciativi-oleni-zelenskoyi-vzhe-zapu-72309>
42. Лист Олени Зеленської Виконавчу обов'язків Генерального секретаря Всесвітньої Ради Церков Протоіерею Іоану Сауці. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-ukrayini-zvernulasya-do-vsvesvitnoyi-radi-cerkov-73681>
43. Лист-звернення Олени Зеленської до українок, які були змушені виїхати закордон. *Instagram.* URL: <https://www.instagram.com/tv/Cb-mOgrD8FQ/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
44. Ліщенко Ю. «Такі заходи, як Міжнародний фестиваль оперного мистецтва імені Крушельницької, роблять нас частиною європейської культурної спільноти». *Високий Замок.* URL: <https://wz.lviv.ua/life/380586-taki-zakhody-ia-k-mizhnarodnyi-festyval-opernoho-mystetstva-imeni-krushelnytskoi-robliat-nas-chastynoiu-ievropeiskoi-kulturnoi-spilnoty>
45. Маємо інтегрувати психологічну підтримку в усі сфери нашого життя – Олена Зеленська на 75-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://www.president.gov.ua/news/mayemo-integruvati-psihologichnu-pidtrimku-v-usi-sferi-nasho-75317>
46. Майже 200 мільйонів гривень благодійних внесків на реанімобілі зібрано в межах Саміту перших леді та джентльменів. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://www.president.gov.ua/news/majzhe-200-miljoniv-griven-blagodijnih-vneskiv-na-reanimobil-76793>

47. Марина Порошенко ініціювала благодійну акцію «З теплом у серці». *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/health/country/988472-marina-poroshenko-initsiyuvala-blagodiynu-aktsiyu-z-teplom-u-sertsii.html>
48. Марина Порошенко поїхала в зону АТО із "теплим караваном". *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/foto/marina-poroshenko-poyihala-v-zonu-ato-iz-teplim-karavanom-374268.html>
49. Марина Порошенко. Досьє. *dsnews.ua*. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/dosie/marina-poroshenko-25102021-440801>
50. Ми ніколи не відмовимося від наших людей – Олена Зеленська в інтерв'ю програмі 60 Minutes. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Kt2dL-gLCL8>
51. Наколоті апельсини. Що пам'ятають про Людмилу Янукович. *Корреспондент.net*. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3820329-nakoloti-apelsyny-scho-pamiatauit-pro-luidmylu-yanukovych>
52. Наші люди лягають спати, не знаючи, чи прокинуться завтра – перша леді в інтерв'ю італійському ТБ. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NSK9swof7-0>
53. Ніхто у світі не може стояти на нейтральній позиції щодо війни – інтерв'ю першої леді телеканалу СНА. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=79803aZShIU>
54. Олена Зеленська | Olena Zelenska. *Telegram*. URL: <https://t.me/FirstLadyOfUkraine>
55. Олена Зеленська в інтерв'ю CNN: Ракетна атака на торговельний центр у Кременчуку – це тероризм. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LGtAojMD-r4&t=7s>
56. Олена Зеленська в межах Всесвітнього економічного форуму в Давосі розповіла про гуманітарну ситуацію в Україні. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL:

<https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-v-mezhah-vsesvitnogo-ekonomichnogo-forumu-v-d-75357>

57. Олена Зеленська взяла участь у відправленні чергового «конвою життя» – семеро маленьких українців з онкологією вирушили на лікування до ЄС. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-vzyala-uchast-u-vidpravlenni-chergovogo-konvo-77069>
58. Олена Зеленська виступила на міжнародній конференції «Жінки у конфліктах». *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-vistupila-na-mizhnarodnij-konferenciyi-zhinki-75725>
59. Олена Зеленська закликала США надати Україні системи ППО. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vB1rIoN3oB0>
60. Олена Зеленська на конференції в Лугано анонсувала другий Саміт перших леді та джентльменів. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-na-konferenciyi-v-lugano-anonsovala-drugij-sa-76269>
61. Олена Зеленська на полях 77-ї сесії Генасамблеї ООН провела низку важливих міжнародних зустрічей. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-na-polyah-77-yi-sesiyi-genasambleyi-oon-prove-77897>
62. Олена Зеленська презентувала благодійну Фундацію. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-prezentovala-blagodijnu-fundaciyu-77953>
63. Олена Зеленська презентувала україномовний аудіогід у швейцарському Kunstmuseum. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-prezentovala-ukrayinomovnij-audiogid-u-shvejtc-76525>

- 64.Олена Зеленська розповіла програмі Good Morning America на каналі ABC про свою фундацію. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RXL4YHGWpwk>
- 65.Олена Зеленська розпочала візит до США. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-rozpochala-visit-do-ssha-76537>
- 66.Олена Зеленська розпочала серію розмов з учасницями другого Саміту перших леді та джентльменів. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-rozpochala-seriyu-rozmov-z-uchasnicyami-drugo-77221>
- 67.Олена Зеленська: інтерв'ю для VIP з Наталією Мосейчук. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=cniv-IS_we0
- 68.Олена Зеленська. *Facebook*. URL: <https://uk-ua.facebook.com/olenazelenska.official>
- 69.Олена Зеленська. *Twitter*. URL: https://twitter.com/ZelenskaUA?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor
- 70.Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofis-pershoyi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskayut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>
- 71.Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua>
- 72.Перша леді Олена Зеленська виступила на 17-й щорічній зустрічі Ялтинської європейської стратегії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-olena-zelenska-vistupila-na-17-j-shorichnij-zust-77697>

73. Перша леді Олена Зеленська звернулася до урядовців держав – членів Ради Європи. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=prACPDciXW4&t=12s>
74. Перша леді Олена Зеленська розповіла французьким ЗМІ про спротив України російській агресії. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=43-qQuasN9s&t=2s>
75. Перша леді передала військовим АТО мобільні пральні. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/foto/persha-ledi-peredala-viyskovim-ato-mobilni-pralni-409726.html>
76. Перша леді у Нью-Йорку розповіла про становище українок під час війни. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-u-nyu-jorku-rozpovila-pro-stanovishe-ukrayinok-p-77917>
77. Перша леді України зустрілася з першою леді США у Вашингтоні. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-ukrayini-zustrilasya-z-pershoyu-ledi-ssha-u-vash-76557>
78. Перша леді України прибула у Страсбург для участі в оголошенні щорічної Доповіді про становище ЄС і зустрілася з Президентом Єврокомісії. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/persha-ledi-ukrayini-pribula-u-strasburg-dlya-uchasti-v-ogol-77781>
79. Перша Леді України: ексклюзивне інтерв'ю для вересневого номера ELLE-Україна. *ELLE Україна*. URL: <https://elle.ua/ludi/interview/persha-led-ukrani-ksklyuzivne-ntervyu-dlya-veresnevogo-nomeru-elle-ukrana/>
80. Під час візиту до Страсбурга Олена Зеленська провела зустрічі з керівництвом Єврокомісії, Європарламенту та Ради Європи. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/pid-chas-vizitu-do-strasburga-olena-zelenska-provela-zustric-77797>

- 81.Рішення Апеляційного Суду США округу Колумбія від 22.06.1993р.
URL: <https://www.aapsonline.org/judicial/98-5048a.htm>
- 82.Теплі каравани - у зону АТО, аби зігріти кожного солдата. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247797279>
- 83.У Києві відбувся Перший благодійний вечір «Анна Київська. Нове тисячоліття». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2488401-kievi-vidbuvsja-persij-blagodijnij-vecir-anna-kiivska-nove-tisacolitja.html>
- 84.У світлому костюмі і з елегантною зачіскою: Олена Зеленська на відкритті саміту перших леді та джентльменів. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/u-svitlomu-kostyumi-i-z-elegantnoyu-zachiskoyu-olena-zelenska-na-vidkritti-samitu-persih-ledi-ta-dzhentlmeniv-2117566.html>
- 85.Українське серце Литви. Пост Олени Зеленської. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/p/CcZ2qkVO8kI/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
- 86.УНІАН. URL: <https://www.unian.ua>
- 87.Фундація Олени Зеленської. URL: <https://zelenskafoundation.org>
- 88.Чи справді Олена Зеленська порушила дипломатичний етикет на інтронізації імператора в Японії. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=K7cU_j7JoR8
- 89.Шведова Н.А. Институт первой леди как компонент американской политической культуры. *Женщина в российском обществе*. Иваново. 2013. С. 51-58
- 90.A Chronology: Key Moments In The Clinton-Lewinsky Saga. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/1998/resources/lewinsky/timeline/>
- 91.Addley E. Asma al-Assad: from Syria's 'desert rose' to 'first lady of hell'. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/22/in-syria-we-believe-in-honouring-our-word-asma-al-assad-speaks-about-syrian-conflict>

92. African First Ladies Peace Mission (AFLPM). URL: <https://aflpm-mipreda.org>
93. Alam M. B. Jackie Kennedy: Trailblazer. New York: Nova Science Publishers, 2007. 131 p.
94. Ambassadors' wives urge Asma al-Assad to stand up for peace in Syria. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2012/apr/17/ambassadors-wives-asma-assad-syria>
95. An Open Letter to the First Ladies and Gentlemen of the World. *Facebook*. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=625666479017266&id=100047217572864
96. Anthony C. How Eight First Ladies Have Remembered Wartime Military Service Members. *National First Ladies Library*. URL: <http://www.firstladies.org/blog/how-eight-first-ladies-have-remembered-wartime-military-service-members/>
97. Anthony C. The White House Staff of First Ladies. *National First Ladies Library*. URL: <http://www.firstladies.org/blog/the-white-house-staff-of-first-ladies/>
98. Antrim T. Ukraine's First Lady, Olena Zelenska, on Life Under Siege—and How Her Country Is Moving Forward. *Vogue*. URL: <https://www.vogue.com/article/ukrainian-first-lady-olena-zelenska-on-life-under-siege>
99. Awodola B. Peacebuilding in Africa: A Review of the African First Ladies Peace Mission. *Conflict Studies Quarterly*. URL: <http://www.csq.ro/wp-content/uploads/Bosede-AWODOLA.pdf>
100. BBC. URL: <https://www.bbc.com>
101. Being Hunted Feels Like a Bad Action Movie. *Die Zeit*. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-03/olena-selenska-familie->

[wolodymyr-selenskyj-krieg-ukraine-frauen-englisch?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F](https://www.google.com/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Fwolodymyr-selenskyj-krieg-ukraine-frauen-englisch)

102. Böck M. *The Role Of First Ladies A comparison between the US and Europe*. Munich: GRIN Verlag, 2009. 55 p.
103. Bondar I. Features of Constructing the Image of the First Lady of the USA (example of Jacqueline Kennedy). *Topical issues of humanities, technical and natural sciences*. Book of Abstracts. Vinnytsia, 2019. P. 29-33.
104. Braden J. An Exclusive Chat with Jackie Kennedy. *The Saturday Evening Post*. URL: <https://www.saturdayeveningpost.com/reprints/an-exclusive-chat-with-jackie-kennedy/>
105. Brigham B. “It`s nonsense”: Melania`s former chief of staff disputed former first lady`s J6 defense. *Raw Story*. URL: <https://www.rawstory.com/melania-trump-jan-6/>
106. Brower K. *First Women: The Grace and Power of America's Modern First Ladies*. New York: Harper Paperbacks, 2017. 416 p.
107. Bruggeman L. First lady has 'more important things to think about' than Trump's alleged affairs. *ABC News*. URL: https://abcnews.go.com/Politics/lady-important-things-trumps-alleged-affairs/story?id=58436548&cid=social_twitter_abncp
108. Building a World of Lasting Peace: A First Ladies Initiative Summit Report. *International Association of First Ladies for Peace*. URL: <https://ru.calameo.com/read/0045123659e6439ad7ab2>
109. Carroll O. “Our son wants to be a soldier”: an interview with Ukraine`s first lady. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/1843/2022/06/19/our-son-wants-to-be-a-soldier-an-interview-with-ukraines-first-lady>
110. Chamlee V. 'Not Sittin' Here as Some Little Woman:' Looking Back at Hillary and Bill Clinton's '60 Minutes' Interview. *People*. URL: <https://people.com/politics/looking-back-at-hillary-and-bill-clintons-60-minutes-interview/>

111. Chamlee V. Melania Trump Has Not Reached Out to Jill Biden: 'Unfortunate,' Joe Biden's Daughter Says. *People*. URL: <https://people.com/politics/ashley-biden-confirms-melania-trump-has-not-reached-out-to-jill-biden/>
112. Charte de transparence relative au statut du conjoint du Chef de l'État. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/08/21/charte-de-transparence-relative-au-statut-du-conjoint-du-chef-de-letat>
113. Chemin A. Olena Zelenska, from backstage to war. *Le Monde*. URL: https://www.lemonde.fr/en/m-le-mag/article/2022/06/26/olena-zelenska-from-backstage-to-war_5988043_117.html
114. CNN International. URL: <https://edition.cnn.com>
115. Die Zeit Online. URL: https://www.zeit.de/index?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.co
[m%2F](https://www.zeit.de/index?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.co)
116. Digital News Report 2022. *Reuters Institute*. URL: [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital News-Report 2022.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital%20News-Report%202022.pdf)
117. Donadio R. Portrait of Bravery: Ukraine's First Lady, Olena Zelenska. *Vogue*. URL: <https://www.vogue.com/article/portrait-of-bravery-ukraines-first-lady-olena-zelenska>
118. Doncel L. Olena Zelenska: "No parimos hijos para esconderlos en los sótanos de los misiles rusos". *El País*. URL: <https://elpais.com/eps/2022-07-16/olena-zelenska-no-parimos-hijos-para-esconderlos-en-los-sotanos-de-los-misiles-rusos.html>
119. Dr. Jill Biden. *Twitter*. URL: <https://twitter.com/drjillbiden>
120. Eleanor Roosevelt and World War II. *National Park Service*. URL: <https://www.nps.gov/articles/eroosevelttw2.htm>
121. ELLE Ukraine. URL: <https://elle.ua>
122. First Lady Dr. Jill Biden. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/FLOTUS/>

123. First Lady Michelle Obama Opening China Blog. URL: https://d43fweuh3sg51.cloudfront.net/media/media_files/Blog_Post_1.pdf
124. flotus. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/flotus/>
125. Galtung J. Theories of conflict. *Transcend International*. URL: https://www.transcend.org/files/Galtung_Book_Theories_Of_Conflict_singl_e.pdf
126. Galtung J. Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding. *Galtung-Institut for Peace Theory and Peace Practice*. URL: https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2016/06/galtung_1976_three_approaches_to_peace.pdf
127. Gaouette N. Who is Mira Ricardel and why did Melania Trump want her fired? *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2018/11/13/politics/who-is-mira-ricardel/index.html>
128. Garner G. Jill Biden Says Being a Military Family Member 'Shaped Who I Am' as She Expands Initiative. *People*. URL: <https://people.com/politics/jill-biden-says-being-military-family-member-shaped-who-i-am/>
129. Global Conflict Tracker. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/?category=us>
130. Global Peace Index. *Vision of Humanity*. URL: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>
131. Gonnella-Platts N. A Role Without A Rulebook: The Influence and Leadership of Global First Ladies. Dallas: The George W. Bush Institute, 2017. 44 p.
132. Guzema Jewelry і Gunia Project випустили колекцію до Дня Незалежності України. *Vogue.UA*. URL: <https://vogue.ua/ua/article/fashion/brend/moya-nezavisimost-guzema-jewelry-i-gunia-project-vypustili-kollekciyu.html>

133. Hastedt G.P., Eksterowicz A.J. First Lady Diplomacy: The Foreign Policy Activism of First Lady Clinton. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/shjdir/v7n2/v7n2_06.pdf
134. Hillary Clinton speaks out on Lewinsky accusations. *TODAY*. URL: <https://www.today.com/video/hillary-clinton-speaks-out-on-lewinsky-accusations-44498499720>
135. International Association of First Ladies for Peace. Universal Peace Federation. URL: <https://www.upf.org/associations/iaflp>
136. Julien L.A. Africa's First Ladies: Unofficial influencers. *Africa Portal*. URL: <https://www.africaportal.org/features/africas-first-ladies-unofficial-influencers/>
137. Koop A. Mapped: Where are the World's Ongoing Conflicts Today? *Visual Capitalist*. URL: <https://www.visualcapitalist.com/mapped-where-are-the-worlds-ongoing-conflicts-today/>
138. Krastev I., Leonard M. Peace versus Justice: The coming European split over the war in Ukraine. *European Council on Foreign Relations*. URL: <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/#divided-europe-country-versus-country>
139. La Monde. URL: <https://www.lemonde.fr>
140. Le Parisien. URL: <https://www.leparisien.fr>
141. Manson J., Parnes A. Spotlight takes toll on first lady's staff. *Politico*. URL: <https://www.politico.com/story/2011/05/spotlight-takes-toll-on-first-ladys-staff-055832>
142. Martyris N. Cold War, Hot Tea: Nancy Reagan And Raisa Gorbachev's Sipping Summit. *NPR*. URL: <https://www.npr.org/sections/thesalt/2016/03/08/469560467/cold-wars-and-hot-tea-nancy-reagan-s-tea-summit-with-raisa-gorbachev>
143. Mekouar D. Behind the Scenes, America's First Ladies Exert Powerful Influence. *Voice of America*. URL: https://www.voanews.com/a/usa_all-

- [about-america_behind-scenes-americas-first-ladies-exert-powerful-influence/6201814.html](https://www.bbc.com/news/world-asia-26659826)
144. Michelle Obama begins 'gentle diplomacy' China trip. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-26659826>
145. Nancy Reagan gives a Tour of the White House to Raisa Gorbachev on December 9, 1987. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=l3HO0HnDdeg>
146. Olena Zelenska, première dame d'Ukraine : «Nos enfants n'oublieront jamais ce que vous faites pour nous». *Le Parisien*. URL: <https://www.leparisien.fr/international/olena-zelenska-premiere-dame-dukraïne-nos-enfants-noublieront-jamais-ce-que-vous-faites-pour-nous-21-03-2022-SX6Y4NVJBVGC3MPA4HSNJ7GP5E.php#>
147. Olena Zelenska. *Instagram*. URL: https://www.instagram.com/olenazelenska_official/
148. Organisation of African First Ladies for Development. URL: <https://oaflad.org/en/about-us/>
149. Pagella C. A Kiev, Olena Zelenska, épouse du président ukrainien, raconte son quotidien et ses projets. *Le Temps*. URL: <https://www.letemps.ch/monde/kiev-olena-zelenska-epouse-president-ukrainien-raconte-quotidien-projets>
150. Pelham N. Banker, princess, warlord: the many lives of Asma Assad. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/1843/2021/03/10/banker-princess-warlord-the-many-lives-of-asma-assad>
151. Perry B. A. First ladies help fight the good fight during war. *The Hill*. URL: <https://thehill.com/opinion/white-house/598121-first-ladies-help-fight-the-good-fight-during-war/>
152. Poschardt U. "Russian occupiers are no better than IS terrorists". *Die Welt*. URL: <https://www.welt.de/politik/ausland/article239608221/Olena-Zelenska-Russian-occupiers-are-no-better-than-IS-terrorists.html>

153. Privitera G. Olena Zelenska: «Ai pacifisti dico che la Russia sta violentando il mio Paese». *Corriere Della Sera*. URL: https://www.corriere.it/sette/attualita/22_luglio_15/olena-zelenska-ai-pacifisti-dico-che-russia-sta-violentando-mio-paese-f1d90374-0082-11ed-8d2e-fdedbee87a78.shtml
154. Rothfeld M., Palazzolo J. Trump Lawyer Arranged \$130,000 Payment for Adult-Film Star's Silence. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/trump-lawyer-arranged-130-000-payment-for-adult-film-stars-silence-1515787678>
155. Sharma S. Fox News mocked for claiming Jill Biden is to blame for Afghanistan. *Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/fox-news-blame-jill-biden-afghanistan-b1907002.html>
156. Shuster S. Ukraine's First Lady Olena Zelenska Takes On the Trauma Of War. *Time*. URL: <https://time.com/6194177/olena-zelenska-ukraine-first-lady-interview/>
157. Sich A. Who is Asma al-Assad? *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/video/2016/oct/21/who-is-asma-al-assad-video-explainer>
158. Singman B. Melania Trump says she was 'fulfilling' official duties as first lady on Jan. 6: 'I always condemn violence'. *Fox News*. URL: <https://www.foxnews.com/politics/melania-trump-says-fulfilling-official-duties-first-lady-jan-6-always-condemn-violence>
159. Starr P. The Hillarycare Mythology. *The American Prospect*. URL: <https://prospect.org/features/hillarycare-mythology/>
160. Statement by the President in His Address to the Nation. The White House. *President George W. Bush*. URL: <https://web.archive.org/web/20110816071023/http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html>

161. Tan W. American First Ladies as Goodwill Ambassadors. *CUNY Hunter College*. 2010. URL: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=hc_pubs
162. The Constitution Of The United States. URL: <https://constitutionus.com>
163. The Ethics Reform Act of 1989. URL: [https://www.oge.gov/web/oge.nsf/Authorizing%20Legislation%20and%20Oversight/6FED47DB4CB9B89585257F1C00752BC7/\\$FILE/PL101-194.pdf](https://www.oge.gov/web/oge.nsf/Authorizing%20Legislation%20and%20Oversight/6FED47DB4CB9B89585257F1C00752BC7/$FILE/PL101-194.pdf)
164. The Federal Advisory Committee Act. U.S. *General Services Administration*. URL: <https://www.gsa.gov/policy-regulations/policy/federal-advisory-committee-management/legislation-and-regulations/the-federal-advisory-committee-act>
165. The First Lady of Ukraine: Olena Zelenska | Robin Roberts Reporting. *ABC News*. URL: <https://abcnews.go.com/US/video/lady-ukraine-olena-zelenska-robin-roberts-reporting-85150887>
166. The First Lady on the Importance of Studying Abroad. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=493uXtbp95Q&t=941s>
167. The First Lady`s Trip to China. *The White House President Barack Obama*. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/first-lady-china-trip#section-participate>
168. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/international>
169. The International Association of First Ladies for Peace (IAFLP) Sessions. URL: <https://www.wfwp.org/iaflp>
170. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com>
171. The number one target is all of us. First Lady Olena Zelenska warns no one in Ukraine is safe from Russian forces. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2022/04/12/europe/olena-zelenska-ukraine-first-lady-amanpour-cmd-intl/index.html>
172. The Times. URL: <https://www.thetimes.co.uk>

173. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com>
174. The White House Personnel Authorization-Employment Act of 1978. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-92/pdf/STATUTE-92-Pg2445.pdf>
175. Tiezzi S. Michelle Obama's China Trip. *The Diplomat*. 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/03/michelle-obamas-china-trip/>
176. Tumulty K. How Nancy Reagan helped end the Cold War. *The Washington Post*. 2021. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/04/01/nancy-reagan-ronald-cold-war/>
177. Ukraine Refugee Situation. *Operational Data Portal*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
178. United States Capitol attack of 2021. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/event/United-States-Capitol-attack-of-2021>
179. United States Code. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>
180. Vogue UA. URL: <https://vogue.ua/ua/>
181. Walker S. Ukraine's first lady Olena Zelenska on being Russia's target No 2: 'When you see their crimes, maybe they really are capable of anything'. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/18/olena-zelenska-ukraine-first-lady-rare-interview-family-under-threat>
182. Wilkinson M., Starkey J. VIPS SAY RIP Queen Elizabeth II funeral guests include President Biden and Olena Zelenska – Who else is coming? *The Sun*. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/19822715/the-queens-funeral-leaders-invite/>
183. Wright L. America can't quite decide what to do with its first ladies. *The Washington Post*. 2018. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/posteverything/wp/2018/04/26/america-cant-quite-decide-what-to-do-with-the-first-lady/>

184. Yuan J. Jill Biden recalls the year four of her friends were diagnosed with breast cancer. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2022/02/05/jill-biden-cancer-beau/>

ДОДАТОК А

Таблиця для фіксації результатів кількісного контент-аналізу інтерв'ю Олени Зеленської в міжнародних ЗМІ (у хронологічному порядку).

ЗМІ	Війна	Конфлікт	Агресія	Росія	Росіяни	Російські військові	Загарбник	Агресор	Тероризм	Російська пропаганда
Die Zeit	5	0	0	2	3	2	1	0	0	2
CNN	5	0	0	1	6	0	1	0	0	1
ABC	10	0	0	1	1	0	1	1	0	1
France 5	8	0	0	2	0	0	0	0	0	3
Die Welt	7	0	2	2	1	0	1	1	1	0
CNN News	7	0	0	0	0	0	2	0	1	0
Rai	12	0	0	0	4	0	2	1	0	0
KBS News	23	0	0	2	0	0	1	0	0	3
Corriere Della Sera	5	0	0	2	1	0	2	0	0	1
NBC News	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
NHK	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LCI	12	0	0	9	0	0	0	0	2	0
CNA	9	0	0	1	1	0	2	0	0	1
BBC News	6	1	0	2	0	0	0	1	0	0
60 Minutes Australia	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GMA (ABC)	7	0	0	1	0	1	0	0	0	0
60 Minutes (CBS)	12	0	0	2	1	0	2	1	1	1
Bild	9	0	1	2	0	0	2	2	0	0
Всього	145	1	3	29	17	3	17	7	5	14

ДОДАТОК Б

Обкладинка статті британського онлайн-видання The Sun, присвяченій висвітленню похоронної процесії Королеви Єлизавети II.

ДОДАТОК В

Діаграма, представлена в межах соціологічного дослідження Європейської ради з міжнародних відносин.

